Ziya Gürel

Hak Âşıklarından

ALİ'LER HÜSEYİN'LER

Ziya Gürel

Hak Aşıklarından

ALİ'LER HÜSEYİN'LER

Yayına Hazırlayan: Abdullah Nefes
Dizgi: Hatice Ayrancı
Baskı-Cilt: Yeniçağ Matbaası Ankara
Ağustos 1991

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	9
Giriş	13
Derviş Ali	29
Öksüz Ali	39
Kurban Ali	46
Sefil Ali	50
Kul Hüseyin	68
Hüseyin	100
Mehmet	141
İbrahim	174
Hasan	193
Sefil Ahmet	205
Levnî	224
Deli Boran	230
Kemter	242
Derviş Süleyman	251
Öksüz Veli	258
Kul Veli	264
Veli	270
Noksanî	279
Kâtip	287
Deli Kadir	298
Seydi Yâr	304
Kırlesnî	306
Yektaî	309
Caferî	312
Yazma Kitaplardan Alıntılar	316
İlgili Kitaplardan Bir Kısmı	323
Sözlük	326

Ali ismi çoktur hep delüp takma
Benim aradığım Ali bulunmaz
Öksüz Ali

Bu sonuncusuyla birlikte "Hak Âşıklarından" adlı üç kitaplık derleme dizimizin yayımlanmasında tüm ailenin yakın destek ve katkılarını burada sunmaktan duygulanmaktayım.

Z.G.

ÖNSÖZ

Bu kitapta sunulan Kızılbaş âşıkların deyişleri, yarım yüzyılı aşan bir zaman öncesinde, Çorum İlinde görevde bulunduğumuz sıralarda, çeşitli vesilelerle elimize geçen veya köylerde incelememize bırakılan "Deyiş Mecmuaları" üzerinde ve daha sonra kitaplıklarda yaptığımız incelemeler ve araştırmalar sonucu elde edilmişlerdir.

Bir yayın olanağını bulduğumuz ÜLKÜ dergisindeki (1948, sayı 17 S: 3) "Derviş Mehmet" başlıklı yazımızın önsözünde: *"Bulunduğum ve gezdiğim bölgede Osmanlı Devleti ile yüzyıllar boyunca kaynaşmamış"* olan fakat; *"inkılabımıza içten katışan ve her yurttaş gibi Cumhuriyeti candan benimsemiş bu çalışkan, uyanık halkın geçmişteki duygu ve düşünce ayrılığı ne olabilirdi? Bunlar millî karakteri tam olarak taşıyorlardı: Çalışkan, konuksever doğru ve muti (= kanunlara uyar) ... İşte; halkın değerlerini araştırma isteğimin karşısına, bulunduğum yer ve taşıdığım koşullar nedeniyle, mezhebî bir*

inancın zümreleştirmiş olduğu bu yurttaşlar çıktı. Her aydın yurttaşın benim olanaklarımı bulduğu takdirde yapabileceğine, hattâ, yapması gerektiğine kani olduğum şeyi yapmaya; mahallî âşıkları esas tutarak bu zümre halk edebiyatı mahsullerini derlemeye çalıştım" dedikten sonra; özellikle, sosyal koşulların türlü yönden değişmesinin, bu edebiyatın eski şekli ile sürüp gitmesine olanak bırakmayacağı; bellekleri-nde deyişler saklayan yaşlıların azalması ve okunmaz duruma gelmiş, parçalanmış Deyiş Mecmualarına (cönklere) de rastlanılamaması gibi nedenlerle, bu zümrenin duyuş ve düşünüşünü belirten "deyiş"lerinin saklanmasına yardım isteğinde olduğumu açıklamıştım.

Ülkü dergisinde *"Derviş Mehmet, Dedemoğlu, Kul Himmet, Hüseyin, Kul Hüseyin ve Pir Sultan Abdal"* üzerinde ikişer yazı, Mayıs 1948'ten Mart 1950 tarihine kadar serpilmiş durumdadır.

Ülkü dergisindeki yayınımız bu kadarla kaldı. Bu derlediklerimizi ve üzerinde işlediklerimizi bir araya, bir kitap düzenine getirmek için emekliliği beklemek zorunda kaldık. Kitap düzenine getirilmiş olan bu müsveddenin basım olanağını araştırırken, 1980 yılında (kâğıt kıtlığı da vardı) bir kitabevi'nin sattığı kâğıtlarla, aracı olduğu basımevinde kitabın basılmasına giriştik. Eldeki kâğıt miktarına göre müsveddeden çıkarmalar yapılması basımevince istenmesi üzerine ana müsveddeden seçtiklerimizle yaptığımız yeni bir düzenleme ile önce *"Hak Âşıklarından DEYİŞLER"* adlı kitap; küçük bir kitapçık basılabilecek kadar kâğıt arttığı bildirilince de ana müsveddeden seçtiklerimizle, ardından *"Hak Âşıklarından ÂŞIKÎ VE DEDEMOĞLU"* (1980) adındaki kitap basılmıştı.

Yukarıda sözü geçen iki kitabımızda, o zamana kadar Halk Yazını alanında adı geçmemiş âşıklar duyurulduğu gibi; ünlüler üzerinde yeni inceleme sonuçları da ortaya konul-

muştu. Örneğin: *"Can Hataî, Şah Hataî"* gibi deyişadlarının, Şah İsmail Safevînin deyişlerinde kullandığı *"Hataî"* deyişadıyla eş tutulduğu; hattâ, basılı divanda dahi Can Hataî, Şah Hataî gibi adların doğrudan Hataî'nin olarak gösterildiği; halbuki, bunların Hataî'nin olmayıp, bir sıfat ekleyerek bu adı kullanmakta sakınca görmeyen başka kimselerin olduğu, *"Hak Âşıklarından DEYİŞLER"* kitabında yazın dünyasına, ilk önce tarafımızdan açıklanarak ortaya konulmuştu.

Yine bu kitabımızın "Pir Sultan Abdal" bölümünde, bu deyişadı ile kendi asılmasından sözeden deyişlerin Banaz köylü Pir Sultan Abdal'ın kendi söylediği bir deyiş sayılmasının yanlış olduğu, asılması olayını onun ağzından söyleyen kimselerin "ağzından söylemenin" gereği olarak bu deyişlerinde *"O"*nun deyişadını kullanmayı mantıkî ve tabiî buldukları; Pir Sultan Abdal'ın bir ayaklanma ile ilgisi olmadığı, böyle bir sonucu gerektiren bir durumu bulunmadığı halde, *"duysun canlar deyu..."* astırılması nedeniyle gadre uğraması gibi, o zamana kadar bu konuda değinilmemiş yönlere parmak basılmış; Prof. F. Köprülü'nün Pir Sultan Abdal'ı yazın dünyasına tanıtan yazısındaki, asılma olayını onun isyan çıkarmasına bağlayan, fakat dayanağı gösterilmemiş yargılarına eleştirmeden katılmanın doğru olamayacağı, ÜLKÜ dergisinin 949-50 tarihli 36 ve 39 sayılı nüshalarında çıkan yazılarımızda olduğu gibi, *"Hak Âşıklarından DEYİŞLER"* adlı kitabımızda da belirtilmişti.*

(*) "Pir Sultan Abdallar" adlı kitabında, "en son araştırma" diye vasıflandırdığı "Hak Âşıklarından DEYİŞLER"adlı kitabımızdaki Pir Sultan Abdal konusunda *"meseleyi enine boyuna bütün ihtimalleri göz önüne alarak"* incelediğimizi, konuya biraz daha açıklık getirdiğimizi, deyişlerin bir çoğunun başkalarının olduğunu belirttiğimizi işaret etmek nezaketinde bulunan sayın İ. Aslanoğlu'nun, Banazlı âşıkın adının yalnızca "Pir Sultan" olduğunu, köylülerinin sözlerine dayanarak, ileri sürdüğü görülmektedir. Köylülerinin bu kanısının yazın tarihince bir değeri olmayacaktır. Onun

"Hak Âşıklarından" dizisinin ikincisi olan *"ÂŞIKÎ VE DEDEMOĞLU"* adlı kitabımızda ise, 40 seçilmiş deyişi ile Âşıkî, ilk olarak tarafımızdan yazın alanına çıkarılmış; Dedemoğlu bölümünde de bu âşıkın deyişadlı (mahlaslı) mânileri sunulurken, vesiyle ile mâni türü de incelenmiş, deyişadlı başka mâniler de ortaya çıkarılmıştır. Özellikle her biri Dedemoğlu'na ait deyiş adlı yüz sayısında mâniden yapılmış "yüzname" denilen bir deyiş çeşidinin varlığı, bu kitabımızda, tarafımızdan yazın dünyasına duyurulmuştur.

Şimdi bir basım olanağını beklemek üzere ana müsveddeden arta kalmış âşıklar ve deyişlerini *"Hak Âşıklarından"* serisinin üçüncüsü olan bu kitabımızla okurlarımıza sunmaktayız.

Âşıkları ve deyişlerini görmeden önce, bunlar üzerindeki genel bakışımızı belirtecek olan "Giriş" bölümünün gözden geçirilmesinin yararlı olacağını sanmaktayız.

Ziya Gürel

---

ağzından deyiş söyleyenler onun adını tam kullanmışlardır. Sayın İbrahim Aslanoğlu da -Köylüsünün söylentisine uymasına rağmen- kitabına, bu deyiş adının tam şeklini çoğullaştırarak -bu suretle Banazlıyı da içine alan- Pir Sultan Abdallar" adını seçmiştir.

Sayın Asım Bezirci de bu konuyu inceleyen kitabına yalnızca "Pir Sultan" adını koymuş ve Banazlı âşıkı hep bu suretle anmıştır. 39 sayılı Ülkü dergisini ve "Hak Âşıklarından DEYİŞLER" adlı kitabımızı Kaynakçada gösterdiği halde, bunlarda "Pir Sultan" deyiminin tek başına deyişadı olarak kullanılamayacağı konusundaki, açıklamalı, düşüncemize -iki yıl önce yayımlanmış İ. Aslanoğlu'nun kitabında olduğu gibi- değinilmemiş olduğu görülmektedir.

GİRİŞ

"Halk içinde sözlerim var"
Âşık Hüseyin

"Kızılbaş" sözcüğünün, Erdebil Tekkesi kurucusu Şeyh Safi soyundan gelen ve babası Şeyh Cüneyd gibi, şeyhliğini şahlığa çevirmek için çabalayan Şeyh Haydar'ın; o zamana kadar kullanılmakta olan Türkmen takkesi yerine, müridaskerlerine on iki terekli (dilimli) ve kırmızı renkli bir külah giydirmesi dolayısıyla, bu topluluktaki kimselerin kendilerini "Kızılbaş" deyimi ile adlandırmakta olmaları üzerine ortaya çıkmış bulunduğu anlaşılmaktadır.[1]

Bu topluluğun kırmızı-kızıl renkte kutsal bir nitelik bulunduğu kanısında olduğu anlaşılmaktadır. Millî Kütüphane'de bulunan bir cönkte, gökten beş taç indiği, bunlardan

(1) *"Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd"* Çeviren: Tevfik Bıyıklıoğlu, Ankara 1948.

Âdem'einenin ağ, Nuh'a al, İbrahim'e siyah, Muhammed'e yeşil, Ali'ye inenin ise kırmızı olduğu ayrı iki yerde belirtilmektedir. Yine Millî Kütüphane'de rastlanan *"Hoca Can Bursavî"* adındaki bir kimsenin *"Fütüvvetname"* adlı risalesinde gökten inen bu renklerden söz edilmekte: *"Yeşil Muhammed'e, siyah Abbas'a, kızıl Ali'ye verildi"* denilmektedir.

Şeyh Haydar'ın mürid-askerlerine giydirdiği külahı on iki terekli yapmasının, tarikat ve mezheplerinin on iki imam anlayışına dayandığını belirtmek için ve bu külaha kızıl bir renk vermesinin de Hz. Ali'ye gökten indirildiğine inanılan tâc'ın rengine uymak için olduğu anlaşılmaktadır.

Şia mezhebinin On İki İmamcılığına işaret olan on iki terekli külahı ve onun kızıl renkli çuhadan yapılmasını, Şeyh Haydar'a bir gece, gördüğüne sevindiği *"yalan olmayan"* rüyasında *"gayp âleminin habercileri"* tarafından emredilmiş olduğu, bu konuları ele almış Farsça bir kitapta görülmektedir.[2]

Safevî Devletinin kuruluşunu anlatan bu kitabın Farsça olan metninde kendilerini Türkçe *"Kızılbaş"* sözcüğü ile anmakta oldukları görülmektedir. Şeyh Haydar'ın mürid-askerlerine bu külahı giydirmesinden sonra: *"Kendisine bağlı olan ulu kişiler de Kızılbaş yüksek tabakası olarak ün aldı"* denilen bu kitapta, İsmail'in şahlığa erişmesi anlatılırken de: *"Allah'ın iradesi taalluk edince Kızılbaş yüksek tabakası devlet sahibi oldular"* denilmektedir.

Yine bu bölümünde, *"kızılbaş"* sözcüğünün harfleri ile

(2) Millî Kütüphane'de bulunan bu kitabın önce Selim oğlu Süleyman'ın emriyle Türkçe'ye çevrildiği, tacirler eliyle Tebriz'e gelen bu kitabın taraf tutmadan yazılmış olduğu görülerek (H.1078) *"Safi Kulu"* tarafından Şah II. Safi adına Türkçe'den Farsça'ya çevrildiği anlaşılmaktadır.
(Bu kitabı fotokopisi üzerinden Türkçe'ye çeviren ve bu alanda başka yardımları da bulunan kardeş gibi arkadaşım Kemal Edip Kürkçüoğlu'nu minnet ve rahmetle anmayı ödev bilirim.)

"devlet" sözcüğünün harflerinin *"Ebced"* hesabiyle bir olduğu; *"Devlet-i Kızılbaşiyye"* tamlamasının Şah İsmail Safevî'nin doğum tarihine uygun düştüğü belirtilmekte ve Şah Tahmasp'tan söz ederken de *"(İsmail'in ölümü üzerine) memalik-i mahruse de (Tanrı korumasındaki memleketlerde) bütün beylere ve* ***kızılbaş taifesine*** *yol gösterici gerçek mürşid olmuştur"* denilmektedir.[3]

Prof. Dr. Faruk Sümer, *"Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (1976-Ankara)"* adındaki eserinin önsözünde onların: *"Kızılbaş sözünü bizzat kendilerini ifade etmek için"* kullandıklarını ve *"devletlerini (Devlet-i Kızılbaş), hükümdarlarını (Padişah-ı Kızılbaş), ülkelerini de (Ülke-i Kızılbaş) olarak"* adlandırdıklarını belirttiği gibi, eserinin başka bir yerinde de: *"Türk unsuru kendilerinin Türkmenlerin torunları olduklarını biliyor ve onun şuurunu taşıyordu. Kızılbaş sözünü onlar öğünerek taşıyorlardı"* demekte ve kızılbaş deyiminin yalnız devletin askerî bakımdan dayandığı Türk unsurunu ifade etmediğini belirterek: *"Tavaif-i Kızılbaş, Ümeray-ı Kızılbaş, Leşker-i Kızılbaş, Sipah-ı Kızılbaş, Gaziyan-ı Kızılbaş"* tamlamaları ile *"devlet-i Kızılbaş"*ın bütün öteki unsurlarının da *"Kızılbaş"* sözcüğü ile adlandırılmış

---

(3) Bu Farsça kitapta Şeyh Cüneyd ile Şeyh Haydar *"Sultan"* olarak vasıflandırılmaktadır. Yine bu kitapta Safevîlerden söz edilirken *"... el-müseviy-yüs-Safevî"* denildiği görülmektedir. Burada geçen *"Müsevi"* sözcüğünü, Safevîlerin On İki İmamlardan Musa Kâzım soyundan geldiklerini anlatmak amaciyle kullanmakta oldukları anlaşılmaktadır.
Şiî topluluğu; Halifeliğin Ali'ye ve soyundan gelenlere geçmesi düşüncesinden doğmuş olduğundan, soylarını On İki İmamlardan Musa Kâzım'a dayandıran Safevîlerin de kendilerini *"Halife"* saydıkları anlaşılmaktadir. Farsça kitapta Cüneyd övülürken: *"Hilafet âleminde zahiren ve batınen parıldayan bir güneşti"* denilmektedir. Yavuz Selim'in Mısır'dan Sünnî halifeliği almasının Safevî'lerin bu durumuna karşılık vermek için olduğu anlaşılmaktadır.
Farsça olan bu kitapta Şah İsmail'e *"Gazi Bahadur Han"* sonraki şahlara da yalnızca *"Bahadur Han"* ünvanının verilmiş olduğu görülmektedir.

olduğunu bildirmektedir.

Bu kısa açıklamalar; kuruluş çabalarından beri Safevî devletinin ve ona, sınırı dışında da kalmış olsa, içten bağlanmış Anadolu'daki bir kısım topluluğun *"Kızılbaş"* sözcüğünü kendilerine sıfat ve unvan olarak kullandıklarını, yeterince, belirtmiş olmalıdır.[4]

***

Kızılbaşlar, Safevî'ler bu işe el atmadan önce, Bektaşi idiler. Kızılbaşlık ile Bektaşilik arasında törenlerde fark az idi. Kızılbaşlar, kendilerini bektaşi, Hacı Bektaş-Veli'yi de *"Pir Sultan"* bilirlerdi. Candan bağlı oldukları Hacı Bektaşın soyundan geldiklerine -mistik bir inanışla- inandıkları Suluca Karahöyük'te oturan Çelebilere de tam anlamıyla bağlı idiler. Tarikatta yaptığı yenilikleri benimsemedikleri ve bunlara uymadıkları halde Kızılbaşların Balım Sultan'ı saygı ile andıklarını, âşıkların deyişlerinden anlamaktayız.

Anadolu'da sayısı az bir kısım köylerle birlikte Rumeli ve şehir Bektaşileri, evlenmediği için çocukları olamayacağı, bu nedenle de onun soyundan geldiklerini ileri süren Çelebi'ler değil; tekkelerin Baba'larından seçilmiş olan ve Hacı Bektaş Tekkesinin bir tarafında oturan Dede-Baba'lara bağlı idiler. Bu

---

(4) A. Gölpınarlı *"Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar"* adlı eserinde (S. 277) Bayramiye için: *"Safevîyye tarikatının Anadolu'da yayılan bir koludur. Hattâ, Bayramîler ilk zamanlarda Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın icadettiği on iki terekli kavuk şeklindeki kırmızı tâcı giyerlerken, her halde Erdebil sofilerine karşı duyulmaya başlayan antipati yüzünden Hacı Bayram bu tâcı ak çuhaya çevirmişti"* demektedir. Bu açıklama; H. Bayram'ın Edirne'ye, Padişah'a götürülürken *"boynuna, ellerine, ayaklarına zincir"* vurulmuş olması nedenini de belirtmiş olmaktadır.

makamın Kanunî devrinde bir ayaklanma çıkarmış olan Kalender Çelebi'nin ölümünden (1529) yirmi üç yıl sonra, Balım Sultan Dervişlerinden Sersem Ali Baba tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır.[5]

Bektaşilik XV. ve XVI. yüzyıllarda, özellikle Yeniçeri Ocağında büyük bir nüfuz kazanmıştı. Doğrudan Bektaşi olanlar Osmanlı Devletini tutmuşlar; yine bektaşi oldukları halde, orta ve güney Anadolu halkından bir kısım -kuruluş çabalarına eylemli olarak katıldıkları- Safevî Devleti'ne bağlanmışlardı. Safevî Devleti kendisine *"Devlet-i Kızılbaşiyye"* unvanını vermekte olduğundan -Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşadıkları halde- kendilerini Safevî devletine bağlı sayan Bektaşilere de *"Kızılbaş"* denilegelmişti.

***

Bektaşiliğin ikinci kurucusu sayılan Balım Sultan'dan önce *"bütün âyîn ve erkâniyle (törenleriyle) teşekkül etmiş bulunduğu bugün tarihsel bir olgu olarak kabul olunabilir"* (İslâm Ans. CII Sayfa: 461). Ölümleri arasında 240 yıl bulunan Hacı Bektaş Veli ile Balım Sultan arasında elbette bir Bektaşilik süregelmişti. Böyle olunca, Balım Sultan'ın getirdiği yenilikleri beğenmeyen, eski inanç ve törenleri olduğu gibi sürdüren bektaşiliğin Kızılbaşlık bölümünü Hacı Bektaş zamanındaki Bektaşilik saymak gerekiyor.

Topluluk içinde oluşmaya başlamış birtakım değer yargılarının bir biçime, bir şekle sokulması ve yönlendirilmesi anlamına gelen Balım Sultan yeniliklerinin, o sırada duyulan ihtiyaçlara karşılık verdiği ve dolayısıyla da bir kısım halk tarafından tutulduğu görülmektedir. Bunların en

(5) Türk Ans. Fas. 41 Sayı 35.

önemlilerinden olan "Bekâr İkrarı" (karısından ayrı yalnız kendisi veya tam bekâr olarak tarikata girme töreni) yeniliğinin köy ve küçük kasaba yaşamında gereği olmadığı, hattâ, bu ortamlarda sakıncalı olduğu dahi düşünülebilirse de; büyük şehir insanlarının yaşamına uygun düşeceği ve özellikle uzun yıllar bekâr askerlik yapacak olan Yeniçeri'lerin tarikata girmelerine yarayacağı açıkça görülebilmektedir.

Şeyh Cüneyd'in, Anadolu'da dolaşarak Türkistan illerinden göç etmiş boy ve oymakları kendi yanına nasıl çektiğini Osmanlı yöneticileri, elbette, biliyorlardı. Safevî soyunun, doğmaya başlamış niyet ve isteklerini Trabzon Valiliğinde yakından gören ve sezen Yavuz Selim'in, babasını uyarmaları ve sağlığında onun yerini alma girişimleri bilinmektedir.

Balım Sultan'ın kardeşi olup Çelebi makamında oturan Kalender'in dahi -başarısız kalsa da- büyük bir ayaklanma düzenlemiş olduğu göz önüne alınırsa, Osmanlı yöneticilerinin, Bektaşi olarak kalmış kısmı, tarikat bakımından bir yere bağlamak istemelerini -kendi açılarından- yerinde bir davranış olarak görmek gerekmektedir.

Böylece, esasta, aynı Pir Sultan'a (H. Bektaş'a) bağlılıkta birleşen fakat; siyasal yönelmeleri ayrı, tarikat içi davranışlarında ayrıntı ve anlayışları değişik iki bölümün Bektaşilik içinde oluştuğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin, Safevî Devletine dönük ve ona tam güçleriyle destek Kızılbaşlar'a karşı; Bektaşiliğin kendisine dönük ve ordusuna destek olan Balım Sultan yeniliklerini benimseyenleri korumuş olduğu görülmektedir.Bektaşilik, Yeniçeri Ocağı ile öyle kaynaşmıştıki, Yeniçeriliğin kaldırılmasında Bektaşi tekkeleri de kapatılmış, binaları dahi yıktırılmıştı.

***

İsmail, büyükbabası Şeyh Cüneyd ile babası Şeyh Haydar'ın ülkülerini gerçekleştirerek, şeyhlikle şahlığı birleştirmeyi başarmıştır. (Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler, Prof. Dr. Faruk Sümer'in *"Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (1976)"* adındaki eserine bakmalıdır.

İsmail tarafından kurulan Devlet, tekkeden doğmuştu. Bu Devletin güçlenmesi de, dayandığı ve gücünü aldığı mezhep ve tarikat inançlarının kendi etrafında yoğunlaşması ile olabilirdi. Bu nedenle Osmanlı ülkesinde propaganda işlerine girişilmişti.

***

Kızılbaşlar, Hz. Ali'ye de Şah diyorlardı, İsmail Safevî'ye de. Yakarışlardaveya deyişlerde geçen *"şah"* sözcüğünün kime dönük olduğu belli olmuyordu. Bundan Safevî'ler yararlanıyorlardı. Zira, *"Ali"* ile eşdeğerde oluyorlardı. Çaldıran Savaşında Osmanlılar *"Allah, Allah"* diye Kızılbaşlar ise *"Şah, Şah"* diye bağırıyorlardı. (S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s: 56).

Safevî'lerin mezhep inançları bilinmeyen şeyler değildi. Şiilik ve onun bir kolu olan *"İsna aşeriyye"* oniki imamcılık) önceden ortaya çıkmışlardı. Erdebil tekkesi, siyasete yönelmediği zamanlarda aşırılıklara düşmemişti. Aşırılıkların ortaya çıkması, mistik görüşlerin kaskatı kurallar haline gelmesi, bunların siyasete basamak yapılmak istenmesinden sonra olmuşa benzer. Panteizmin çeşitli anlaşılışları arasında, şahıslandırma şekli olarak *"Ali"*ye *"Allah-Muhammet-Ali"* üçlemesi içinde değer verilmesi, bu abartmaların tipik

örneklerinden biri olmaktadır.

Safevî Devleti ile birlikte siyasal ve dinsel etkilerinin de ortadan kalkmasından sonra dahi, Osmanlı Devletine (dinsel inançların devlet esası olduğu o zamanlarda) içten bağlı olmayan Kızılbaş'lar (köy bektaşileri) Kurtuluş savaşı başlangıcında Mustafa Kemal'in yanında olmuşlar ve savaşa bütün güçleriyle katılmışlardır.

Bu köy Bektaşi'lerinin tarikat başı olan Hacı Bektaş Çelebisi Cemalettin (Efendi), ilk Büyük Millet Meclisinin önde gelen üyelerindendir.

"Kurtuluş Savaşı sırasında Kızılbaş-Bektaşi topluluğunun en küçük bir başkaldırma davranışı olmamıştır." (Alevilik, Bektaşilik, Ahilik 1970, Cemal Bardakçı)

***

Bektaşiliğin inanç ve törenlerini Hacı Bektaş doğrudan kendisi mi ortaya koydu? Yoksa, bunlar Hacı Bektaş'tan önce var mıydılar? Bu gibi sorular konunun akışı içinde kendiliğinden oluşmaktadır.

Etrafına kısa bir zamanda bunca insan toplayan Hacı Bektaş Veli'nin bu insanlara, onların daha önce içlerinde yaşatmakta oldukları değer yargılarına uygun çağrılarda bulunmuş olması gerekmektedir. Bu değer yargıları ise, Türkistan'dan gelip Anadolu'da yer tutan ve tutmaya çalışan bu topluluklarda, her halde, ortak olarak yaşamakta idi. Nitekim; Bektaşilik kurulmadan önce Anadolu'da varlığı bilinen *"Abdal'lar, Kalenderî"ler, Haydarî'ler, Camî'ler, Edhemî'ler, Şemsî'ler, gerek inanış, gerek gelenek, gerekse dış şekilleri bakımından Bektaşi'lere o kadar yakın idiler ki, bunların, yeni*

koşulların etkisi ile Bektaşilikle kaynaşmakta gecikmemiş oldukları anlaşılmaktadır. Yine, bu zümrenin inanç ve törenleri gibi, inanç ve törenleri olduğu anlaşılan geniş örgütlü Ahî'liğin Bektaşiliğin oluşumuna büyük katkıda bulunduğu anlaşılıyor." Yukarıda (dört beş satır önce) bir sözünü aktardığımız Türk Ansk. 41. fas. 35. sayfasındaki açıklamalarda: *"Bektaşiliğin âyin-i cem'inde okunan tercümanların pek çoğu aynen Ahî'lerin tercümanları olduğu fütüvvetnamelerle sabittir."* denilmekte, Bektaşiliğin ilk erkânının *"Ahî'lerin erkânının hemen hemen aynı olduğu"* ve *"Rum Abdalları"* denilen topluluklа Bektaşiliğin, *"daha ilk zamanlardan beri kaynaştığı"* belirtilmektedir.

Bunlar; 1917'deki konferans ve yazılarıyla, Bektaşilik ve - onun Balım Sultan yenileştirilmeleriyle değişmemiş bir kolu olarak gördüğümüz - Kızılbaşlığı; Şamanizm inanç ve törenlerinin İslamlıkla bağdaştırılmasından oluşmuş gösteren Baha Said'in (sonradan 1926-927 yılları TÜRK YURDU dergilerindeki bir seri yazısında da açıkladığı) bu görüşlerini doğrulayıcı bir nitelikte bulunmaktadır.[6]

Yukarıda adı geçen eserinin sonunda Prof. Faruk

(6) Baha Said'in bu görüşünden Hilmi Ziya Ülken; Tahir Harimi Balcıoğlu'nun *"Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları"* adlı eserine yazdığı giriş yazısında (S.8) söz etmekte, kendisinin taraftar olduğu bu fikri, F. Köprülü'nün de benimseyip genişletmekte ve Paris'te verdiği konferanslarında esas tez olarak savunmada gecikmediğini bildirmektedir. Sonradan işlenen bu konu, Doç. Dr. M. Ersöz'ün *"Türkiye'de Alevilik Bektaşilik (1977)"* adlı kitabında, geniş ölçüde ele alınmıştır.
1983'te yayınlanmış olan Ahmet Yaşar Ocak'ın *"BEKTAŞI Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri"* adlı değerli inceleme eserinde daha önce ve ilk olarak şamanizm izlerini göstermiş olan Baha Said'den söz edilmediği görülmektedir.
(Türk Yurdu dergisinde yayınlanmış olan Anadolu'daki din ve mezhepler üzerinde yapmış olduğu bu incelemelere Baha Said'in İttihad ve Terakki Partisi Hükümeti tarafından özel amaçla görevlendirilmiş olduğunu bize, ailemize katılmış olan, o zamanın *"Meb'us"*larından bir zât söylemişti.)

Sümer'in yapmış olduğu özetlemede: Safevî devletinin Anadolu'lu göçebe ve köylü Türkler tarafından kurulduğu, bunun Şeyh Cüneyd tarafından hazırlandığı, oğlu Şeyh Haydar tarafından da daha köklü teşkilatlandırıldığı; onun da oğlu **İsmail'in Anadolu'ya gelip bu unsurun başına geçerek Devletini kurduğu** belirtilmektedir.

Erdebil tekkesi şeyhi Cüneyd'in; tekkesinin süregelen tarikatını açıkça Oniki İmam Şia'cılığına dönüştürmesinin; dolaştığı Anadolu'da Türkistan'dan gelerek, bu inançta ve bu törenlere bağlı oldukları için kolayca Bektaşi olmuş boy ve oymakları kendisine bağlamasına yaramış olduğu görülmektedir.

Bektaşiliğin inanç ve törenleri; yani, eski şaman dini ile İslam dininin kaynaştırılıp bağdaştırılması, Hacı Bektaş'tan önce büyük kişilerin etkisi ve katkısı ile, zaman içinde,kendiliğinden oluşmuş olmalıdır. Böylece, Hacı Bektaş Veli'nin bu inanış biçimini ve törenleri tek başına ortaya koymamış olduğu görülmektedir. Yalnız; o üstün kişiliği ile bu inançların odak noktası olmuş demektir. Bu ise, bizce daha önemli ve değerlidir. Nitekim, Baba İshak ayaklanmasının sonunda alt-üst olan Şii mezhebine bağlı kolların, onun bağdaştırıcı olan büyük kişiliği etrafında toplanmış ve toparlanmış oldukları anlaşılmaktadır.[7]

***

---

(7) Âşıkpaşa Tarihi'nde (Tevarih-i Al-i Osman, Ahmet Aşıkî. Düzenleyen: Çiftçioğlu N. Adsız, 1947) S. 237. Horasan'dan kalkan Hacı Bektaş'ın, kardeşi Menteş ile *"doğru evvel Sivaz'a"* geldiklerini, baba İlyas orada olduğundan *"meğer onun hevesine gelmişler idi"* denilmektedir. Ahmet Âşıkî, Hacı Bektaş'ın Baba İshak ile bir ilgisinden, Baba İshak'a halife olduğundan söz etmez. Böylece, onun Baba İshak'a halifeliğini ileri süren Eflâkî'yi doğrulamaz. Baba İlyas *"hevesine"* gelen Baba İshak'a mürid olamaz. baba İlyas bu ayaklanmaya katılmamış olmalıdır. Katılsaydı, ayaklanma Baba İlyas'ın adıyla anılırdı, düşüncesindeyiz.

Bu konulara daha önce değinmemiş, bunlarla özel olarak ilgilenmemiş olan sayın okurlarımıza, genel bir izlenim vermeye yönelik yukarıdaki açıklamalarımız kişisel, fakat tarihsel belgelere dayalı, görüşlerimizdir. Eksiklerimizin ve yanılgılarımızın bağışlanmasını dilemekteyiz.

Şimdi bu açıklamaların ışığı altında âşıkları, *"Hak Âşıkları"*nı tanımanın; *"Halk içinde sözlerim var"* diyebilenlerin *"Dime"* veya *"Deyiş"*lerini gözden geçirmenin kolaylaşmış olacağını ummaktayız.

"Hak Âşıklarından DEYİŞLER" adlı kitabımızda sunulmuş olan Küstahoğlan'ın ve Pir Yakup'un âşıkları sıralayan deyişlerini bu kitabımıza da almayı uygun bulduk. Çünkü, bunlar, âşıkların zamanlarını kestirmekte bize yararlı olmaktadırlar.

Küstah Oğlan'ın deyişi:

(Küstah Oğlan'ın bu deyişi Çorum İl Kitaplığının 139 sayılı bir yazma mecmuası içindedir. Bu deyişi, ünlü âşıkları söz konusu etmesi bakımından değerli bulmaktayız.

Bir deyişte oniki imamın sayılması, yöredeki türbelerin sıralanması gibi eski ünlü âşıkları konu edinmenin de bir deyiş türü olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu tür deyişler, oniki imamdan söz eden (Doğazimam) deyişler kadar bol değildir. Ancak iki deyiş elde edilmiştir.)

Güzel Hak'tan hidayeti umanlar
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi
Muhammed Ali yoluna gidenler
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Muhammed Ali'dir yolun ezeli
İmam Hasan imamların güzeli
Rûm'da yatan Hacı Bektaş-ı Veli
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

İmam Hüseyin'dür cümleye sultan
Mümin olan kullar bırakmaz dilden
Âleme şah olan Hataî Sultan
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

İmam Zeynel ile abaya yatan
Ali'dür kendini kaleye atan
Şehitlik diledi koca Pir Sultan
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Cümle Muhammed Bâkır'a himmet
Müminler Mevlâ'ya eyledi minnet
Makamı sır olan Koca Kul Himmet
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

İmam Cafer idi bu yolun hemi
Tavafa gideyim ümmgülsüm'ü
Halep'te yüzüldü Seyyid Nesimî
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Musei Kâzım'a diyelim belî
Ol koca Hamu'dan (?) içelim suyu
Atası şeyh Ahmed Teslim Abdal'ı
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

İmam Rıza'dan ışığı dolu
Dergâhtan yad etme eksikli kulu
Sır olup sırda kalan er Derviş Ali
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Muhammed Taki'ye halim söyleyim
Cümle muinlere minnet eyleyim
Er Mustafa Mansur Abdal'ı boylayım
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Ali-yyün-Naki'da dileğin dile
Sizden ihsan olsun eksüklü kula
Kul Hüseyin Kul Sevindük Kul Mahmut bile
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Muhammed Mehdi'de imamlar tamam
Gönülde kalmasın şek ile güman
Kerbelâ çölünde on iki imam
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Küstah Oğlan eydür öğüt alalım
Koca Pir Sultan'a şakird olalım
Tuttuğumuz eli Ali bilelim
Muhammed'e ümmet Ali'ye talip et bizi

Pir Yakub'un aşağıdaki deyişini, köylerde incelememize bırakılan cönklerden kopya etmiştik

Küstah Oğlan adı gibi Pir Yakup adına da başka bir deyişte rastlayamadığımızı belirtmeliyiz,

Hataî Kul Himmet doğazimamdır
Âşıklar medhin eder bir zaman
Nesimi Pir Sultan sahip zamandır
Gözlerimiz yolda kaldı bir zaman

Derviş Ali yârelerim yeniler
Timür Abdal derdi çoktur iniler
Er Mustafa'm arı gibi gümüler
Peteği çok idi baldı bir zaman

Tahir ile Zühre âşıktır mende
Leylâ vü Mecnun sevgisi canda
Yarın arafatta ulu divanda
(okunamadı) çölde bir zaman

Kul Sevindük Hak Muhammed Ali'dir
Kul Mahmut İmam Hasan'dan doludur
Kul Hüseyin İmam Hüseyin biledir
Dutmuştur eteğin elde bir zaman

Musâ Kâzım Hacı Bektaş'tan içti
Kul seyyah suyu aşk ile geçti
Âriflik Baba Kaygusuz'a düştü
(Okunamadı) gözde kaldı bir zaman

Şah İsmail Taki Naki'den mest oldu
Gülbank ilen fetholdu
(Okunamadı)
(Okunamadı)

Koca Said buyruğu da hak idi
Oğlan bunu böyle dedi okudu
Teslim Abdal bülbül gibi şakıdı
Hidmeti çok idi gölde bir zaman

Köroğlu da âşık curasın attı
Nice bezirganlar aldı da sattı
Hızır Sersem inan dağlarda yattı
Harami kesici Belde bir zaman

Âşıkî'ye kendüsünü bildirdi
Gündaşlı oğluna oynaş buldurdu
Şahin Abdal kaynağında beldirdi
Sivas Keskin'dir ilde bir zaman

Dedemoğlu Zeynel ile gezdirdi
Viranî'ye Bakır'ını düzdürdü
Pir Mehemmed defterini süzdürdü
İmam Cafer ile elde bir zaman

Yeminî'nin havaya usulü vardır
İmam Rıza da bir gerçek erdir
Kanber'in Arzu'ya geçmesi zordur
Arada fark oldu selde bir zaman

Zayıf(?) Yusuf Askeri'nin salınır
Kerem'in sazı da orda çalınır
Mehdî gelir her hayıflar alınır
İntikam alınır elde bir zaman

Pir Yakub'um eydür eşrefi kerim
Hoca Rahman Şah'a doğru bakarım
Küstah Oğlan su gibi de akarım
Türaba hizmeti kulda bir zaman

ALİ'lerden

DERVİŞ ALİ

Adı Ali olanlar veya adını deyişlerinde ad olarak kullanmak isteyenlerin, bunu, yalnız başına kullanmadıkları, mutlaka, bir sıfat ekledikleri anlaşılmaktadır. Burada kendilerinden söz edeceğimiz *"Ali"*lerden en eskisi *"Derviş Ali"* olmak üzere; *"Öksüz Ali, Kul Öksüz Ali, Sefil Ali"* gibi âşıkların durumu bunu bize göstermektedir. Yalnız olarak, bir sıfat eklemeden *"Ali"* takma adlı deyişlere rastlanmamıştır. Halbuki, ileride kendilerinden yalnız adlarıyla söz edilecek olan *"Mehmet, Hasan, Hüseyin"*ler vardır.

Ali'lerden şimdi sözünü edeceğimiz Derviş Ali; Hatâî'den hemen sonra gelen hak âşıklarındandır. *"Küstah Oğlan"*, Pir Sultan, Kul Himmet, Nesimî ve Teslim Abdal'dan sonra: *"Sır olup sırda kalan er Derviş Ali"* demektedir. *"Sır olup sırda kalan"* demekle Derviş Ali'nin -nasıl olduğu belirtilmeyen bir

şekilde- ortalıktan kaybolduğu; *"sırda kalan"* demekle de bir daha ortaya çıkmadığı belirtilmiş demektir. (Küstah Oğlan'ın *"er"* sıfatını eklemesinin, sonradan yapılmış bir eklenti olacağı kanısındayız. Çünkü böylece, dizede bir hece artık olmaktadır.)

Pir Yakup ise, Hatâî'den sonra Kul Himmet, Nesimî, Pir Sultan'ın ardından (er sıfatı katmadan) *"Derviş Ali'm yarelerim yeniler"* demektedir. Bu söz Derviş Ali'nin başına gelenlerin, andıkça *"yarelerimizi yenileyen"* bir nitelikte olduğunu göstermektedir.

Kul Himmet ve Pir Sultan'dan hemen sonra sözü edildiğine göre Derviş Ali'nin 16. yüzyıl sonlarında yaşamış olabileceği kanısına varmaktayız. Derlediğimiz yedi deyişini sunmaktayız:

1

Ali Muhammed'e düldül besledür
Gelin âh idelim İmam aşkına
O günlerde Fatma Ana yaslıdur
Gelin âh idelim İmam aşkına

Hasan hulk-ı Rızadur perdeyi açar
Sıdkınan sevenler kızıl kan saçar
Bir damla yaş dökmek kurbana geçer
gelin âh edelim İmam aşkına

Güçtür çekmek şu fenanın yayını
Kerbelâda ıssız gezer koyunu
Yazid katleyledi Şah Hüseyini
Gelin âh idelüm İmam aşkına

Vücudüm Erciyas gönlümüz Tekir[1]
Yaramaz amellere efendim kakır
İmam Zeynelabidin Muhammed Bâkır
Gelin âh idelüm İmam aşkına

Cafer-i Sadık'tan tutalım eli
Ne yaman müşküldür sahranın çölü
Ol Şah-ı Horasan Hint Yemen ili
Gelin âh idelüm İmam aşkına

Gözlerin sevdiğim Muse'i Kâzım
Acep nasıl ola alnıma yazın
Ali Musa Rıza Ol iki gözüm
Gelin âh idelüm İmam aşkına

Muhammed Takî'dür Ali-yyün-Naki
Veliler dünyaya kalmadı baki
Sıdkınan seversen hazreti Hakkı
Gelin âh idelüm İmam aşkına

Yüklensin o hurcum çekilsin göçüm
Dergâhında çoktur günahım suçum
Sahip zaman Hasan Askerî için
Gelin âh idelüm İmam aşkına

DERVİŞ ALİ'm eydür gönlümüz bahtı
Hünkârlar hünkârı bir m'ola ahdi
İrehberin olsun Muhammed Mehdi
Gelin âh idelüm İmam aşkına

---

(1) Erciyes'in Kayseri'de olduğu bilinir. *"Tekir"* de Erciyes'in güneye uzanan ünlü bir yaylasının adıdır. Bu benzetmeler, Derviş Ali'nin bu bölge ile ilgisini göstermesi bakımından dikkate değer bulunmuştur.

2

Yeri göğü cümle âlemi var eden
Hatâ ettim günahımı bağışla
Fatma Ana'yı kandilde seyreden
Hatâ ettim günahımı bağışla

Oniki nûr idi anda sır oldu
Fatma Ana Ali'ye yâr oldu
Hak Muhammed Ali üçü bir oldu
Hatâ ettim günahımı bağışla

Kerbelâ'da aktı ümmetin kanı
Anda yârelendi mübarek teni
Kimselere kalmaz bu dünya fani
Hatâ ettim günahımı bağışla

İmam Hüseyn'in şehid kanı için
Susuz ölen masumlar canı için
Rumu kollar Hacı Bektaş Veli(i)çin
Hatâ ettim günahımı bağışla

DERVİŞ ALİ'm Hak cümleden evlîdir
Günahlara kalmaz cömerd ganidir
Çok günahtan geçer mürvet kânıdır
Hatâ ettim günahımı bağışla

3

(Bu deyiş Pîr Sultan Abdal'a maledilmiştir...)

Kaşlarında mim duası yazılı
Yola mürvet sana mürvet ya Ali
Bilürem günahım hadden aşuptur
Yola mürvet sana mürvet ya Ali

Dört kitabın içinden bir okunan
Zühre yıldız gibi parlayıp duran
Ol iki cihanın nasibin veren
Yola mürvet sana mürvet ya Ali

Ferişteler ilen diydar görüştün
Hak Hamza ile meleklere kavuştun
Şükür olsun dergâhına eriştün
Yola mürvet sana mürvet ya Ali

Zâhirde bâtında gördüm bu düşü
Durmayup akıyor diydemin yaşı
Oniki imamların ser çeşme başı
Yola mürvet sana mürvet ya Ali

DERVİŞ ALİ'm eydür güneş ay için
Kırkların yediği lokma pay için
Oniki imamların yüzü suy(u) için
Yola mürvet sana mürvet ya Ali

4

(Bu deyişin yukarı kısmının bulunduğu yaprak yırtılmıştır.)

Şah-ı muhabbet kalktı gitti oradan
Dinlen bir bir nakledeyim sıradan
Keramet mucizat kalktı aradan
Horasan dedi de çekildi gitti

Yolsuz işler bizi yoldan ayırdı
Her can ikrarından döndü kayıldı
Kesret kapısın açtı yitirdi
Muhabbet kapusu bozuldu gitti

DERVİŞ ALİ'm eydür meydande serim
Doğrusun söylesem yüzerler derim
Şu dünyada senin hayırın şerrin
Hakkın divanında yazıldı gitti

5

Kaldır nikabını görüm yüzünü
Aç cemalin yaradanı seversen
Siyah zülfün mah gerdanın üstüne
Dök yüzüne yaradanı seversen

Siyah zülfün mah gerdana dolaşur
Kelp rakîp durmaz ardından ulaşır
Sığa kollarını boynumdan aşır
Gir koynuma yaradanı seversen

Şeker vardır damağında dişinde
Lâmelif yazılı senin kaşında
Hemayil olayım sakla döşünde
As boynuna yaradanı seversen

Çimene düşmüş (...) benzer yüzlerin
Âşık ne şirindir senin sözlerin
(...) değer gözlerin
Bak yüzüme yaradanı seversen

DERVİŞ ALİ'm sen gel girme katıma
Güzelliğin şule verir canıma
Candan şitap Muhammed Ali yoluna
Bile gidin yaradanı seversen

6

Nice bin yıldan sonra uğradım sırra
Mayası Haktandır boyanmış nura
Gökten dört kitap inince yere
Muhammed'e inan Kur'an Ali'dür

Kudret kalemini ele alınca
Hakikati şeriati bulunca
(...) şerif câmesine girince
Ebcedi izni veren Ali'dür

Her kim yezit getirir irfan cemine
Lânetler okunur anın canına
Talip olamaz hiç kerem kâniye
Veli dergâhından süren Ali'dür

Şems-ü kamer şâhtır iki cihana
Duttuğun işlerde bulma mahana
Yarın varıncağız ulu divana
Mahşer sorgusunu soran Ali'dür

İmam-ı Zeynel'e var muhabbetim
Mehemmed Cafer de farzım sünnetim
Cafer'i görünce arttı fırkatım
Serimi sevdaya salan Ali'dür

Müse-i Kâzım'dan okunur selâ
İmam-ı Rıza da gülinen lâle
Yasını sürenler mahrum mu kala
Taki'yi Naki'yi seven Ali'dür

Geldi Hasan Askeri'nin vakiti
Kalkmaktır doksan bin erin höcceti
Mahşerin sahibi Muhammed Mehdi
Cihana zuhur edip gelen Ali'dür

Iysâ peygamber de Şam'a inince
Ali'm zülfikarı ele alınca
Allah diyerek Düldül'e binince
Yezide merd gibi dalan Ali'dür

DERVİŞ ALİ'm der ki Hızır üstazım
Oniki imamlarda çağrılır adım
Yedi derya gibi arttı firkatim
Akan ser çeşmimden kanan Ali'dür

7

Her kim severse oniki imamı
Onikinen tamam dini iymanı,
Hidayet sahibi sahip zamanı
Müminler kur'anı ezber Ali'dür

Bir cem'de oniki imam söylenir
Canlar cümlesi cennetlik olur
Onlara mahşer günü sahip çıkar
Müminler kur'anı ezber Ali'dür

Cümle insanlar şu haneden geçiyor
Ecel ağu şerbetinden içiyor
Düvazimam yâsin yerine geçiyor
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Cümle insan şu haneye derilür
Başlarına yeşil çadır bürünür
Muhammed Mustafa şefaatç(i) olur
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Sekiz uçmağını anda açarlar
Gürûh ehli içeriye geçerler
Ab-ı hayatı onda içerler
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Cümlesini kıl köprüye sürerler
Onda da melekler karşı gelürler
Hak diydar kapusunda hep bir olurlar
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Hasan Hüseyin'dir sevgili yârim
Zeynel Âbidin'den gelürem bârim(?)
Muhammed Bâkır'la Cafer defterim
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Muhammed Kâzım'dan İmam-ı (ı) Rıza
Muhammed Taki'dür (Okunamadı..)
Onlar hak din için çektiler ceza
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

Ali Nakî Askerî'ye versene
Muhammed Mehdiye kurban olsana
Sahip çıkıyorlar talip olana
Müminler Kur'anı ezber Ali'dür

DERVİŞ ALİ'm şer işlere kakıyor
Kakıyor da bülbül gibi şakıyor
Şah-ı merdan kitabından okuyor
Müminler Kurbanı ezber Ali'dür

ALİ'lerden

ÖKSÜZ ALİ

"Ali ismi çoktur hep delip takma/Benim aradığım Ali bulunmaz" diyen Öksüz Ali'nin kendisi de *"delip takma Ali"*'likten kurtulamamıştır. Bu sözleriyle, Hz. Ali'yi aradığını bildirmek istemişse de, bu arada *"Ali"* adının çokluğunu da belirtmiştir. Öksüz Ali'nin nereli olduğunu bilemiyoruz.

Cönklerden birinde *"Cemalî"* deyişadlı bir deyiş vardır. Bunun, son Çelebilerden Cemalettin (efendi)nin olduğu söylentisi yaygındı. Deyiş şudur:

Evvel bahar yaz ayları gelince
Akar derelerden sel yavaş yavaş
Bülbüller ötüşür hop âvazinen
Bahçelerde açılır gül yavaş yavaş

Gönüle değmedik sözün hata mı
Muhannesin bağına basma kademi
Emsalinen konuşmadık âdemin
Altun adı olur pul yavaş yavaş

Hulûs-u pâk olanlar bulur kemali
Herkesin ettiği kendi ameli
Şu dünyanın işi bitti CEMALİ
Başına bir çare bul yavaş yavaş

Bu üç dörtlüklü deyişin hemen ardında bir benzeki (naziresi) vardır. Bunun deyişadı ise *"Sefil Ali"*dir. Ancak; çok yıpranmış olduğundan daha eski olacağı kanısını veren bir cönkte bu benzekin deyişadı *"Kul Öksüz Ali"*dir. Böyle olunca bu deyişe söylenilmiş olan benzek için sahip bulmak, bu *"Ali"*nin değil şu *"Ali"*nin demek zorlaşmaktadır.

Deyişteki *"Cemali"* deyişadının Birinci Büyük Millet Meclisinde bulunmuş olan Çelebi Cemalettin(efendi)nin değil; 1177 tarihinde söz etmiş olan İmatlı âşık Mehmed'in bir övgü düzenlediği Çelebi Cemalettin'in olması gerekmektedir.

Öksüz Ali de (2) sayılı deyişinde, *"Hacı Bektaş pîrimdir"* dedikten sonra *"O Cemal efendim gani kerimdir"* diyerek zamanındaki Çelebi'nin adını vermektedir. Böylece; deyişine benzek yapılan Cemalî'nin iki yüz yılı geçen bir zaman öncesinde yaşamış Çelebi Cemalettin olduğu belirmektedir. Bunun sonucu da deyişin Sefil Ali'nin değil, (kul sıfatı fazladan konulmuş sayarsak) Öksüz Ali'nin olmaktadır. Önce *"Sefil Ali"* deyişadlı olanını sunmaktayız:

Yâr beni düşürdün halden hallere
İncinmem sevdiğim gel yavaş yavaş
Yönümü döndürdüm gurbet illere
Gözüme görünür yol yavaş yavaş

Boyunu benzettim ben bir civana
Seni seven âşık olur divâne
Emsem yanaklarından ben kana kana
Dudaklarından akar bal yavaş yavaş

Kaşların benzettim mahı merala
Gözlerin hükmeder yedi kırala
Seher vakti yorganını arala
Değsin ak göğsüne yel yavaş yavaş

Öğmüş de yaratmış Yaradan Gani
Veçhin ümmülkura'dan sebülmesani
En iyi dostundan sakın sen seni
Gözler fırsatını il yavaş yavaş

Mehd ile sevdiğim şu ZEFİL ALİ
Herkesin övdüğü kendi kemali
Gece hasreti gündüz hayali
Nicolur halimiz gel yavaş yavaş

Şimdi Öksüz Ali'nin sandığımız Kul Öksüz Ali deyişadında olanını sunuyoruz:

Dost beni düşürdün böyle hallere
İncinme sevdiğim gel yavaş yavaş
Şimdi yolum düştü gurbet illere
Göründü gözüme yol yavaş yavaş

Boyunu benzettim serv-i revâna
Seni gören âşık olur divane
Emsem leblerinden yar kana kana
Döker dudakların bal yavaş yavaş

Kadir Mevlâm kalem vermiş kaş vermiş
Kudiret sahibi ne de hoş vermiş
Siyah zülfün ak gerdana baş vermiş
Dökülmüş gerdana tel yavaş yavaş

Öğmüş de yaratmış Yaradan Gani
Veçhin ümmülkura'dan sebülmesani
En iyi dostundan sakın sen seni
Gözler fırsatını il yavaş yavaş

Mest eder sevdiğim KUL ÖKSÜZ ALİ'm
(okunamadı) üstüne günden kemalim
Gündüz hasretim gece hayalim
Bilmem nere varır hal yavaş yavaş

Deyişlerin benzerliği ortadadır. Küçük değişikliklerden başka, birbirinde olmayan birer dörtlükleri olduğu görülüyor. Bu,mahlasların ve deyişlerin uğradığı değişikliklere belirgin bir örnek olmaktadır.

Sefil Ali'de ikinci dörtlüğün birinci dizesinde *"boy" "civan"*a benzetilirken Öksüz Ali'de o *"boy", "serv-i revân"*a benzetilmiştir. Sefil Ali'de ikinci dizede *"seni seven"* denilmiş; Öksüz Ali'de ise *"gören"* denilmiş olması ve Sefil Ali'de *"Emsem yanaklarından"* denilmesine karşı Öksüz Ali'de *"Emsem leblerinden"* denilmiş olması Öksüz Ali deyişinin asıl deyiş olduğu sanısını güçlendirmektedir. Böylece, Öksüz Ali'nin yaşam zamanı da belli olmaktadır.

Öksüz Ali'nin elimizdeki cönklerde bulunan üç deyişini sunmaktayız.

1

Muhammed Ali'nin güzel yolları
Ara yerde sefil kaldı bilesin
Değmeler dutamaz elde bu kânı
Çok diyarda adı kaldı bilesin

Dilerim onmasın fi'lin azduran
Ali sırrın umum nâsa sızduran
Muzurluk eyleyüp nizam yozduran
Şu yalan dünyaya doldu bilesin

Geldi rehberden el etek duttu
Kahri küfrü lütfu hep kabul etti
Geri döndü sonra hep inkâr etti
Yüzüne karayı çaldı bilesin

Yetmiş iki millet yolu bildiler
Biz müminük deyu dâvâ kıldılar
Haklı haksız oynadılar güldüler
Cümle nefse tâlip oldu bileşin

ÖKSÜZ ALİ'm gel seni yoklagil
Ali sırrın vücudünde saklagil
Yetiş Ali'm kullarını yoklagil
Gözlerim yollarda kaldı bilesin

2

Selâmete iren sabrile otur
Ehl-i irfan içre dilde neler var
Varup bir üstazdan nasihat öğren
Daha gerçeklerde ilde neler var

Hak Muhammed Ali geldi bu hana
Ona da buldular binbir m(b)ahana
Aç güzünü seyreyle bak cihana
Hakikat deryasında gözle neler var

Binde bir bulunur bir sadık yâren
Üstaza hizmet et marifet öğren
Âşık çok sadık az dertli hezarân
Arı da iniler balda neler var

Yalancıya hazerim sevmezem yâdı
Meğer diydar imiş dünyanın tadı
Müraî cennete girmez ebedî
Doğru gel katara yolda neler var

Bunda sarraf vardır her taşa mihank
Çatal sevda ile bulunur mu Hak
Kimi lokma âşıkı kimine ahenk
Buna âlem derler ilde neler var

ÖKSÜZ ALİ'm Hacı Bektaş Pîrimdir
Hem diynim iymanım külli varımdır
O Cemal Efendim gani kerimdir
Ayın lâm mim dal'da neler var

3

Ne acaip kul yarattın âdemi
Kesildi kervanım ili bulunmaz
Öğünür meydanda müminem deyu
Hayr ile amelde eli bulunmaz

Meydana gelince belî bes diyor
Helal haram kazandığım has diyor
Hak'tan heberi yok cennet istiyor
Pîrsiz bu cennetin yolu bulunmaz

Yenice kesildim akçeyim diyor
Güzeller elinde bohçayım diyor
Dört dıvan mamur bahçeyim diyor
Meyvasız yenecek dalı bulunmaz

Kime sorsan Hakkın yârîyim diyor
Lokmanım yâreni sarayım diyor
Çiçek devşirmemiş arıyım diyor
Boş kalmış kovanın balı bulunmaz

ÖKSÜZ ALİ'm Hakkın binasın yıkma
Kulda kusur çoktur kusura bakma
Ali ismi çoktur hep delüp takma
Benim aradığım Ali bulunmaz

Ali'lerden:

KURBAN ALİ

Kurban Ali'nin elimizde bir tek deyişi vardır. Nerede yaşadığı ve zamanı üzerinde bir bilgi edinemedik. Ünlü âşıklardan söz eden Küstah Oğlan ve Pîr Yakup deyişlerinde de Kurban Ali adı geçmemektedir.

Kurban Ali'nin, aşağıda sunduğumuz tek deyişi ile, konu ve üslûp bakımından pek belirgin benzerliği olan bir deyiş, elimizdeki eski bir cönktedir. Benzerlik bununla kalsa dikkatimizi çekmeyecek olan bu deyişin adında da bir benzerlik vardır. Deyişadı; *"Baba Kurban"*dır. Bunun da tek deyişine rastladık. Kurban Ali'ye, yaşlanınca *"Baba Kurban"* da denilmiş olabilir. Bu ad benzerliği, konu ve üslûp benzerliklerine katılınca, bu iki adın bir kimseye ait olacağı, iki deyişin de Kurban Ali'nin sayılmasında bir sakınca olmadığı kanısına varmış bulunuyoruz.

Baba Kurban'ın deyişinin bulunduğu cönkte yer yer, 1236

tarihleri atılmış olduğundan, âşığımızın yaşama zamanının 170 yıldan eski olacağı bellidir.

Doğrudan *"Kurban Ali"* adlı deyişten sonra, yine onun olduğu düşüncesi ile *"Baba Kurban"* adlı deyişi de sunmaktayız:

1

Özün bilmez anca yürür dedeler
Yanlar gelür yanaşamaz gedâlar
Mânâ bilmez arapçaya çabalar
Karşısında dil olana darılur

Sakala bıyığa verür cilâyı
Fehmedemez ednâ ile âlâyı
Çok gezerler aramazlar sılayı
Ülkesi yok il köyünde barınır

Kız gelin gelince ederler taşa
Bakırı yok mahana bulur gümüşe
Kendin bilmez karışırlar her işe
Ona sanki zâhir bâtın görünür

Makta'ı yok kilk-i diyni açmağa
Gemisi yok deryalardan geçmeğe
(okunamadı) elinden su bulamaz içmeğe
Kız elinden mey içmeğe kurulur

Kalkup arzulayup yanına varsan
Hak Eyvallah deyüp dârına dursan
Farz ile sünnetten müşkilât sorsan
Kuru Kur'andan söylemeğe erinir

Işık olasın yamacıma dur derler
Hakkın sormaz beş on kuruş ver derler
Dört kapudan haberimiz var derler
Erkân kaçtır deyu sorsan yorulur

KURBAN ALİ'm tecellâsı Hüda'nın
Sıdkınan yoluna doğru gidenin
Yoluna hiyanet eden dede'nin
Ti tiyleri(?) sol yanında verilir.

2

Emek çektim emek kattım Gazi'ler
Kelle göze (?) farkın bildiremedim
Bahar irdi otlar çiçekler bitti
Toprak güldü taşı güldüremedim

Önü sıra rehber etmiş fakiyi
Zebur kitabın okuyu okuyu
İrfan oğlu ilen yetmiş ikiyi
İkisin bir kaba sığdıramadım

Yüreğime dürlü dürlü yir eder
Şeytan gönlün almış gözün kör ider
Gelüp bir niyaz etmiye âr ider
Eğildip de secde kıldıramadım

Melhemi ne yürekteki yârenin
Delil mürşit durur yanın sıranın
Şol suret uğrusu yüzü karanın
Hayıf bir kaçını öldüremedim

Hû demine pîr nutkundan kananın
Tû yüzüne ikrarından dönenin
BABA KURBAN amennasın namerdin
Kalbinin pasını sildiremedim

ALİ'lerden

SEFİL ALİ

Yakın zamanlarda yaşadığı içni yeri-yurdu ve ölüm tarihi bilinen son âşıklardan biri de Sefil Ali'dir.

Çorum İlinin Alaca İlçesine bağlı, (Eti'lerin merkezi olan Boğazköy'ün komşusu) *"Yazır"* köyündendir. O yöredeki kimselerce iyi bilinen Sefil Ali'yi, görmüş olanlara 1935-1936 yıllarında dahi rastlanabiliyordu. (Sefil Ali'nin torunlarıyla da tanıştırılmıştık. Fakat, bu kimselerden dedeleri hakkında bir bilgi edinememiştik.)Özellikle; Boğazköy'de temas olasılığını bulduğumuz, onu gören ve bilen kimselerden dinlediğimize göre; Sefil Ali, pis bir hırka giyer (içinde gömleği olmazmış...) saçı sakalı birbirine karışmış olarak Alaca'ya Cuma namazına gidermiş... okuma-yazma bilmezmiş... Sefil Ali'nin Hacı Bektaş Tekkesinde hizmet ettiği ve Amasyalı âşık Türabî'den himmet aldığı da söylenmiştir.

Sefil Ali; esrar, rakı gibi bütün keyif verici maddeleri kul-

lanırmış. İçtikçe söyler, söylerken de titrer ve ağlarmış... Bu *"ilham hali"*nden kurtulunca da: *"Sen verdin, sen al; Sen verdin, sen al"* diye dövünür ve sonunda çamların arasında gözden kaybolurmuş...

Sefil Ali'nin 1310 (1894) tarihinde göçmüş olduğu, kendilerinden bu bilgileri aldığımız kimseler tarafından, bize söylenmiştir.

Yazır köyüne yakın bir yerde bulunan Yamadi öyünde yetişmiş Sefil Ahmed bir deyişinde:

Seher vakti hop diydara bakıyor
Dost bağında bir acaip şakıyor
Şah-ı merdan kitabından okuyor
Yazır'da dostumun dili güzeldir

diyerek arkadaşı Sefil Ali'yi övmektedir. Sefil Ali ile Sefil Ahmed aynı çağda yaşamışlar ve hemen hemen, aynı tarihte ölmüşlerdir.

Sefil Ali, öteki âşıklar gibi, *"seyyah olup şu âlemi"* gezmiş dolaşmıştır. Kendilerinden daha önce söz ettiğimiz *"Ali"*lerin bazı deyişlerinin bu son *"Ali"*ye, Sefil Ali'ye mal edilmiş olması göz önünde tutulacak bir önem taşır. Derlemelerimizi yaptığımız sırada, birçok deyişi ezberinde tutan kimselerle karşılaşmıştık. Onların, daha önceki *"Ali"*leri tanımadıklarını, *"Ali"* adında bir ozan sözü geçtiğinde bunun, Sefil Ali olarak anlaşılmakta olduğunu denemiş bulunmaktayız.

Elimizdeki eski cönklerde Sefil Ali deyişleri yoktur. Sunduklarımızın ancak dördü, deyiş mecmualarından alınmış, ötekiler, yöredeki köylülerin bu işlerle ilgili olanlarının ağzından derlenmiştir.

Ağızdan derlediklerimiz arasında Sefil Ali'nin yaşayışını belirleyen şöyle bir olaydan söz edilmekte idi: Cuma günleri Alaca kasabasına inerek Cuma namazı kılmakta olan Sefil Ali'yi işaret eden mantıkçı hoca denilen bir hoca: *"Aramızda abdestsiz namaz kılan var, namazımız fâsid oldu"* diye söylenmiş. Sefil Ali, sokakta hocanın peşine takılarak arkasından o da söylenmeye başlamış:

Yüreğimde biten oddur
Bilen bilmiyene derttir
Sabah namazı dörttür
Hoca namaz sorar mısın

Hem ağlarım hem gülerim
Allah'tan hâcet dilerim
Öğle namazın on kılarım
Hoca namaz sorar mısın

Bildim namaz sorucusun
Aradın beni mi buldun
İkindiyi sekiz kıldım
Hoca namaz sorar mısın

Akşam namazı beştir
Bilen bilir bilmeze zordur
Yatsı namazı on üçtür
Hoca namaz sorar mısın

Sarığın sorarsan değirmi
Teravih namazı yigirmi
Gözün kör kulağın sağır mı
Hoca namaz sorar mısın

Eydür âşıkım ben de ölürüm
Dünyadan ahrete baki kalurum
Sarı öküzden berisini bilirüm
Hoca namaz sorar mısın

Sefil Ali, ilk dimesini; köyünün yöresindeki İbikçam tepesinde uykudan kalkar kalkmaz, İbikçam ile Aygar dağını ve görünen görünmeyen (bildiği) dağ ve tepeleri öven deyişini söyleyerek vermiş:

Zincirli Çağsak'da Soğanlı Baba
Çeçbeli demişim sana Merhaba
Hep dağların seyrangâhı Aygar'da
Gitmez İbik Çamın boranı dağlar

Bunu bize söyleyen kimsenin belleğinde ancak bu dörtlük kalmış. Yoksa, bu, uzun bir deyiş imiş.

Sefil Ali'yi Yozgat kaymakamının(?) alıp yanında bir ay alıkoyduğu ve bütün deyişlerini yeğenine yazdırttığı söylenmektedir.

Yine, bu kimselerin söylediğine göre, ölümü sıralarında altmış yaşında imiş. Deyişlerini sunuyoruz:

1
Yas mâtem günü doğar dolunur
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına
Her dertlere derman sende bulunur
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

Ağla bu günlerde çeşmini silme
Kör gafletten uyan dil gâfil olma
Çeşmin revan eyle zay(i) olur sanma
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

Hasan Hüseyin'dir Tanrı'nın dostu
Zalim Mervan kâfir eyledi kasdı
Mervan soyu Mervan âlini kesti
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

Hüseyin'e dürlü zahim vurdular
Tâze iken gonca gülün derdiler
Melekler ağlayup saçın yoldular
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

Çok figan eyledi Şehriban Ana
Oniki imamları düşürdü kana
Muharrem ayında mah nur olana
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

Yaktı ciğerimi düşürdü nâra
Dünyada ahrette yüzleri kara
Bir su vermediler gülyüzlü yâra
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

SEFİL ALİ'm bunlar şehid hakki(i)çin
Canım Kurban Hüseyin-i pâk için
Mahşerde huzurda cennet hakk(i)çin
Ağla gözler Hüseyin'im aşkına

2

Müminleri yasın yasın ağlatan
Artsın dertlerin İmam-ı Hüseyin
Kerbelâ çölünde kanlar çağlatan
Artsın dertlerin İmam-ı Hüseyin

İptidada meydanı Hurşit açtı
Gökteki melekler kanlı yaş saçtı
Yetmiş üç pehlivan hep şehid düştü
Artsın dertlerin İmam-ı Hüseyin

Şehid düştü erenlerin şehbazı
Kader böyle imiş takdir bu yazı
Arşa çıktı ehli beytin âvâzı
Artsın dertlerin İmam-ı Hüseyin

Şah imam Zeyneldir erenler aslı
Şükür kesilmedi Muhammed nesli
Yirmi dört bin peygamberlerin aslı
Artsın dertlerin imam-ı Hüseyin

SEFİL ALİ şu gönlümün zârı var
Hakka şükür sülalenin nuru var
Yıl içinde kan ağlamak yeri var
Artsın dertlerin İmam-ı Hüseyin

3

Hırka kumaşını alayım dersen
Gel bu pazarlığı Ali'den eyle
Murada maksuda ereyim dersen
Gel bu pazarlığı Ali'den eyle

Ali'nin dükkânına her can varamaz
Ali'ye kul olan haram yiyemez
Bin dâra assalar sırrın diyemez
Gel bu pazarlığı Ali'den eyle

Ali'nin dükkânına varan bir kişi
Koynunda bulunur cevahir taşı
Sana derim sana ârifler başı
Gel bu pazarlığı Ali'den eyle

SEFİL ALİ'm der ki er ere yete
Erler güherini erlere sata
Ali'den bazar eden cevahir tuta
Gel bu pazarlığı Ali'den eyle

4

Müslümanım dersin behey havariç
Ali evladı bilmedikçe fayda ne
Her gün ibadet et günde tut oruç
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Muaviye Mervan kavlin güdersin
Nâhak yere nice mallar adarsın
Benlikle kalkar benlikle gidersin
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Camilerde va'z edip de şakısan
Dört kitabı ezberinden okusan
Beş vakiti bilmeyene kakısan
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Yüz on dört sûreyi hatim eylesen
Mescidülaksayı günde boylasan
Doksan bin kelâmı serden söylesen
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Şu SEFİL ALİ'ye güman getirsen
Ayetle hadise mâna yetirsen
Beş vakit namazı kılsan otursan
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

5

Er olanlar serden baştan geçtiler
Seven öyle sever oniki imamı
Kelleler kestirip kanlar saçtılar
Seven öyle sevre oniki imamı

Muhammed'dir nur-u mübin-i vâhid
Zerre sırrımıza eremez zâhid
İmamlar aşkına ser verdi Hurşit
Seven öyle sevre oniki imamı

Okudu İncili yordu düşünü
Akıttı gözünden kanlı yaşını
Keşiş kurban verdi oğlu başını
Seven öyle sever oniki imamı

Mümin olan bir katara dizildi
Yalancılar ikrarından üzüldü
Nesimî de diri diri yüzüldü
Seven öyle sever oniki imamı

SEFİL ALİ sev onları hal ilen
Çün onlar sevilmez yalan dil ilen
Evlad ilen kellen ilen mal ilen
Seven öyle sever oniki imamı

6

Şah-ı merdan cûşa geldi sırrı aşıkâr eyledi
Yağmuru yağdıran benim Ömer deyu söyledi
Ol dem şimşek yalabıttı yedi sema gürledi
Hem sakîdir hem bakîdir nur-u rahmanım Ali

Ömer geldi ol Muhammed katında dedi beyan
Yâ Muhammed Ali midir arş-ı âlâda gürleyen
Çarh-gerdun Ali'dedir sırrı hikmet eyleyen
Hem sakidir hem bâkidir nur-u rahmanım Ali

Muhammed diz üstü geldi yektir Ali bir dedi
Hem evveli hem âhırı her şeye kadir dedi
Ali'ye şek getürenler mutlaka kâfir dedi
Hem sakîdir hem bakîdir nur-u rahmanım Ali

Kün deyince var eyledi onsekiz bin âlemi
Hem yazandır hem bozandır levh-i mahfuz kalemi
Külli dertlerin dermanı yârelerin merhemi
Hem sakîdir hem bakîdir nur-u rahmanım Ali

Lâhmüke lâhmî buyurdu cismim Ali demek
Ali benim veçhim dedi Zülcelal-i rahimek
Hikmeti baki adil cindür(?) ve lâ ilâge gayrek
Hem sakîdir hem bakîdir nur-u rahmanım Ali

SEFİL ALİ'm akıl ermez hikmetine Ali'nin
Sarraf olan kıymet biçsin gevherine lâlinin
(sayfa yırtıktır...)
Hem sakîdir hem bakîdir nur-u rahmanım Ali

7

Kıble tarafından bir yeşil sancak
Seksen bin erile Şama gelecek
Çıkıp minareye salâ verecek
Cemi âlem işidip de duyacak

Kabe-i beytullah yolların açar
Sivas kalesinde çok kanlar saçar
Vezirler mansabın bırakıp kaçar
Öğle vakti Kayseri'yi alacak

Hünkâr Hacı Bektaş Veli'de mihman
Orada duruyor ol şah da heman
Emeksiz (okunamadı...) ferman
Oldem Hak Taalâ yazup salacak

Kuşlukta uğrar Ankara'ya yolu
İzmir'de çağırır adına Ali
Figana koyulur İstanbul ili
Dünya yedi defa ırgalanacak

Hak bilmez âsiler deryaya kaçar
Derya tufan eder dalgalar saçar
Gâhi yerde yürür gâh gökte uçar
Yetmiş gün Uruma kılıç çalacak

Şeriat eğildi doğru düzecek
Kâfirlerin sancağını bozacak
Arabistan İsfahan'ı gezecek
Dünyayı üç defa hem dolaşacak

Gökte melekler hep seyrana çıkar
Ay ve gün nikaptan hicabın çeker
Kâfir kalesinin burcunu yıkar
Anda Acem Şahı karşı gelecek

Al yeşil sancaklar parlar meydanda
Ehli mümin olan gelirler anda
Aliyyün Veliyyün okunur günde
Mümin olan şad olup da gülecek

Yerinde kuracak erkânı yolu
Bunu Battal eder şeytanın kulu
Dedi gafil olma ey SEFİL ALİ
Hakkın emri ile böyle olacak

8

Bahri oldum derya ummana daldım
Ali Celâl imiş bilmezdim ezel
Bazı (okunamadı...) ben Ali sandım
Gülü Celâl imiş bilmezdim ezel

Şeriati tarikata duyuran
Marifeti hakikatten ayıran
Üç sünneti yedi farzı buyuran
Dili Celâl imiş bilmezdim ezel

Hayberin kapısın havaya atan
Hintten Muhammed'in carına yeten
Kul olup kendini saile satan
Kulu Celâl imiş bilmezdim ezel

Nutk edince delen ol kara taşı
Mahrum kalmaz çağıran sadık kişi
Rum diyarında Hacı Bektaş Veli
Veli Celâl imiş bilmezdim ezel

SEFİL ALİ'm Ali bildim Celâli
Hacı Bektaş Veli bildim Celâli
Cümlesinden ulu bildim Celâli
Ulu Celâl imiş bilmezdim ezel

9

Bizim için sür yüzünü hâkine
Murad suyu Kerbelâ'ya varırsan
Şah-ı şehidanın ism-i pâkine
Murad suyu Kerbelâ'ya varırsan

Bencileyin dalgaların coşkuna
Anın şanı imdat etmek düşküne
Sür yüzünü oniki imam aşkına
Murad suyu Kerbelâ'ya varırsan

Kurretülaynımdır dedei Mustafa
Bunca şehidan oldu pür safa
Yüzbin selam olsun gülyüzlü Şah'a
Murad suyu Kerbelâya varırsan

İkisi de bir fidanın gülüdür
Ceddi Ahmed şahımerdan Ali'dir
(Bu dize okunamadı)
Murad suyu Kerbelâya varırsan

SEFİL ALİ'm ehli beytin varına
Şehidler şahına aşk serverine
Mustafa İhsan etsin bendelerine
Murad suyu Kerbelâya varırsan

10
(Aşağıdaki deyişi ziyaret ettiğimiz bir köyde incelememize bırakılan bir cönkten kopye etmiştik. Deyiş'in Sefil Ali'nin olacağında kuşkumuz vardır.)
Buna bahr-i umman derler
Dalan gelsin bu meydana
Vücudünde dört nişanı
Olan gelsün bu meydana

Şeriatin evvelini
Tarikatin ahvalini
Dört kapının selâmını
Veren gelsün bu meydana

Bu yolun evveli aslı
Güruh-u nâci'nin nesli
Yedi ata yedi ismi
Bilen gelsün bu meydana

Mümin olan gelür coşa
Yalancıya kıyar hâşâ
İman ile Pîr Bektaş'a
Dolan gelsün bu meydana

Mürşid'den dersini alan
Bu yola inanıp gelen
Ölmezden evveli ölen
Ölen gelsün bu meydana

Eğer diydar ise arzı
Âşıkların serefrazı
Üç sünneti yedi farzı
Kılan gelsün bu meydana

SEFİL ALİ'm Ali soyun
Medet yâ Hasan Hüseyin
Oniki İmamdan payın
Alan gelsün bu meydana

11

Çıkıncağız seyranına Şah'ımın
Hünkâr Hacı Bektaş burdan görünür
Beytullah nurundan şems-ü mâhımın
Ne aceptir Şah-ı Merdan görünür

Cennet alayının misali burda
Efendim goncasın âh ile zârda
Sevdası serdedir muhabbet canda
Cihanın hükmüne ferman görünür

Bize bu sevdalar hep Rûm beğinden
Yetişti baharım yazım bu günden
Çilehane Malya Çölün sağından
Kutb-u âlem Balım Sultan görünür

SEFİL ALİ'm ismi Bektaş Velîdir
Zâhirde Muhammed bâtın Ali'dir
Dünyanın evveli âhırı budur
Cümleler hükmüne münkad görünür

12

Erler evliyalar kırklar yedi'ler
Oniki imamların kurbaniyem men
Bir ikrar üstüne be'yi kurdular
Oniki imamların kurbaniyem men

Gökten indim cebraile sayıldım
Şakalan koç ile bile yayıldım
Hak emretti yere göğe derildim
Oniki imamların kurbaniyem men

Anam karakoyun atam cebrail
Yoktan var eyledi emrine fail
Bilendi bıçaklar çün oldu kail
Oniki imamların kurbaniyem men

Tüyümüzü yedi kerre kırktılar
Etimizi pâre pâre ettiler
İsmail'in sürüsüne kattılar
Oniki imamların kurbaniyem men

SEFİL ALİ'm nahak yere kan dökmem
Hakkın emri ile kasavet çekmem
Hak buyurmayınca postumdan çıkmam
Oniki imamların kurbaniyem men

13

Yine Yaradan'dan gel oldu bize
Sana güveniyorum İmam Hüseyn
Armağan yok nasıl varam Hüda'ya
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

Felek tabancasını vurup sıkınca
Gözümün gevherin yere dökünce
Can toplanup göbeğime çıkınca
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

Yırtıp gömleğimi bağrım açınca
Firkat ile kefenimi biçince
Can toplanıp nefesimden çıkınca
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

Ilıdup suyumu bir hoş yuvunca
İletüp de musallâya koyunca
Yedi yerde komşu sual sorunca
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

İletüp de bir zindana koyunca
Sual melekleri sorgu sorunca
Efendimin huzuruna durunca
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

SEFİL ALİ'm bekçe yalvar pîrine
İnşallah uğratmaz Sırat yoluna
İyiler gelüp durunca Hak divanına
Sana güveniyorum İmam Hüseyn

14

Her sabah her sabah seher çağında
Görünür İmam Hüseyin görünür
Bülbüllerin figan eder bağında
Görünür İmam Hüseyin görünür

Hacı Bektaş zapteylemiş Urumu
Mûsâ münacatta kurdu dârını
Ali evladı Muhammed'in torunu
Görünür İmam Hüseyin görünür

Dervişlere yakın eder ırağı
Arttı bu gönlümün âhı firakı
Şehitlerin gazilerin durağı
Görünür İmam Hüseyin görünür

Tâ ezelden gönlüm Hakka bağludur
Yezidler elinden siynem dağludur
Şah-ı merdan Murtazâ'nın oğludur
Görünür İmam Hüseyin görünür

Şehid düşmüş yakasında kanı var
Yezidlerin imamlara kini var
SEFİL ALİ'm kubbesinde nuru var
Görünür İmam Hüseyin görünür

15

Gönül arzu etti gül yüzlü yâri
Elâ gözlü sultanım nerede kaldı
Aşam derdim dağlar başından beri
Aşamadım yolum yarıda kaldı

Bakmıyon mu benim kara yazıma
Yel esdikçe kar doluyor gözüme
Bir dahi uymıyam iller sözüne
Gayrı hasretlik arada kaldı

Kar olsa da duman bari dolmasa
Dostlarım ağlarsa düşman gülmese
Gül yüzlü sevdiğim imdat olmasa
Gidilmiyor gayrı burada kaldım

Onsekiz bin âlemi yaradan medet
Eyyub'un derdini var eden medet
Hintten Muhammed'e car eden medet
Car gününde yetiş nerede kaldı

Üşüdü ayağım tutmıyor elim
Yüce dağ başında düş geldi yolum
Yetiş bun günümde Bektaş-ı Velim
SEFİL ALİ dağda boranda kaldı

HÜSEYİN'ler:

KUL HÜSEYİN

Eşrefoğlu al haberi
Bağçe bizük gül bizdedür
Biz de Mevlâ'nın kuluyuz
Yetmiş iki dil bizdedür

.....
.....

Kul Hüseyn'im kuldur kuldur
Elif Hakka doğru yoldur
Kelâm söyler şirin dildür
Cim ararsan dal bizdedür

Baş ve son dörtlüklerini yukarıya aldığımız bu deyiş, elimiz-

deki eskilikten yıpranmış bir deyiş mecmuasında öteki deyişlerin okunaksız yazıları arasında, düzgün bir yazı ile yazılmış olarak dikkati çekmektedir.

Halbuki; Eşrefoğlu'na seslenen bu deyişin söyleyenini belirtmek için, yazın alanında, hangisinin olduğunda kuşkulu olarak *"Hasan"*lar *"Hasan Dede"*ler söze konu olup durmaktadır.

Biz ise şimdi; bu ünlü deyişin söyleyenini -ufak bir yön değiştirerek- başka bir ad ile, Hasan değil Hüseyin ile, (yani yazıda Hasan altına iki bitişik nokta koyup onu Hüseyin yaparak) *"Kul Hüseyin"* deyişadı ile ortaya koymaktayız.

Eşrefoğlu Rumî ile Kul Hüseyin'in zamandaş olduğuna bakarak, bizim bu yakıştırmamızda bir uygunsuzluğun, bir tutarsızlığın söz konusu edilemeyeceğini sanmaktayız.

Hacı Bayram'ın damadı olan Eşrefoğlu'nun yaşamı onaltıncı yüzyıldadır. Kul Hüseyin de onaltıncı yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Aşıkları sıralayan deyişlerde Hataî'den hemen sonra anılan Kul Himmet ile Kul Hüseyin arasında söylenilmiş *"aytışma"* deyişleri vardır. kul Hüseyin *"Mürşid isen müşkülümü halleyle"*dizesiyle başlayan deyişinde Kul Himmet'e müşküllerle dolu (tarikatte *"mesele sorma"* deyimi kullanılmaz. *"Müşkülüm var"* denilir ve çözümü, halledilmesi rica olunur) bir deyişle seslenmektedir. Kul Himmet de bu deyişin ortaya koyduğu müşküllere karşılıklar taşıyan bir deyiş söylemiştir. (Bu deyişler S. Nüzhet'in Bektaşi Şairleri adlı kitabındadır.)

Kul Hüseyin'in, Kul Himmet'e yönelttiği deyişinin sonunda, pervasızca *"Kul Himmet'im kendini ârif mi sandın / Di bana nerdedir Dünyanın ucu"* demiş olduğu görülmektedir. Bu, daha önceleri sanıldığı gibi, Mürşit-Mürid veyahut öğretmen-öğrenci ilişkisinden uzak, doğrudan bir eş veya akran

arasındaki sesleniş niteliğini taşımakta olduğu kanısını vermektedir.

Bunlardan ne çıkarabiliriz? Birinci olarak; Kul Hüseyin'in; bu zümrenin ilk âşıklarından olan Kul Himmet'in yaşadığı zamanlarda, en azından 16. yüzyıl ikinci yarısında yaşadığı belli olmaktadır. Bu da Eşrefoğlu Rumî'nin yaşam zamanlarıdır.

İkinci olarak; Kul Hüseyin'in, zamanının ünlülerine seslenen deyişler söyleme hevesinde olduğunu da göstermektedir.

Eşrefoğlu'nun deyişlerinin Kızılbaş zümresince bilindiği de anlaşılmaktadır. Eşrefoğlu Rumî'nin basılı divanının 154. sayfasındaki *"Gel gönül bir derde düş kim"* dizesiyle başlayan deyiş, bizde bulunan 1239 tarihleri atılı bir deyiş mecmuasında da vardır. Bu, Kızılbaş'ların Eşrefoğlu'nun deyişleriyle ilgilenmekte olduklarının bir delili niteliğini taşımaktadır. Kul Hüseyin'in Kul Himmet'e çatan aytışma deyişi, zamandaşı Eşrefoğlu Rumî'ye de seslenen böyle bir deyiş söylemesi olanağını güçlendirmektedir.

Böylece, bu deyişe; aytışma deyişleri söyleme alışkanlığı olduğu sanısını veren *"Kul Hüseyin"*in bu deyişadının, *"Hasan, Hasan Dede"* adlarından daha gerekçeli bir uygunluk göstermiş olmaktadır.

Bizde bulunan bir cönkteki bu deyişi sunmaktayız:

Eşrefoğlu al haberi
Bağçe bizük gül bizdedür
Biz de Mevlânın kuluyuz
Yetmiş iki dil bizdedür

Ayıp mıdur Pir'e varmak
Uzak yerden haber almak
Cennetteki yedi ırmak
Coşkun çaylar göl bizdedür

Âdem vardur eti semüz
Abdest alsa olmaz temüz
İli daneylemek nemüz
Cümle küstahlık izdedür

Yer yüzünün çiçeğiyüz
Yalan değil gerçeğiyüz
Hacı Bektaş köçeğiyüz
Hırka terek şal bizdedür

Arı vardur uçar gezer
Teni tenden seçer gezer
Âlem bizden kaçar gezer
Arı bizük bal bizdedür

Kimi molla kimi hacı
Anlar da Hakka duacı
Kâğfirler sevmez mi'racı
Edep erkân yol bizdedür

KUL HÜSEYİN'im kuldur
Kelâm söyler şirin dildür
Elif Hakka doğru yoldur
Cim ararsan dal bizdedür

***

Âşıklardan söz eden deyişlerinde (kitabın baş tarafındadırlar) Küstah Oğlan:

Kul Hüseyin Kul Sevindik Kul Mahmut bile

demekte, bu grup âşıkların başında, ondan söz etmektedir.

Pir Yakup, bu üç âşıkın sonuna getirdiği Kul Hüseyin için iki dize ayırmıştır: *"Kul Hüseyin İmam Hüseyin biledür / Dutmuştur eteğin elde bir zaman"* demiştir.

Kul Hüseyin de öteki ünlü âşıkların uğradığı bir hâle uğramış; deyişadı başkaları tarafından kullanılmıştır.

Millî Kütüphanede rastladığımız bir yazma mecmuada okunaksız bir yazı ile yazılmış *"kaziye-i fi Hakk-ı Duhan"* (tütün hakkında) başlıklı bir taşlamanın deyişadının Kul Hüseyin olduğunu görmüştük. Silik ve okunaksız bir yazı ile yazılmış olan bu taşlama deyişinin tümünü kopye edememiş idik. Ancak, bunun Kul Hüseyin'in yaşam zamanını kestirmede yararlı olacağı düşüncesiyle okuyabildiğimiz yerlerini kopye etmiştik. Taşlama şöyle demektedir:

"Karnınız kömür çuvalı / Kamış ağzında dayalı / Bütün dişleriniz boyalı / Ey duhan içen zalimler" son dörtlükte de *"Kul Hüseyin eydür içene / Lânet (okunamadı) içene / Sözümüz yok vaz geçene / Ey duhan içen zalimler gafiller"* denilmektedir.

Tütün yasağı uygulamasının en şiddetli olduğu zaman olarak IV. Murad devri gösterilir (1623-1640). Devlet yasağının en şiddetli bir duruma gelebilmesi için, yasaktan önce, toplum içinde bu olaylara karşı tepkilerin başlaması gereklidir, kanısındayız. Yeni alışkanlıklar edinme çağını geçirmiş, toplum içindeki bu yeni alışkanlıklara kızar bir yaşa gelmiş olması ge-

reken Kul Hüseyin, bu taşlamasiyle -esasen bağlanmamış olduğu- Osmanlı Devletinin yasağını değil; toplum içinde oluşmaya başlamış tepkilerin kendisindeki yankılarını dile getirmeye çalışmış olmalıdır. Bu nedenlerle bu taşlama IV. Murad'dan çok önce söylenmiş olmalıdır, diye düşünmekteyiz. Bu da Kul Hüseyin'in yaşam zamanı üzerinde yaptığımız kestirmelere uygun düşmektedir.

Ancak; ne kadar uygun düşürürsek düşürelim, bu taşlamadaki Kul Hüseyin'in, bir başka Kul Hüseyin olması olanağını gözardı edemeyiz.

"Fazladan, gereksiz" anlamında olan *"Fuzulî"* deyişadını, kimse beğenip almayacağı düşüncesiyle seçtiğini bildiren ünlü ozanımız Fuzulî; deyişadlarının benimsenip kullanılmakta olmasından şikâyet eder. Divan yazınında olduğu gibi, buna halk yazınında, belki daha çok, rastlanmaktadır. Bir sıfat ekleyerek, bazen buna da gerek görmeyerek, ünlülerin deyişadlarının başkaları tarafından nasıl kullanılmakta olduğu onların kendi bölümlerinde açıklanmıştır. (Hatâî-Can Hatâî-Şah Hatâî gibi). Bu da o türden bir benimseme olabilir. Nitekim; Kul Hüseyin adı anıldıkça, Çorum İli ve yöresinde, onun Gümüş Hacıköylü olduğu söylenirdi. 1942 yılında Merzifon'da iken oralı öğrencilerimin aracılığı ile Gümüş Hacıköy ilçesinin Kiçi köyünden olduğu anlaşılan Kul Hüseyin'in oğlu Halil ile Gümüş Hacıköy ilçesi merkezinde buluşup görüşmüştük. Altmış beş yaşında olduğunu söyleyen Halil, babasını bir veya iki yaşında yitirdiğinden onu hiç hatırlayamadığını, deyişlerini bilmediğini, elinde bir deyiş mecmuası bulunmadığını söylemişti. Babasının âşık olduğu, deyişlerinde Kul Hüseyin adını taşıdığı, 1210 H.de doğup, 1295 H.de öldüğü bilgilerinden başka bir bilgi elde edemedik. bu Kul Hüseyin'in mezarının köyde ziyaret yeri olduğu -o sırada Halil'in yanında olan- köylüleri tarafından bildirilmiş idi.

Bununla birlikte; bizce önemli olan öğrenilmiş, Gümüş Hacıköy ilçesinin Kiçi köyünden yetişmiş bir Kul Hüseyin'in yaşadığı belli olmuştu.

Elimizde bulunan, o zamanın Avrupa yapısı bir cep defterine yazılmış deyişlerde bu Kiçi Köylü Kul Hüseyin'in olması gereken bir deyişte:

Sene binikiyüz seksen üç tamam
Sultan bu cihana sahibullahtır
Kul Hüseyin'im Hızır Sersem üstadım
Tahtı kadim uçmak miracullahtır

denilmektedir. Bu, Kiçi köylü Halil'in, babası Kul Hüseyin hakkında verdiği bilgilere uyan bir tarihten söz etmektedir. Ancak, bu *"sahibullah"* ve *"miracullah"* gibi anlamsız arapça terkiplerle dolu deyişlerini buraya almıyoruz. Her ne kadar, *"bilgiçlik taslaması"* gibi bir ölçü var ise de, eski Kul Hüseyin ile yenisinin deyişlerini ayırdetmenin kolay olmayacağı bellidir.

Halil, babasının ölümünde 1-2 yaşlarında olduğunu, babasının da 85 yaşında öldüğünü söylemişti. Bunun, olamayacağı bellidir. Çünkü, doğumu sırasında babasının 83 yaşında olması gerekmektedir. Bunlar, söylentiler içinde bizim seçebildiğimiz olmazlıklardan biridir. Halk arasında yayılan sözlerden bir kısmı böyle eleştirmeden benimsenmiş olmaktadır.

"Kul Hüseyin" denilince, Çorum çevresindeki Kızılbaş halkın Gümüş Hacıköylü Kul Hüseyin'i hatırlamakta olduğunu görmüştük. Nitekim; sazı ile dolaşan, kendisinin Merzifon'un Karamağara köyünden olduğunu söyleyen Âşık Âşir, bize not ettirdiği Kul Hüseyin deyişadlı *"Geyik"* konulu deyişler dolayısıyla, bu Kul Hüseyin'in Gümüş Hacıköy'lü olduğunu

söylemekte idi. Halbuki, bunların üslup bakımından eskisine daha yakışır olduğu kanısındayız.

Âşık Âşir'in anlattığına göre; Kul Hüseyin, sırtında bir çuval arpa ile dağ yolundan değirmene giderken orman içinde bir yerde uykuya dalıyor. Uyanıp da yola koyulmak istediği zaman kendisinden korkup kaçan geyikleri görüyor, ve hemen *"oracıkta"* şu deyişi söylüyor:

Uyudum uyandım yollarım peyik
Kaçma anam geyik avcı değilim
Eşine düşmiyem kınalı geyik
Kaçma anam geyik avcı değilim

Avcı olsam düşer idim izine
Dönüp dönüp bakar idim yüzüne
Gayet meraklıyım sürme gözüne
Kaçma anam geyik avcı değilim

Geyiğin etleri çiğindir çiğin
Kaçma anam geyik gelmiyom yakın
Omuzu tüfekli avcıdan sakın
Kaçma anam geyik avcı değilim

Altı geyik gördüm birisi körpe
Bırakmış yavruyu gidiyor sarpa
Yüküm barut değil vallahi arpa
Kaçma anam geyik avcı değilim

KUL HÜSEYN'im Hakka doğru varanlar
Bu sevdayı bize dağda verenler
Umarım onmasın sizi vuranlar
Kaçma anam geyik avcı değilim

Fakat, bu deyişin değişik bir şekline *"Şah Hatâî"* deyişadı ile *"İzahlı Halk Şiiri Antolojisi. P.N. Boratav ve Halil V. Fıratlı, 1943"* kitabında rastlamaktayız. Şah Hatâî adına olan bu deyişin iki dörtlüğünü alıyoruz.

İçmişim bir dolu olmuşum ayık
Düşmüşüm dağlara olmuşam geyik
Sana derim sana sürmeli geyik
Kaçma benden kaçma avcı değilim

Avcı değilim ki düşem izine
Kaça kaça kanlar indi dizine
Sürmeler mi çektin kömür gözüne
Kaçma benden kaçma avcı değilim

Bu dörtlüklerdeki andırış öteki dörtlüklerde de sürmektedir. Bu bize her iki deyişin de bir kökenden geldiğini göstermektedir. Bu değişmeler elbette deyişadında da olmuştur. Bu ayrıca bir inceleme konusu olmaktadır. *"Turna"* gibi *"geyik"* de bu topluluk içinde kutsal sayılan hayvanlardandır. Totemcilik çağlarından arta kalmış bu inanışa, daha hafif şekilde olsa, zümre dışı halk yazınında da rastlanmaktadır.

Ancak, Alevîlerce geyiklerin bu değeri, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin ve yanındakileri kırk gün emzirmiş, onları sütleriyle beslemiş olmaları inancına dayanmaktadır.

Geyik konulu deyişe göstermiş olduğumuz ilgi üzerine Âşık Âşir, geyik konulu bir deyiş daha okumuştu. Bu deyişe veya benzerine rastlamamış bulunuyoruz. Bu, Kul Hüseyin'in eskisi olması olanağı şimdi bize daha uygun görünmektedir.

Hay ettiler al kınalı dağlardan
Ayırdılar morsünbüllü bağlardan
Haberim aldılar uzak yollardan
Dinlerim bir geyik candan iniler

Gelme avcı gelme âhım ulaşır
Kurşun yedim bacaklarım dolaşır
Yavrularım peşim sıra meleşir
Dinlerim bir geyik candan iniler

Gelme avcı gelme benim izime
Yeşil sinek konmuş ala gözüme
Körpe kuzularım kimler emzire
Dinlerim bir geyik candan iniler

Kırıldı kalmadı boynuzum dalım
Kadir Mevlam sana malumdur halim
Dilerim ey avcı kırılsın kolun
Dinlerim bir geyik candan iniler

Hay ettiler alçuhalı tazıya
İndirdiler bir engince yazıya
Can çabada bakamadım kuzuya
Dinlerim bir geyik candan iniler

Hep avcılar başucumda gözliyor
Dertli sinem dilip dilip közliyor
Kuzularım gelür deyu özliyor
Dinlerim bir geyik candan iniler

Hep avcılar başucuma doldular
Dertli sinem dilip dilip dildiler
Yavrularım öldüğümü bildiler
Dinlerim bir geyik candan iniler

KUL HÜSEYN'im eş dolusun içiyor
Sarı geyik tatlı candan geçiyor
Yavruların başın almış kaçıyor
Dinlerim bir geyik candan iniler

Âşık Âşir'in bize not ettirdiği *"geyik"* konulu yukarıdaki iki deyişin Kul Hüseyin'in olduğuna kuşkulu bulunduğumuz sıralarda, uğradığımız bir köyde incelememize bırakılmış bir deyiş mecmuasında, şimdi deyişlerin başında sunduğumuz *"geyik"* konulu deyişin Kul Hüseyin üzerine yazılı bulunması, önceki iki deyiş üzerindeki kuşkumuzu azaltmıştı.

Bu deyişin nakaratı, eskiden şehirlerde söylenen bir türküyü andırıyor.

KUL HÜSEYİN'in deyişleri:

1

İşte gidiyorum geyik avına
Geyik çekti beni kendi dağına
Tövme gitmem dahi geyik avına
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Dizim tutmaz bu kayayı çıkmaya
Elim ermez çakmacığım çakmağa
Gözüm görmez nazlı yâre bakmağa
Siz gidin kardeşler kaldım ben kayada

Şu kayayı dizin dizin örseler
Anama babama haberim verseler
Yarimi kardeşimle everseler
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Urubam bohçada basılı kaldı
Bıçağım kayada asılı kaldı
Nazlı yâr arada yasılı kaldı
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Anam babam niçim gelmez imdada
Kavim kardeş dayanamaz hayata
Alt yanım çürüdü kaldı kayada
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Atımın ayağı seküldür sekül
Alnıma döküldü menekşe kâkül
Düşmanlar olmuşlar yerime vekil
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

Anamın kızı var beni neylesin
İster kıyamete kadar ağlasın
KUL HÜSEYİN'im bu kelamı söylesin
Siz gidin kardeşler kaldım kayada

2

Kudret kandilinden süzüldüm indim
(İ)rahmanda yazılmıştır (i)rahı
Cebrail deryada kubbeye kondu
Yazılmıştır takdirimiz ilâhî

Muhammed Ali'ye dedi kelâmı
Velâyette fazl-ı Hüda selâmı
Yaratmıştır onsekiz bin âlemi
Âlemi kâinatta bir bedri mâhî

Dört kitapta yazı yazdım divanda
Dokuz ay on gün de eğlendim handa
Cemalde kemalde cenanda canda
Ummanda yarattım ırmağı Nuh'a

Ali Fatımaynan gelince deme
Şah Hasan Hüseyin konunca cama
Veli yedi ilimden yazılan nâme
İmam-ı Zeynel Bâkir Cafer-i Şaha

Şah Müse-i Kâzım (I)rıza ata
Özünü Takî'den Nakî'ye kata
Ali'nin haklığını söyler *"Hel etâ"*
Şanında okunur yasin-i tâhâ

Hasan Ali Askerî sahip livadan
Muhammed Mehdi'yi şah-ı evliyadan
Ezelden tâ kalu belâ evlâdan
Aşina ol sırrı kerremullah'a

KUL HÜSEYİN Ali birdir bir Ali
Onyedi farz oniki imam eli
Ârif kullar ism-i Şah'ın talibi
Hemen kulluk eyle keremullah'a

3

Beri gel sevdiğim gül yüzlü yârim
Hak bilegör Ali ile Ebter'i
Yârimin yoluna veririm serim
İşidebilirsen Allah ekberi

Ummanına ak da dışarı taşma
Âşina musabihin yolundan düşme
Bu yolda iyiler izinden şaşma
Sıdkınan seversen masum hûpları

Eğer rabbin öğüdünü dutmazsan
Aklının yettiği iyilik etmezsen
İyi ilen bile yola gitmezsen
Sana hasım ederim Hace-i Ekberi

Ârife ayân açık görür hiyleni
Kafire küffara verme kalini
Verirsen Allah'tan bulun belânı
İnkâr etme verdiceğin ikrarı

KUL HÜSEYİN eydür mâna gerektir
Sofu olan salihane gerektir
Âşıkın peymanı ana gerektir
Seversen üçleri beşler kırkları

4

Eğer nurlu yüze bakayım dersen
Şah'a arzuhalin bildiren gelsin
Muhabbet meyinde sâkiyim dersen
Cemde cam-ı şarap dolduran gelsin

Bir üstattan içtim cam-ı şerabı
Gökten yağar mevce gelür türabı
Hûp bilind bülbül ile gurabı
Şol ahdü peymanı güldüren gelsin

Ahdi peymanı sır kudretinden
Bir haber işittim bab-ı bâtından
Şeriati ilen tarikatinden
Nefsini şeytanı öldüren gelsin

Nefsini öldüren Kazı sâf olur
Ârifler kırk katta gözü sâf olur
Uyanık kimsenin özü sâf olur
Mesvayı kalbinden kaldıran gelsin

KUL HÜSEYİN eydür erenler söyler
Veliler diydan görenler söyler
Allah kapısında duranlar söyler
Vücudün nur ilen dolduran gelsin

5

Mütevelden mücerredin malumu
Evvelinden âhırına yolu var
Buyurdu Hak Taalâ doğru yolunu
Muhammed bağladı Ali beli var

Kemer bes kuşandı urunda tâcı
Dediler müine mürşid miracı
Bu safdil fırkası güruhu nâci
Tariki var erkânı var yolu var

Şeyh Safî buyruğu menakip oldu
Yirmi kitaptan sabakın aldı
Mücerredin aslı dört zatten kaldı
Elmesih'in biyati var dili var

Mücerredin biri İysâ'dır heman
Biri Selman-ı Pâk bir Veysiman
Mücerred müteehhil gelmişiz elan
Dördüncüsü Hacı Bektaş Veli var

KUL HÜSEYİN eydür çün uyar çırak
Müteehhilin kabli mücerred gerek
Mürşid-i meşayihten Safî'den sürek
Allahımın huri melek kulu var

6

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Sevmeyüp de yüze gülen gelmesin
Seri başı Hak yoluna koyanlar
İrkilip de geri kalan gelmesin

Hak ileridedir geride sanma
Müşkülünü kandır da sevgiye kanma
Hayır sanu san da kem sanu sanma
Gerçek kullar gelsin yalan gelmesin

Gerçeğin sohbeti gerçektir gerçek
Yalancı yâr olmaz ondan elin çek
Yücesi yücede alçağı alçak
Bildik gördük gelsin falan gelmesin

Falan derler ol kişiyi bilürsen
Umduğuna göre himmet alursun
Eğer gerçeğin yolunda ölürsen
Şu derede murdar ölen gelmesün

Derede ölenler uğrar yokuşa
Bak düzdeki görüş ilen bakışa
İnsan olan ahdetmeği yakışa
Dan edüp mahana bulan gelmesün

KUL HÜSEYİN eydür olmaz mahana
Ümmeti ola gör Şah-ı Cihan'a
Tamahkârlık hayır sevap iymana
Yaramaz fırkadan olan gelmesin

7

Dün bizi divane derbeder etti
Sevdakâr eyleyüp del(i)etti gitti
Aşkınan hem hâke meni sar etti
Sağlıkta salaca sal etti gitti

Âvâz ile bu selât işidene
Bu da verdi bu eserde bu sene
Bizi gülünç etti ile insana
Yüze gülücüye dil etti gitti

Dilerim ki gam kederi bırakıp
Yârinen yâr olup bir hoş gerekip
İki gözleri kör olası (i)rakîp
Müşrikin olası al etti gitti

Ârif oldum yol içinde uyandım
Emir buruk (i)rengine boyandım
Hazreti Pîre Şah'a dayandım
Bilmiyenler bizi il etti gitti

KUL HÜSEYİN görünene dulda olmaz
Yıkıcı olanda iyman eğlenmez
Dartılmadan ağır yeğin bilinmez
Kimin ne idüğü belloldu gitti

8

Bir âdemin üç olduğu
Altı şarda ayan olur
Nice yüzbin şar içinde
İki cihan beyan olur

İki âlem kapusunda
Lâl-ü gevher yapusunda
Yazın kışın tapusunda
Oniki burç sayan olur

Gönül yapan evin yapar
Ahret yapan Hak'ka tapar
Yetmiş iki millet bakar
Altı şar muayyen olur

Yetmiş iki kapu geçtim
İkiden özümü seçtim
Yetmiş üç şeye ulaştım
Yetmiş dörtte duyan olur

Kırklar da kırk iki oldu
Fahri âlem Ali geldi
Otuz altı atlı oldu
Beş yanında yayan olur

Ayınan gün doğdu güneş
Rûm'a geldi Hacı Bektaş
Cümle evliyalara baş
Seksen binden uyan olur

Muhammed'e ümmet olan
İlm-i hâlin haber alan
Mümin Allah'a kul olan
Bin bir ismi diyen olur

Âlim de hikmete bakar
Kimi dolunur kimi çıkar
İnsanı Hak'ka çeker
Seri kabre koyan olur

KUL HÜSEYİN iki âlem
Okudu doksan bin kelâm
Yirmi sekiz sual bilem
Yüz dört kitap beyan olur

9

Gönül verdim seni sevdim
Aman mürvet dergâhına
Bu gün Hak'kı sende buldum
Aman mürvet dergâhına

Dergâhına giden yollar
Seni tesbih eden diller
Hak sevdiği gonca güller
Aman mürvet dergâhına

Dergâhından kesmem elim
Kıbleden çevirmem yönüm
Çağırırım Muhammed Alim
Aman mürvet dergâhına

KUL HÜSEYN'im zatıminen
Buldum muhabbetiminen
Geldim günah yüküminen
Aman mürvet dergâhına

10

Hak Taalâ cümle bina yapmıştır
Münezzeh şehrinde mihman bizimdir
Mümin kullar mabuduna tapmıştır
Ali kerremullah dehman bizimdir

Mihman haktır dehman Ali demişler
Diydar arzulayan veli demişler
İşte budur allah kulu demişler
Nur âlem nuriyle devran bizimdir

Devranın sevgisi deminen olur
Demsiz devransız gamilen olur
Tarik erkân da ceminen olur
Can ilen bu cânân sultan bizimdir

Bir canım var idi cânâna verdim
Mabudumu sevdim gözilen gördüm
Halife mürşitten olunca yardım
Bütün dinde ikrar iyman bizimdir

KUL HÜSEYİN eydür din iyman bizde
Şeyh Safi buyruğu bu yolda izde
Kutuplar kitabı sohbette sözde
On yedi zât ilen erkân bizimdir

11

Şu yalan dünyaya meylini veren
Sen de kurtulmazsın mevtin elinden
Ben yiğitim diye göğsünü döven
Sen de kurtulmazsın mevtin elinden

Hani Meryem oğlu haniya İsâ
Ejderha olurdu elinde asâ
Firavun kavmi ile cenk eden Mûsa
O da kurtulmadı mevtin elinden

Nemrut İbrahim'le çok cenk eyledi
Sabaha kalkuben bühtan eyledi
Sonunda bir sinek helâk eyledi
O da kurtulmadı mevtin elinden

Yunüs balık ile deryada gezdi
(Okunamadı) keşfedüp cihanı gezdi
Zâl oğlu Rüstem'in tahtını bozdu
O da kurtulmadı mevtin elinden

Gökten Kur'an ayan ayan inerdi
Dertli olan dermanını bulurdu
Dünya kalsa Muhammed'e kalırdı
O da kurtulmadı mevtin elinden

KUL HÜSEYİN der ki din ilen iyman
Lokman da bulmadı ölüme derman
Tahtını hep yel götüren Süleyman
O da kurtulmadı mevtin elinden

12

Mekke Medinedir senin durağın
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin
Yezitler elinde tel(e)f oldu canın
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Mansul enelhak der Bağdat şehrinde
O şehid düştü Kerbelâ çölünde
Süngüsü elinde tirkeş belinde
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Çaldılar elinden süngüsü düştü
Yezitler yürüdü başına üştü
Yâ Muhammed dedi gözünü açtı
Gel diynim imanım Hasan Hüseyin

Atı da kişnedi başından aştı
Öğlen vakti Medine'ye ulaştı
Bilal Habeşî (gördü) serinden geçti
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Nice şehit yoldaş oldu işine
Çözdü merhamasın sardı başına
Beli dedi hiyle gelmez kaşına
Gel dinim iymanım Hasan Hüseyin

Vardı çadırına himmet eyledi
Yedi yerde yarasını bağladı
Gökte uçan kuşlar hep kan ağladı
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Yezit galip oldu dört köşe oldu
Olzaman masumu ok ilen vurdu
Şehriban ananın ciğerin böldü
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Yezit galip oldu vermedi suyu
Anlar da çağrışır gel Ali'm deyu
Ciğerim köşesi yüreğim yağu
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Battal cenk eyledi vardı su aldı
Bir fırka hasm olup kırpasın deldi
Döğüşe döğüşe hem şehid oldu
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Şişede tiryağı kana döndürdü
Dünyadan ahrete susuz gönderdi
Evlatların develere bindirdi
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Senin müridlerin dere bekledi
Yetmiş iki mürsel sözün hakladı
Kırk gün meyyitini arslan bekledi
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

Abdalların sema döner hak ilen
Müminlerin yol sürüyor farkilen
Dervişlerin seyyah eder terkinen
Gel diynim iymanım Hasan Hüseyin

KUL HÜSEYİN bunu aldı Pîrinden
Gün görünmez tütüninden zarından
Sevicin çok acem ilen Urumdan
Şehitler serveri Hasan Hüseyin

13

Her ne arar isen zâtında ara
Gâhî evde gâhî yaban arari
Bin bilürsen de bir bilene söyle
Hakikatli olan âdem arari

Ehli kâmil olan erdi kemale
Sultan olan bakmaz kuldaki hale
Dost başı seyreder bir hop cemale
Düşman ayak gözler taban arari

Öyle bir efendi öyle bir hoca
Öyle yaz kış öyle gün gece
Yakındır yanımda genc ilen koca
Men onu arariken o meni arari

Her can ârîflere seslenememiş
Ere hizmet edip beslenememiş
Üstad öğüdünde uslanamamış
Eski çıkardığı çıban arari

KUL HÜSEYİN eydür hakka bizimdir
Gönül kâbesinde Mekke bizimdir
Aşk-ı niyaz geldi tekke bizimdir
İnsanda asıl mı kâbe areri

14

Turap oldum toprak gibi çiğnendim
Günahım çoğimiş amel kazandım
Erenler yoluna girdim özendim
Şahımın yoluna girenlerdenim

Gelin hey erenler bizi sınaman
Belki noksanımız vardır kınaman
Evel ikrar verdim sonra dönemem
İkrarına kadîm duranlardanım

Yüzüm sürdüm İmamlar dergâhına
Erenler oturmuş nazargâhına
Gelir deyu ala gözlü Şah'ıma
Çıkıp yollarına bakanlardanım

Çalışırım ben de varayım deyu
Bir bilür kardeşe sorayım deyu
Hak'kın gül cemalini göreyim deyu
Su gibi engine akanlardanım

Çok şükürler şu sevdada eğlendim
Pîrim ile bir ikrara bağlandım
Düştüğüm kalktığım yeri öğrendim
Mürvet deyu ele gelenlerdenim

Hak mihmanda imiş muhabbet ettim
Pîrim bir yol komuş men ana gittim
Yalanı gıybeti götürdüm attım
Hak yanı bâtıldan seçenlerdenim

Muhammed'den biyat ettim el tuttum
Ali'nin yoluna ben doğru gittim
Küllü varlığımı tegafül ettim
Serden baştan candan geçenlerdenim

İremedim birin beşin ırkına
Muhabbet suyunu koydum arkıma
İmam-ı Hüseyn'in girdim çarhına
Sinesine şerha açanlardanım

Seçileyim hele yetmiş ikiden
İrer muradına Hakka cehdeden
Bir gün kılınç kuşanırım Mehdi'den
Havariç canına kıyanlardanım

Bir gerçeğin kazanında utlandım
Muhabbet atına bindim atlandım
Eyyûp gibi her cefaya katlandım
Kahra lûtfa belî diyenlerdenim

KUL HÜSEYİN kendim nasıldır bilmem
Kişi kötülük etse ben ana kalmam
Pîrimin eteğin yapıştım salmam
Kötülüğe iyilik edenlerdenim

15

Ben dostumu görünceğiz tanırım
İkrar bilinmeyenin biri değildir
Ehle sorarım da haber alırım
Cahile söylesem yeri değildir

Ehil sözü merhem olur yareye
Cahil sözü ilâc olmaz yaraya
Gönül kışı düşürme gel araya
Eriyen dağların karı değildir

Güzel sevmek kimden kaldı bilmeli
Sevip sevip seri başı vermeli
Sevinceğiz bir ikrarda durmalı
O da her yiğitin kârı değildir

Kallaşın bağının gülü açılmaz
İkrarını bilen yârden geçilmez
Muhannetin çeşmesinden içilmez
(İ)rakibin suyu duru değildir

Yâr hayranım kaşın ilen gözünde
Dengin mi bulunur dünya yüzünde
Eksiklik yakamda sitem özümde
Çekticeğim ilin ağrı değildir

KUL HÜSEYN'im dost yolların beklerim
Can emanet kafesinde saklarım
İnkâr edip yalan katmam ikrarım
Ali yalancının pîri değildir

16

Menim yârelerim dürlü dürlüdür
Şimdi bir derdimiz beş oldu gitti
Menim işim(i) rehberli pîrlidir
Heman dertten derde düş oldu gitti

Umduğum dermandan derdimiz aldı
Arayup dertli olan dermanın buldu
Derdim bir iken beş dört on oldu
Bin yıllık dertliye iş oldu gitti

Hain kallaş Safi emrin tutmadı
Hazreti Pîr buyurduğun gütmedi
Taliplikten düştü kavil gütmedi
Balmumuyum diyen taş oldu gitti

KUL HÜSEYN'im eydür pîrim Pîr Koca
Derdimi söylesem üç gün üç gece
Yolumuz uğradı boranlı güce
Gözlediğim yazlar kış oldu gitti

17

(İ)rahmanî olan kimse
(İ)rabbin yolundan şaşma
Kıssadan alınur hisse
Derdini dertsize deşme

Dertsiz bilmez dertli halin
Dertli bilir dert ahvalin
Menim derdim Hakka malum
Gerek talip gerek taşman

Yedi hüccet yedi pâye
Yedi atlu yedi yaya
Yedi hece yedi saya
Yedi sevgi yedi pişman

Aşk ilen kimler oynar
Açık örtüp açlar toylar
Gördüm kudiretten kaynar
Yedi pınar yedi çeşme

KUL HÜSEYN'im vezire bak
Ol hazret-i Hızır'a bak
Senden okunur sana sabak
Kimi mülüktür kimi taşman

18

Gene gönül muhabbete düş oldu
Belde kemer el üstünde dest oldu
(Okunamadı) gözlü gözüm mest oldu
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Arzulu arzulu sen bize geldin
Güle nişan gerek bağvandın oldun
Bu gün Hak sendedir Hak seni bildim
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Geldiceğin yollar acep nur m'ola
Durducağın divân m'ola dâr m'ola
Güzel Şah'tan bize haber var m'ola
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Güzel Şah'ın yolu gayet düz olur
Bu meydanda avın alan baz olur
(İ)rakîp duyarsa bu bir söz olur
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Rakîpler şu meydanda yurt dutsun
Gönül muhabbetin yolunca gitsin
Söylen güzel Şah bizi alsın da gitsin
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Sakla bu sırrını nâdan duymasın
Dükkânın talayıp malın almasın
Gidi münkir hanedane uymasın
Safa geldin mihman kardeş sen bize

Halim yaman (i)rakibin elinden
Dönük kallaş sofuların dilinden
KUL HÜSEYİN sefil düşmüş yolundan
Safa geldin mihman kardeş sen bize

19

Durmaz gönül vatanını arzular
Gelin safa ilen gönderin bizi
Mümin müslim himmet eylen Gaziler
Gelin safa ilen gönderin bizi

Müminin sâfı güruh-u naciler
Yardım eylesin sakacı sucular
Sohbet ettiğimiz müslim bacılar
Gelin safa ilen gönderin bizi

Gerçek âşık söyler gevher-i kânlar
Söylensin bu demde sürülen günler
Hayır himmet eylen er sofu canlar
Gelin safa ilen gönderin bizi

Âşıkı (okunamadı) dir her göle dalmaz
Muhabbetin bağçesinde hâr olmaz
Ceset gider amma özler ayrılmaz
Gelin safa ilen gönderin bizi

Bahrî olup kudret ummanın boylan
Hak için dergâha bir niyaz eylen
Çok tuz ekmek yedik hep helâl eylen
Gelin safa ilen gönderin bizi

Okurum dersimi yazılı sırdan
Âşıkların ilmi İmam Cafer'den
Cümlemizi ayırmasın katardan
Gelin safa ilen gönderin bizi

KUL HÜSEYN'im fehmeyledi buradan
Mevlam ayırmasın demden sıradan
Yine kavuştursun bizi yaradan
Gelin safa ilen gönderin bizi

20

Dolu şu dünyanın ötesi dolu
Efendim ayırma doğrudan yolu
Tanrı'nın arslanı Hazreti Ali
Onlara kalmayan bize kalır mı

Biter şu dünyanın ötesi biter
Kulların başına dağdan bir çember
Kâbeyi yaptıran Halil Peygamber
Onlara kalmayan bize kalır mı

Kâbeden ötede gördüm bir ak taş
Gâhî iki gezer gâh yedi kardeş
Yüz yirmi dört nebî cümlesine baş
Onlara kalmayan bize kalır mı

Ağlayıp da göz yaşını silen var
Kurdun kuşun nasibini veren var
Şu mülkün sahibi Sultan Süleyman
Onlara kalmayan bize kalır mı

KUL HÜSEYN'im sazım nere asayım
Emir Hak'tan geldi kime küseyim
Çöllerin bekçisi İmam Hüseyin
Onlara kalmayan bize kalır mı

HÜSEYİN'ler:

HÜSEYİN

"Halk içinde sözlerim var"

Şairliğini, sözlerinin halk içinde yayılması kavramı ile, rastlanmayan, özgün bir şekilde anlatan HÜSEYİN, adını bir sıfat eklemeden deyişadı olarak kullananların başında gelir.

İlgili köylülerin Hüseyin ile Kul Hüseyin'leri karıştırdıklarını görmüştük. Bu nedenlerle, Kul Hüseyin'lerle Hüseyin'in deyişlerinin karışması olasılığı var demektir.

Hüseyin'in deyişlerinin canlı, tarikat geleneğine az bağlı, yaşama dönük bir nitelikte oluşunun göz önüne alınmasının, deyişlerinin ötekilerden ayırd edilmesine yarayacağını ummaktayız.

Âşıkların söyledikleri deyişlerde, bazen, sırasını getirerek

(veya getiremeyerek...) o deyişi söyledikleri tarihi belirttikleri de görülmektedir. Hüseyin'in de bizdeki bir cönkte:

"Sene bin yüz doksan yedi yazıldı
Zulüm arttı dayanılmaz zoruna"

başlıklı bir deyişi vardır. Bu hicri tarih şimdiki tarihe göre 1780-1781'i karşılamaktadır. Buna göre, âşık Hüseyin'in XVIII. yüzyılın sonlarına doğru hayatta olduğu belirmektedir.

Fakat; ayrı iki cönkte metinleri birbirine uygun olarak bulunan ve kırk yaşına kadar başından geçenleri özetleyen aşağıdaki deyişi, yaşam tarihini çok daha öncelere götürmektedir. Deyiş şudur:

Vade tamam oldu gitmek isterim
Gönül arzun nede kaldı ne dersin
Ecel şerbetinden tatmak isterim
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

Onbeşim içinde su oldum aktım
Yiğirmi beşimde gurbete çıktım
Otuzum od imiş odlara yaktım
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

Tahmaz'ın cenginde ben de var idim
Bir yıl yesir düştüm sızdım eridim
Altı ayını yalın ayak yürüdüm
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

Acemi seyrettim Kûfe'ye vardım
Gaip erenleri düşümde gördüm
Yediler postuna yüzmü sürdüm
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

Nice koç yiğit ilen gazaya geçtim
Vezirler katında lütfe eriştim
Gonca hûplar ilen kondum konuştum
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

Hakkı zikrederim bu idi virdim
Hak yardım eyledi canı kurtardım
Kandan azat oldum sılaya geldim
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

HÜSEYİN sılaya geldi çok şükür
Bed huyuna tövbe kıldı çok şükür
Kırk yaşında kâmil oldu çok şükür
Gönül arzun nede kaldı ne dersin

"Bed huyuna tövbe" kıldığına şükreden Hüseyin'in, cenginde bulunduğunu söylediği Tahmasb'ın; 1722'de babasının yerine geçerek taht kavgaları ile uğraşan, Safevî soyunun son hükümdarı, Hüseyin oğlu Tahmasb olması gerekmektedir. Onun; bir yandan iç savaşlarla uğraşırken, 1731'de, yenilgisi ile sonuçlanan Osmanlı'larla yaptığı bir savaşı vardır. Hüseyin'nin bu savaşta hangi tarafta bulunduğunu kestirmek güç olmaktadır. Acem diyarını seyrettiğini, esir düştüğünü söylediğine göre Osmanlı tarafında bulunarak Tahmasb ordusuna esir düştüğü düşüncesi uygun gibi görünmekte ise de; bir kızılbaş'ın Safevî'lerle olan bir savaşta Osmanlı saflarında bulunmuş olmasından böyle övünerek söz etmesi de kolay

kabul edilemez.

Âşık Hüseyin, belki de, kendisine baş kaldıran Eşref Şah ile yaptığı iç savaşlarda Tahmasb'ın ordusunda bulunmuştur. Bu nedenle, *"Tahmaz'ın cengi"* deyimini, Tahmasb'ın Osmanlılara açtığı cenk olarak değil, Eşref Şah adındaki rakibine açtığı cenk olarak anlamak uygun düşüyor.

Bu olasılıklar içinde değişmeyen bir şey varsa o da, bizim âşığımızın katılmış olduğu ve otuz yaşını odlara yaktığı bu savaş ve sonucu olan esirlik, Tahmasb'ın siyaset alanında göründüğü 1722-1731 tarihleri arasında geçmiş olmalıdır.

Buna göre; 1731 sıralarında otuz yaşında olduğunu kabul etsek, âşık Hüseyin'in, Hicrî 1197 yılını karşılayan 1783 tarihlerinde seksenden yukarı yaşlarda bulunduğu ve böylece, XVIII. yüzyılın başlarından sonlarına doğru uzun bir yaşama erdiği belirmektedir. Kırk yaşında yazdığını açıkladığı deyişi gençlik, *"Sene bin yüz doksan yedi yazıldı"* başlıklısı ise ihtiyarlık çağlarının ürünü olmalıdır.

Gerçekten de deyişlerinin bir kısmında gençlik veya yaşlılık duygu ve düşünceleri, açıkça, belirmektedir.

***

XVIII. yüzyılı dolduran bir yaşam geçirmiş bulunan âşık Hüseyin'in nereli olduğu da önemlidir. Biz onun Çorum ilinden olduğu kanısını elde ettik. Bir söylenti, onun, Alaca (Hüseyinova) İlçesinin Perçem Köyünden olduğunu ve yaşlılık derecesini göstermektedir:

Komşu ilçe olan Sungurlu'nun Gökçam köyündeki bir düğüne çağrılmış olan âşık Hüseyin'i, ata binemeyecek derecede yaşlı olduğu için, bir kağnı içinde bu köye

götürüyorlarmış. Yolda av yapmakta olan Manişar köylü (bu köy sünni imiş) geyik Osman adında birine rastlamışlar. Manişarlı geyik Osman, kağıdaki ihtiyarın kim olduğunu sormuş. *"Âşık Hüseyin"* denilince Osman'ın cevabı: *"Ben onu mürd olmuş biliyordum"* şeklinde olmuş. Âşık Hüseyin'in: *"Müslüman mürd mü olur behey ..."* ana düşüncesi çevresinde hemen orada söyleyiverdiği: *"Perçem köyü oturağım durağım"* başlıklı ve *"Manişarlı geyik Osman sen misin"* nakaratlı bir taşlamasından üç dörtlük bize söylenilmiş ise de, biraz kaba ve açık olduğundan buraya aktarmayı uygun bulmadık. Bu söylenti, onun hem ileri yaşlılığını hem de köyünü belirtmesi bakımından önemli bulunmuştur.

İmat köylü (Bu köy de Alaca ilçesindedir) âşık Mehmed'in:

"Hak evvel hangi âyeti söyledi
Divit kalem bulup yazan kim idi
İptida yarattı bir şar eyledi
Tiz Celale gelip bozan kim idi"

dörtlüğü ile başlayan *"muamma"* biçimindeki deyişine âşığımız Hüseyin'in aşağıdaki deyişi ile karşılık vermiş olduğu görülmektedir:

Hak buyurdu Lâilâhe illâllah
Evvel bunu Cebrail yazmadı mı
Dünyayı hışmından yarattı Allah
Kendi kurup kendisi düzmedi mi

Ay ile gün cümle âlem beğidir
Mehdi gelip hep erlerin sonudur
Musa'nın hırkası onun yünüdür
Şit peygamber dokuyup çözmedi mi

Lâmelif'de sekiz âyet ne acep
Yerle gökte yedinci kat müstecap
Arş'dan yukarısı yetmiş bin hicap
Daha ileri Cibril gezmedi mi

Rehber eşiktir musahip kapı
Gönül tez yapılıp yıkılan yapı
Nurdan zülfikarın demiri sapı
Hakkın kudreti yapıp düzmedi mi

Mehemmed'im nece uçan yüceden
Sabak aldım Ali gibi hocadan
Bir ocağın tütünü kırk bacadan
HÜSEYİN'im bunları gezmedi mi

Görülüyor ki, Hüseyin, Mehmed'in ortalığa meydan okuyuşuna: *"Mehemmed'im nece uçan yüceden"* diye, haddini bildirir bir edâ ile karşılık vermektedir. Çünkü Hüseyin, Mehmed'in ustasıdır. İhtiyar âşıkın, ustalık ettiği âşıklara ve bu arada Mehmed'e bir çok öğütler veregelmekte olduğu görülmektedir. Aşağıdaki deyiş buna bir örnek olmaktadır:

Nasihat alırsan üstaddan öğüt
Gül ol Mehemmed'im değme gönüle
Adın çağırılırken metaın dağıt
Kul ol Mehemmed'im değme gönüle

Mehemmed'im ata bin de atlı gez
Edep öğren şu cihanda utlu gez
Halk içinde hatır yıkma tatlı gez
Bal ol Mehemmed'im değme gönüle

Mehemmed'im ata binip arta gör
Kıyameti keşfedip de tarta gör
Settar gibi her sırları örte gör
Lâl ol Mehemmed'im değme gönüle

Ağır gelsen aramazlar aslını
Yoldaş eyle iyman gibi dostunu
Türap ol da çiğnesinler üstünü
Yol ol Mehemmed'im değme gönüle

Sana derim sana kaşları hercâ
Metaın geçerken metaın harca
Metaın geçmezse taş olur mercan
Kül ol Mehemmed'im değme gönüle

Hakikatin ateşine yandırdın
Seçilmeyen müşkülâtın kaldırdın
Tarikatin karasına yettirdin
Göl ol Mehemmed'im değme gönüle

HÜSEYİN'im der ki şimdi Mehemmed
İçmişem Hüda'dan kula ne minnet
Para ile satın alınmaz cennet
Hal ol Mehemmed'im değme gönüle

Yetiştirdiklerine böyle güzel öğütler söyleyen Hüseyin; Osmancık ilçesine yakın ve Kızılırmak kıyısında bulunan Kumbaba köyündeki İbrahim'e de biraz sitemli bir deyiş söylemiştir:

İbrahim'im gelmez oldu selamın
Gel bizim illere geze gel geze
Kesret kemdir kaldır aradan
Yıkıver gam yükün çözegel çöze

Âşıklığın hep âleme duyuldu
Âşıklar sırasında ismin sayıldı
Himmetle kul oldun muradın aldın
Özünü turab et tozagel toza

Âşıklara aşk verip de çağırdan
Çeken yüklülerin yükün ağurdan
Hakkını gör sapmayasın çığırdan
Hakka doğru giden ize gel ize

HÜSEYİN'im eydür duyamadın mı
Eksiğim tamamdır sayamadın mı
Şuncağız cevrime doyamadın mı
Üstaza hak denmiş sezegel seze

Bu deyişlerle birlikte, Merzifon'un Çorum sınırı yakınında yatırı bulunan *"Urum Hoca"*yı konu edinmiş deyişi, Hüseyin'in yaşadığı yerler hakkında kuşku bırakmamaktadır. Deyiş şudur:

Çıkmış yücesine seyran eyliyor
Gaip erenleri sana geliyor
Gelinlik kızların pervaz dönüyor
Aman mürvet yetiş er Urum Hocam

Çıkmış yücesine Kayabaşına
Niyaz eyler toprağına taşına
Üç gecedir girer oldun düşüme
Aman mürvet yetiş er Urum Hocam

Ahmet Dedem önlüğünde yatıyor
Uryan Dedem süpürgeni çalıyor
Doksan bin evliya virde geliyor
Aman mürvet yetiş er Urum Hocam

Çevre yanlarında şehit gaziler
Âşık olanlar hep seni arzular
Anadan ayrılan körpe kuzular
Aman mürvet yetiş er Urum Hocam

Çevre yanlarında hep biter güller
Güllerin dalında öter bülbüller
HÜSEYİN DEDEM hayfın çeker
Aman mürvet yetiş er Urum Hocam

Hüseyin'in Urum Hoca yatırında konuk olduğu ve üç gece düşünde gördükten sonra Urum Hoca ilhamiyle bu deyişi söylemiş olduğu söylenmektedir.

***

Âşık Hüseyin'in deyişlerinden elde edebildiklerimiz, onun kişiliği ve sanatı üzerinde bir fikir verebilecek, onun değerini ortaya koyacak nitelikte ve sayıda olduğu kanısındayız. Bizde bulunan bir cönkten aktardığımız aşağıdaki deyişi ise, sanıyoruz ki, tek başına ona bir ün sağlamaya ve onun gerçekten üstad sıfatını hak etmesine yetebilecek bir niteliktedir. Ozanlığını: *"Halk içinde sözlerim var"* özdeyişi ile anlatan, peşine düştüğünü, yaklaşmakta olduğunu sezdiği *"ecel"*i de izini izleyenler (isrini takip edenler) arasına katarak olgun kişiliğini *"ölüm"*den üstün görüp, gösterebilen Hüseyin, bu deyişi ile kimseye benzemez olduğunu da göstermiştir. *"Övünme"*yi hiçbir sanatkâr bize, bu adar güzel gösterememiştir, sanıyoruz.

Bizdeki bir cönkte bulunan bu deyişi, bazı defa olduğu gibi, başka bir yerde, başkasının olarak görmediğimizden

Hüseyin'in saymakta kuşku duymamaktayız:

Çok şükür olsun Hüda'ya
Dostu gören gözlerim var
İhsan etmiş men gedaya
Halk içinde sözlerim var

Vardım dostun kapusuna
Nur saçılmış yapısına
Şöyle durdum tapusuna
Eşiğinde yüzlerim var

Gezerdim kendi tavşıma
Çok haller geldi başıma
Ecel düşmüştür peşime
İzim sürüp izlerim var (= izleyenim var)

İnsan azdı devir döner
Kötü sözden gönül sınar
Yüreğimde bir od yanar
Sinem dolu közlerim var

HÜSEYİN'im yâre düştü
Yar eliyle yârem deşti
Menim dostum evvel göçtü
Gözler yolum gözlerim var (= gözleyenim var)

***

Âşık Hüseyin'in, zümresi ozanlarının gelenek ve göreneğine uyarak, tarikat esaslarını öğütleyen, cemaatinin

uğradığı baskıdan ve zulümlerden ve dünyanın durumundan sızlanan nazireci deyişleri yanında; kendi gerçek varlığının duygularını, yakın çevresinin durumunu, hatta; belli kimselere olan davranışlarını yansıtan deyişlerinin daha çok olduğu görülmektedir. Yukarıda kendine ve yöresindeki kimselere seslenen deyişleri; somut bir portresini canlandıracak derecede onun yaşayışını yansıtabilen deyişler olarak görünmektedir.

Mezhep ve tarikat inançlarını konu edinmiş deyişlerinde dahi kişiliğini yitirmemiş olan Hüseyin'in, bu zümre oranlarının kişiliğini yok eden, onları bir yolunu bularak oniki imamdan birer birer söz etmek durumunda bırakan basma kalıp *"Doğazimam=Düvazde imam"* biçimindeki deyişleri yok denecek kadar azdır. Öyle ki; bu çeşit bir deyişinde, yedi dörtlükten ancak ikisinde on iki imamların adının geçmesi bir rastlantı sayılmamalıdır.

Gerçekten de bu zümre ozanları arasında:
"Şu dünyanın zevk-u safasın sürdüm
Gönül sultan imiş isteğin verdim
Anca huplar ile oturdum durdum
Gönül dostu ile dem demlemiştir"

diyen âşığımız Hüseyin kadar doğrudan doğruya hayattan söz edenleri pek azdır. Aşağıya aldığımız güzellemesinde anlattığı kızların *"il âdeti Türkmen türesince"* yaşayan, seven, sevilen *"ak gerdan gerdana değesi"* diye arzulanan, çevresindeki kızlar olduğu izlenimini uyandırabilmektedir:

Er kişiler sizden gelir meydana
Dünyalar durdukça durası kızlar
Çıkıp oturuşunuz benzer doğana
Her biri bir canlar yâresi kızlar

Dizilseler bir araya gelseler
Şöyle salınsalar mürvet alsalar
Her kişiyi sevdiğine verseler
İl âdeti Türkmen türesi kızlar

Onüçünde ondördünde seçilir
Kiminin yanağında güller açılır
Kiminin yoluna serden geçilir
Yâreme merhemi sarası kızlar

Kimi yanağına güller sokunur
Avın almış esir gibi bakınır
Göz görünce can didara çekilir
(Dördüncü dize yeri yırtıktır)

Kimi vahdette muradın almış
Kimi dünyasından kayguya dalmış
Kiminin yârini gurbete salmış
Ak gerdan gerdana değesi kızlar

HÜSEYİN'im eydür cümle varınız
Ezelden sevdalı kızlar seriniz
(Son iki dizenin bulunduğ yer yırtıktır)

Âşığımız Hüseyin'in aşağıdaki deyişinde *"civan iken koculurduk (kucaklanırdık) ezelden"* diye yaşlılığından duyduğu ıstırabı anlatışı da yine onun hayata olan bağlılığının bir yankısı olarak görülebilir:

Kocaları zemmeyleyen güzeller
Güzeller kocayıp farımaz mı hiç
Civan iken koculurduk ezelden
Ömür geçip gönül farımaz mı hiç

Ne kadar çok olsa bir kulun yaşı
Nice gün geçirir hem yaman yahşi
Gördüğünden geri kalsa bir kişi
Günde âh edüp yerinmez mi hiç

Bir gün kor gidersin bahçeyi bağı
Şu mevtin elinden içersin ağu
Sen olmaz mı sandın yer ile göğü
Hakkın buyruğu ile erimez mi hiç

İsim gökten iner yerin mihrapta
Hiç iyman eğlenmez insafsız kalpte
Bir ağaç da kâmil olsa türapta
Başı kurur kökü çürümez mi hiç

Dünyada âmâlin olursa çirkin
Dönmez değirmenin kırılır çarkın
Mahşer Kadısından utanın korkun
Herkes aldığını veremez mi hiç

Nice günler geçer nice saatler
Vücudundan olur sana şahitler
Din aşkına katledilen şehitler
Makamı cennettir giremez mi hiç

HÜSEYİN'im eydür böyle olunca
İyman nerde kalır insan ölünce
Ne cevap vereyim Mehdi gelince
Yahşiyi yamanı aramaz mı hiç

"Halden bilir bir yoldaşı", "merhem eder eşi", "döğer dişi" kalmadığından söz eden aşağıdaki deyişi de, onun, çok uzun

bir yaşamı olduğu söylentilerini berkitir niteliktedir:

Hani bizim ilen vahdet sürenler
Halden bilir bir yoldaşım kalmadı
Yâreli sineme merhem saranlar
Derde merhem eder eşim kalmadı

Nice yerde ahbaplarım var idi
Ecel yeli değdiğ(i) için eridi
Dağlara kar yağdı aşkım farıdı
Donuldu aşkım coşum kalmadı

Ezelden ağladım sonra gülemem
Işığım kıtaldı menzil alamam
Her taamın lezzetini bulamam
Dehanım der döğer dişim kalmadı

Dükkân açtım metaım var şarımda
Bezirgânım işler Şam'da Urum'da
Üç güzelin sevdası var serimde
Gayrı hûplar ile işim kalmadı

HÜSEYİN'im eydür kendi özüme
Yakınları ırak ettin gözüme
Evvel şikâr aldırırdım bazıma
Şimdi şikâr alır kuşum kalmadı

Şimdi âşığımız Hüseyin'in deyişlerini görelim. En basma kalıp şekillerde dahi kişiliğini belirtebildiğinden, elimizde bulunan deyişlerini bir ayıklama yapmadan, sunuyoruz:

1

Eğer bir gerçeğe ereyim dersen
Kaim ol da ikrarında dura gör
Hakkın cemalini göreyim dersen
Hak söyle de Hakka doğru vara gör

Nasihat eyle de kendin dutasın
Gönülden kinleri kibri atasın
Kabrinde istersen rahat yatasın
Gafil insan var derdine çara gör

Âlemi seyreyle gönül kuşudur
Şu sineme değen bahil taşıdır
Gönül viran etmek münkir işidir
Mümin isen yıktığını öre gör

Mürai söyler de gıybet edersin
Yediğin haramdır ağu yudarsın
İki yüzlükçüsün fırsat güdersin
Bak alnında yazılmıştır tura gör

Sohbet ederler içeriden içeri
Zarurette naam derler ne çari
Özü kalbi çürük saftan içeri
Durmandı karşımda yüzün ıra gör

Şimdi zaman azdı döndü devirler
Mehdi gelir diye yolun denerler
Donu müslim içerisi kâfirler
Er isen Mehdi'ye cevap vere gör

HÜSEYİN'im eydür men bir gedayım
Akranımdan ayrı düştüm cüdayım
Bahil didar görmez ana ne diyem
Dört kitapta yeri var mı ara gör

2

Çorum İl Kitaplığında 139 sayıda kayıtlı bir mecmuada gördüğümüz aşağıdaki deyişin birinci dörtlüğü yoktur:

Veliler mihnete sabır kıldılar
Ol sebepten ulu makam buldular
İbrahim Halil'i nâra saldılar
Ana gülşen oldu ateş cilvesi

Gör ki Yusuf niçin düştü zındana
Cennet haram oldu şad-ü handana
Mülcim hançer soktu Şah-ı Merdana
Gör nice lezizdir mihnet helvası

Hadikai mihnet bir bahri muhit
Velilerden halas olmadı vahid
Hüseyn'i Kerbelâda ettiler şehit
Ana öyle takdir etmiş Hüdası

HÜSEYİN'im sözümde var mıdır yalan
Mihnete sabr etti hep salih olan
Eğer vahşi isen sahrayı dolan
Ehli mümin isen çeke gör yası

3

Amentü billahi iymanım vardır
Melekler de şükr eyledi Hüda'ya
Kıyas etme başka gümanım vardır
İnanmaktır dört kitaba Hüda'ya

Evveli âhırı lütfu ilâhî
Miraca doldu ol şemsi mâhî
Yüzyirmi dört bin nebinin şahı
Tevhid armağan aldı baya gedaya

Kadimdir yektadır birdir ezelden
İtikada bağlandım ol lem yezelden
Her eşbeh hatm olur böyle güzelden
Hayrihi ve şerrihi geldi sedaya

Minallah taalâdır zikrullah
Velbasü badelmevt emirdir billah
Ruh çıkar bu tenden elhükmü lillah
Kâmil iyman nasip eyle gedaya

HÜSEYİN der küllü kânın aşkına
Mülk ayyası innemanın aşkına
Ver salavat Mustafa'nın aşkına
Kuşça canım dost yeline huvâya

4

Müslümanım dersin behey havariç (haricî)
Ali evladı bilmedikçe fayda ne
Her gün ibadet et günde tut oruç
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Muaviye Mervan'ın kavlin güdersin
Nahak yere nice mallar adarsın
Benlikle kalkıp benlikle gidersin
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Camilerde va'zedip de şakısan
Dört kitabı ezberinden okusan
Beş vakiti bilmeyen bir cahilsen
Ali evladı bilmeyince fayda ne

Yüz ondört sûreyi hatim eylesen
Mescid-il Aksayı günde boylasan
Doksan bin kelâmı sırdan söylesen
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

Şu sefil HÜSEYİN'e güman getirsen
Aynı hadise on mâna yetirsen
Beş vakit namazı kılsan otursan
Ali evladı bilmedikçe fayda ne

5

Medet senden Gani Settar uğratma müşkül hâle
Vahdehu lâ şerike leh yoktur şerikin hele
Ademi don ettin geydin müminler secde kıla
Kıl şefaat yâ Muhammed sen Ali-yyül Murteza
Verelim ruhuna salavat canımız bulsun safâ

Arasat meydanına gelip divan durulsa gerek
Bunda sorulmayan sofu orda sorulsa gerek
Elli bin yıl ter içinde şöyle yorulsa gerek
Kıl şefaat yâ Muhammed sen Ali-yyül Murtaza
Verelüm ruhuna salâvat canımız bulsun sâfâ

Fatımatüzzehra gelip dâvâ görülse gerek
Lânet olsun şol mervan nâra sürülse gerek
İmam Hasan Şah Hüseyin kulu dirilse gerek

Kıl şefaat yâ Muhammet sen Ali-yyül Murtaza
Verelim ruhuna salâvat canımız bulsun safâ

İmam neslin kaldırayım dedi Mervan-ı bîdîn
On dört masumu pâk ilen İmam-ı Zeynelâbidin
Yetmiş yıl zindanda yattı zikr ederdi Mabûdun
Kıl şefaat yâ Muhammed sen Ali-yyül Murtaza
Verelim ruhuna salâvat canımız bulsun safâ

İmam-ı Bâkır zuhur etti medh eylesin dilimiz
İmam-ı Cafer erkândır bağlayalım belimiz
Muse-i Kâzım Rıza'ya malum olsun halimiz
Kıl şefaat yâ Muhammed ya sen Ali-yyül Murtaza
Verelim ruhuna salâvat canımız bulsun safâ

Oniki imam şehit düşmüş biz de verelim seri
Bendesin yabana atmaz Takî Nakî Askerî
İmam-ı Mehdî gelse gerek dilimizin ezberi
Kıl şefaat yâ Muhammed sen Ali-yyül Murtaza
Verelim ruhuna salâvat canımız bulsun safâ

Sene bin yüz yetmiş yedi hoş görelim bu demi
(...?) armağan aldı ben bilirem dedemi
Defterine kayıt eyle HÜSEYİN'i kemteri
Kıl şefaat yâ Muhammed sen Ali-yyül Murtaza
Verelim ruhuna salâvat cânımız bulsun safâ

Öteki âşıkların *"Doğazimam"*larından ayrı bir yapıda olan bu deyişin altında (Sene 1236 Şâban) tarihi vardır. Bu tarih, deyişin, söylenişinden elli dokuz yıl sonra yazılmış olduğunu göstermektedir.

6

Azrail pençe vurunca turaba
Yer âhedip ağlamağa erinmez
Akan sular yerin gözün yaşıdır
Akıp gider çağlamağa erinmez

Bir kişi zikretse Hak'kı dilinden
Rahmetini esirger öyle kulundan
Hak için yedirir helal malından
Cömert açı doyurmağa erinmez

Yohsul kişi baya bakar yerinir
Lâf-ı güzaf eder andan bazınır
Papucunu kaldırmaya erinir
Sual edip aramaya erinmez

Nicesin aldamış oynamış utmuş
Yüzünün hicabı perdesi gitmiş
Dökülü dökülü Hak'kı unutmuş
Ersiz avrat ağlamağa erinmez

Benim sözüm nasihattir alana
Doğru söyle iyman gider talana
Bazı insan furlaşmıştır yalana
Gıybet edüp koğlamağa erinmez

Avcılar avını avlar kanamaz
Varlığı olmayan ata binemez
Ömür değirmeni durur dönemez
Avcı olan avlamağa erinmez

Bir gün olur bahar gelir yazınan
Dem üstüne dem ederler sazınan
HÜSEYİN'im eydür hup âvazinan
Hûplar ciğer dağlamağa erinmez

7

Ey gâziler Hak Muhammed Ali'nin
Dünyaya geldiği gün bu gün bu gün
Cuma günü gerçek velinin
Anadan olduğu gün bu gün bu gün

Haricî'ler ok attılar üştüler
Zülcenah uruldu zahim açtılar
İmam-ı Hüseyin'in kanın saçtılar
Kanı döküldüğü gün bu gün bu gün

Görün Şehriban hatuna nittiler
Açtılar mah yüzün seyran ettiler
Yirmi dört bacıyı uryan ettiler
Deveye bindiği gün bu gün bu gün

Âdem Ata kıldı derde devayı
Unutmuştu zikrettiği duayı
Arafat dağında buldu Havva'yı
Havva'yı bulduğu gün bu gün bu gün

Nuh'a emr eyledi gemiyi çattı
Kendinden olanı içeri attı
Musa Firavnı suya gark etti
Tûfana verdiği gün bu gün bu gün

Kimseye vermedi Eyyup derdini
Zikrederdi unutmazdı virdini
Bedenin sağ etti döktü kurdunu
Hak kerem kıldığı gün bu gün bu gün

Yusuf'un kokusu Yakub'a erdi
Aradı yitiğin Mısırda buldu
Zeliha'yı genç etti Yusuf'a verdi
Zeliha'yı aldığı gün bu gün bu gün

İsrafil sûr düdüğün çalacak
Cümle mahlûk kalmayup da ölecek
Dirilüben Hak katına gelecek
Hak'kın kadı olduğu gün bu gün bu gün

Anda hâkim iki olmaz bir olur
Mazlumun hakkını zalimden alır
Sürerler tamuya yüz kara olur
Yanıp kül olduğu gün bu gün bu gün

HÜSEYN'im sözümde var mıdır hatâ
Bakarlar alında yazılan hatta
Mümin cuma günü girer cennete
Bermurad olduğu gün bu gün bu gün

8

Vardım bir gerçeğin dârına durdum
Özü Hak'tan olan gelür dediler
Getürdü elime bir kadeh sundu
Ona kudiretten dolu dediler

Bir yere cem olmuş erenler pîrler
Bir Gülbank çekince yer gök iniler
Cemalin nuru gün gibi parlar
Koyun Kum Babaya Ali dediler

Gaip erenleri yiyip içerler
Gevheri madeni onlar seçerler
Hak diyenin günahından geçerler
Cömerdler cömerdi gani dediler

Daim Urum illerini bekleyen
Sevdiği kulun sırrın saklayan
Günde bin kez kulun kalbin yoklayan
Sıdkınan seveni bilür dediler

Şah Hasan Hüseyin Zeynelabâ
Bakır-ü Cafer'in yolunda geda
Kâzım Musa Rıza'ya niyaz ede
Bu dergâhta kabul olur dediler

Taki'ye Naki'ye özün bağlayan
Hasan Ali Askerî çeker doğru yan
Şah Mehdi'yi mağarada eğleyen
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dediler

Şah-ı merdan sabak vermiş okuyor
Seksen bin rengimizi örüp dokuyor
Hak'kın hazinesinden alem çekiyor
HÜSEYİN günahkâr kulu dediler

9

İçtik biz ezelden kudret meyini
Deniz de bir derya da bir göl de bir
Okur isen Hak'tan gelen fermanı
Yazan da bir kalem de bir el de bir

Her işler nur olur sır olduğuna
Yâr eksik mi olur yâr olduğuna
İnandın mı Hak'kın bir olduğuna
Tanrı da bir Ali de bir er de bir

Hesabın bilmiyen ârif sayılmaz
Pişmiş sütçük damızlığa koyulmaz
Bir yâr sevdim sevgisine doyulmaz
Sevgi de bir sevda da bir yar da bir

Dört musahip birbirini bulursa
İkrar verüp ikrarında dururs a
Eğer özlerinde kibir yoğise
Emek de bir kazanç da bir kâr da bir

Gerçeği görenler geride kalmaz
Birlikte yetişende ikilik olmaz
Bağvant uygun ise bahçesi solmaz
Bağvant da bir bülbül de bir gülde bir

HÜSEYN'im Muhammet ümmeti olduk
Âşık olduğumuza sarardık solduk
Bu fâni dünyada bir kazanç bulduk
Giden de bir kervan da bir yol da bir

10

(Aşağıdaki güzelleme, başka ozanlar için söylenilmişse de biz, köylerde incelememize bırakılmış cönklerde ve bir kısım ezberden okumalarda bu güzelleme mahlasını Hüseyin olarak tespit etmiş bulunuyoruz.)

Benli dilber bende meylin yoğidi
Tâ ezelden ikrar vermiye idin
Öyle midir güzelliğin nişanı
Bakıp uğrun uğrun gülmiye idin

Yârim zülûflerin eylemiş perde
Sen uğrattın beni böyle bir derde
Ben kendi halimde gezdiğim yerde
Arayup bergüzar vermeye idin

Bir kol alttan bir kol üstten sardığım
Tenhalarda bergüzarın aldığım
Girip bahçesine gülün derdiğim
Gülün hacat ise vermiye idin

HÜSEYN'im eydür canıma kasdın
Gel beni ağlatma gözleri mestim
Severler güzeli gücenme dostum
İncinirsen güzel olmaya idin

11

Gam asekeri kalkmaz oldu serimden
Âşıklar dünyada gam gamlamıştır
Kaçtı gitti geri dönüp bakmadı
Beni sevdiğime kim kemlemiştir

Rakîb destime ferman eyledi
Büyüttü yarayı harman eyledi
Yâr geldi yâreme melhem eyledi
Yâreler sınıktır em emlemiştir

Şu dünyanın zevkin safasın sürdüm
Gönül sultan imiş isteğin verdim
Anca huplar ile oturdum durdum
Gönül dostu ile dem demlemiştir

Perişan gönlümüz ruşen de oldu
Güzeller şahının hayali geldi
Kıble tarafından bir koku verdi
Misk ilen badenuş zem zemlemiştir

HÜSEYİN'im bir kâmile düşesin
Her nereye gitsen bile eşesin
Dua eyle kelp rakibin yaşasın
Alur vebal günah zem zemlemiştir

12

Dinle bir nasihat diyem dutana
Çok söyleyip çok bilenden sakının
Tanrısın bilmeyip sûret satana
Çok söyleyip çok bilenden sakının

Onlar idi ortalığı kokutan
Şeytan idi sabak verip okudan
Bir hacıdan bir dervişten kakıdan
Çok söyleyip çok bilenden sakının

Şeytan çok bilirdi lânet okundu
Anın için Hak'kın hışmı dokundu
Bunca mahlûk hazer kıldı sakındı
Çok söyleyip çok bilenden sakının

Onlar Allah için eylemez emek
Üzerine düşmez gerçek söylemek
Dili yalan söyler vird etmiş köpek
Çok söyleyüp çok bilenden sakının

Ârif olan incinmesin sözüme
Böyle gördüm böyle doğdu özüme
Yalan isem tükürsünler yüzüme
Çok söyleyip çok bilenden sakının

HÜSEYİN'im eydür gördüm birini
Evin harap etmiş yıkmış varını
Bin nasihat etsen dutmaz birini
Çok söyleyip çok bilenden sakının

13

İnsan isen fark edersin
Ceset gider can ayrılır
Malı mülkü kor gidersin
Mülkten Süleyman ayrılır

Ko iblisi eyle hazer
Gerçek ile eyle bazar
Yalancıdan Hak da bezer
İyman gider din ayrılır

Hak'ka yarar var bir iş dut
Arıt kalbevini hoş dut
Yola gider dört kardeş dut
Mümin ben diyen ayrılır

Şu dünyanın içi dışı
İnsanın galattır işi
Hak için ağlayan kişi
Göz kipilder kan ayrılır

Haktır Muhammed Ali
Hasan Hüseyin Zeynel'i
Bâkır Cafer cennet gülü
Şehitlere don ayrılır

Kâzım Rıza Takî Nakî
Askerîde sözün sağı
Mehdînin gelecek çağı
Zülfikardan kın ayrılır

Bu dünya böyle mi kalur
Bu mülkün sahibi gelür
HÜSEYİN'im yer gök olur
"Külle men aleyha fân" ayrılır

14

Onca güzelleri seyrettim ancak
Salı ile karşımda dursa ikisi
Biri sağdan biri soldan otursa
Doldursa bâdeyi verse ikisi

Bir hûb seda işittim mailem sese
Vadem yetüp ömrüm olursa kısa
Biri suyum koysa biri yıkasa
Dikse kefenimi sarsa ikisi

Gülistan seyr oldu baharın çağı
Eridi kalmadı yüreğim yağı
Sinem bahçesine kursak otağı
Muhabbet tuzağı kursa ikisi

Yeşil giymiş al görünür donları
Hak nasip etse de görsek onları
Şefaat umarık mahşer günleri
Sin'de sualimi verse ikisi

Hakkında âyet vardır okunur hece
Zahid olanları koşarlar güce
İsâ gökten inse Mehdile bile
Âlemin mizanın verse ikisi

HÜSEYİN'im doğru yola giderler
Utanacak yolu dutup n'iderler
Günde yüz bin kulu âzad ederler
Mehdî'min yanına varsa ikisi

15

Hoyratlık ile cem'e gelenler
Girmesünler İrfan yeri değildir
Gönülü gönüle katmazsa bir can
Yetemez birliğe arı değildir

Mümin oldur dört gönüllü bir ede
Temannayı tecallâyı nur ede
Noksan gördüğünü örte sır ede
O da her kişinin kârı değildir

Bir gün olur ârifler izler izini
Nizam ile dartar gizli sözünü
Her kişi buradan alur közünü
Yakan cehennemin nârı değildir

Zay olur ömrümüz bu gençlik geçer
Ârifler boyuna bir kaftan biçer
Sen yolu görmezsen yol seni seçer
Sanma bu dâr Ali dârı değildir

HÜSEYİN'im lâ diyenin attığı taş
Değdi bu sineme çeşmim doldu yaş
Dört kapuyu tekmil eyle hey kardaş
Külden duvar olmaz örü değildir

16

Pirim hünkâr Hacı Bektaş Velisin
Cümlenin muradın verici sensin
Gümanım yok şek getirmem Ali'sin
Müminin namazı orucu sensin

Her nereye sünsen elin yetiyor
Hışm ettiğin kullar yere batıyor
Balım Sultan bâtın okun atıyor
Kudiret yayını kurucu sensin

Kızı oğlan ettin böyle velisin
İsmin gezer bu cihanda dolsusun
Abdal Musa Sultan Kızıldelisin
Münkiri kahredip kırıcı sensin

(iki sözcük okunamadı) sa'y eden
Kerametin âlemlere şa'y (şayi) eden
Tahta kılıcı var atı kayadan
Münkire seyfullah urucu sensin

Nuru vardır Muhammed'in nurundan
İkisi bir olmuş Lâhme sırrından
Sıratta miyzanda mahşer yerinde
Sin'de sualimi sorucu sensin

Mustafâ Murtazâ on iki İmamsın
İnkâr olan münkirlere gümansın
HÜSEYİN'im der ki dinsin iymansın
Girip kalbevimde durucu sensin

17

Çoktanberi hasretliğin çekerim
Sevdanı başımdan ıramadım ben
Mecnun oldum yollarını beklerim
Gülyüzlü yarimi göremedim ben

Gece gündüz hayalimde düşümde
Onca sevdalar vardır başımda
Kudiret kemeri hilal kaşında
Yüzüne baktım da doyamadım ben

Başında yeşili bir er uğradı gördüm
Sol yanında idim divâna durdum
Getirdi elime bir dolu sundu
Bilmem az mı içtim kanamadım ben

Dalga verdi vücudumda kaynadı
Beni sarhoş etti dahi aymadı
Dünyayı başıma zindan eyledi
Dumanı başımdan ıramadım ben

Attı bizi gam gölüne daldırdı
Aşkın ateşine yaktı yandırdı
Şu insanın (okunamadı)
Rakibin dilinden duramadım ben

Ben cefa çektikçe yâre naz oldu
Bahtım yok daşa bassam iz oldu
Şu insana kemter kemi biz olduk
Doğruluk ettikçe yaramadım ben

Mevlâm bizi kahırdan mı yarattı
Dünyanın gamına bizi mi kattı
Zefil HÜSEYİN'i her dem ağlattı
Bir dem şaz olup da gülemedim ben

(Âşığımız Hüseyin, adını bir sıfat eklemeden kullanmaktadır. Burada görülen *"zefil"* sıfatı, adını bu sıfatla mahlas edinmiş bir başka Hüseyin olup olmadığı üzerinde kuşku uyandırmaktadır.)

18

Sene bin yüz doksan yedi yazıldı
Zulüm arttı dayanılmaz zoruna
Hakkın birliğine iyman getürdüm
Kail oldum hayırına şerrine

Doğru gez adını yaman eyleme
Yediğin nimeti saman eyleme
Halka bühtan edip güman eyleme
İyman gider gayrı gelmez yerine

Sinem bağçesinin gülün dirmişler
Bülbül figan eder dalın kırmışlar
Bir iyiyi bir kötüye vermişler
Ağlar gezer düşememiş yerine

Kelp rakibin bize acep kasdı ne
Hemen bozuşturur dostu dostuna
Daim doğmadadur kem kem üstüne
İyi gider bir kem gelür yerine

İblise kul olma olursun şakī
Hakkına kail ol unutma Hak'kı
İlmi ile âmil olmayan faki(h)
Okudun da bakmadın mı yerine

HÜSEYİN'im eydür kemal isterler
Ne rızk isterler ne mal isterler
Sorgu sual vardır amel isterler
Varıncağız kabirine yerine

(Bu deyişin başında *"nefes-i Hüseyin"* ve altında da *"İlmi*

ilen âmil olmayan fakih" sözleri yazılıdır. Son dörtlükteki motifin üst edebiyat alanındaki bir beyite yankısını, izini bulmak olanağını görüyoruz: *"Ne câh iledir ne mâliledir- Beğim ululuk kemal iledir"...)*

19

Ârif isen ârif olma türab ol
Yerde yiten yüze kimse basamaz
Kısmetini ne vermiştir Hüdâ gör
Kimsenin nasibin kimse kesemez

Kahraman Kaf dağının kıyısın tuttu
Div peri kalmadı müslüman etti
Nice Süleymanlara hüküm yürüttü
Ali'nin üstüne kılınç asamaz

Şeytana uyanlar günah tutarlar
Hak'ka yakın olan Hak'ka yeterler
Hak bilmezse bâtın okun atarlar
Kudretin yayını kimse yasamaz

Günahlarımıza tövbe kılmalı
Arayup da Muhammed'i bulmalı
Mahşer gadısından bir arz almalı
Hak icra eder kimse küsemez

HÜSEYİN'im sözün haktır vallahi
Mümin olan unutur mu Allahı
Mahşer günü ihsan etsin billahi
Onda has kuluz hub verir sazımız

20

Nasihat istersen dinle Cafer'i
Düşür sohbetini sözünü tanı
Seversen Mevlâ'yı atma hicabı
Kendine yakın ol özünü tanı

Üstazdan izinsiz yürürse bir baş
Ondan eksik olmaz her dürlü sunaş()
Arkacın kıl etmiş dokursun kumaş
Abâ mı libas mı mizini(?) tanı

Mecnun isen gel Leylâya nazar et
Ârif isen aç dükkânın bazar et
Her tarafa bir iz çekmiş nazar et
Gittiğin neredir izini tanı

Yok imiş fâni dünyanın ötesi
Bizim için doldu zehirin tası
İbretle gör Hannas oğlu Mennası
(okunamadı) kul olma tezini tanı

HÜSEYN'im der yârelerim sezilmez
Hakkın buyruğuna gayrı yazılmaz
Hülûs bozulmazsa ahret bozulmaz
Kendi aşındaki tuzunu tanı

21

Fitne kullarından bezdim usandım
Gerçeği yok alan ilen düzen var
Hiç birinde edep hâya kalmamış
Avratından uşağından bezen var

Hak kul olan mümin bayın fakirler
Konşu gammazına lânet okurlar
Sürerler Tamuya od'a yakarlar
İnsansan eğer bir amel kazan var

Şimdiki insanlar nefse uymuşlar
İblis tarlasına tohum ekmişler
Cehennemi kimler için yapmışlar
Tanrısın bilmiyen yoldan azan var

HÜSEYN'im kendini kâmil bilesin
Tövbe bed huyuna iyman bulasın
Kabir azâbından mümin (müemmen) olasın
Onda sorgu sual soran mizan var

22

Yürü bire yürü yoluna yürü
Eğeri yola gitmenin hazı olmaz
Mevlâm muhannede muhtaç etmesin
El kıza göz dikmenin hazı olmaz

At yerine himar çeksen tavlaya
Haddi midir sahibine havlaya
Akihden(?) tennur olmaz körden evliya
Zemheride gül açılsa hazı olmaz

Her hacca varan da olur mu hacı
Başından alırlar elifi tâcı
Üstaz önünde dutan mı eğri inancı(?)
İrende verseler ova düz olmaz

HÜSEYİN'im eydür yalandır dünya
Kadehte nâr olmaz sevgide hayâ
Serçe bülbül olmaz balıkçıl durna
Keklikle gezmeylen karga baz olmaz

23

Gelüp kerbela'ya Fatıma Zehra
Sinesine vurur Fatıma Zehra
Gözü kan ağlıyor Fatıma Zehra
Hüseyin'in ânesi Fatıma Zehra

Bedensiz Başına Kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Senin mesken durağın Kerbela Şah
Şehitlik günlerindir bu gün ey Şah
Esir olmuş bu ehli beyt eder âh
Bu gün hep gelişiz seyranına Şah

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Yıkılmış gönlüme düştü fırakın
Karındaşın Hasan çeşm-i çerağın
Bu deşt-i Kerbela senin durağın
Başın yoktur öpem gonca dudağın

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Ali Ekber senin taze civanın
Ali Asgar senin ruh-u revanın
İmamlar aşkına kırmızı kanın
Akıyor sabreder bu tatlı canın

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek başına kurban Hüseyn'im

Oluptur hem Ali gamdan mükedder
Ezelden takdiri Haktır mukadder
Muhipler carına yet ruzu mahşer
Ezelden ced beced aslın mutahhar

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Muharrem ayıdır bu ayda ey Şah
Solar gonca gülün bu ayda ey Şah
Muhammed ceddimiz atan Ali Şah
Niçin kanlı senin dudağın ey Şah

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Muharremde muhibler daim ağlar
Şehitlik firkati cismini dağlar
Muharremde muhibler kara bağlar
Daim gözyaşı matemde çağlar

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Hüseyn-i Kerbela mazlum oluptur
Anınçün dertleri sinem delüptür
Ya bunca dertleri kimler görüptür
Muharrem ayları günler gelüptür

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Aziz bacıların feryad ederler
Hadice sittiye Zeynep göründürler
Gözü kanyaş bu dünyadan giderler
Cenab-ı Halika şekva ederler

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Şol emr-i Hak ezeldendir ne çare
Sinem uryan vücudüm pare pare
Hüseyn'in dertleri sinemde yare
Su içmedi vücudü düştü nare

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

Firak odu düşüptür kalbe cana
Nazik başın bulaşmış kızıl kana
Yanar Fatıma ana yana yana
Yana yana âh eder Fatıma Ana

Bedensiz başına kurban Hüseyn'im
Mübarek kaşına kurban Hüseyn'im

24

Hak Muhammet Ali'ye kullar olalım
Şefi olur bir gün bize mahşerde
Kulluğun nişanı mürşit bulalım
Şefi olur bir gün bize mahşerde

Fatıma Bacıdır anamız bizim
Bunda bir mihmandır fanimiz bizim
Şah Hasan Hüseyin canımız bizim
Şefi olur bir gün bize mahşerde

İmam-ı Zeynel İba'ye kurban canımız
Muhammet Bâkır'dır aziz dinimiz
Mezhepte Cafer'e olsun yönümüz
Şefi olur bir gün bize mahşerde

Özümüz bir olsun olman mecazi(?)
Kulak dutun değnek sopayı sözü
Musa Kâzım'a katalım özü
Şefi olur bir gün bize mahşerde

İşleri şaş olur yoldan kalının
Hakkın divanında geçmez yalanın
Rıza ile Takiye muhip olalım
Şefi olur bir gün bize mahşerde

Ali Naki'ye teslim et kendini
Hasan Askerî bilür fendini
Muhammet Mehdi'ye bağla bendini
Şefi olur bir gün bize mahşerde

Efsane kelâmlar olmasun sâdır
Şahı Merdan Ali herşeye kadir
Ben de HÜSEYN'im bildiğim budur
Şefi olur bir gün bize mahşerde

MEHMED

Âşık Mehmet, Çorum İlinin Alaca (Hüseyin Ova - Hüseyin Abad) ilçesinin İmad köyündendir. (Bu köy, Eti oturma merkezlerinden biri niteliği ile kazı yapılan Alaca Höyük köyünün yanındadır) başka Mehmed'lerden ayırma gereği duyulduğu zaman, çoğunlukla *"İmadlı"* sıfatı kullanılmaktadır. bu arada, kendisinin de kullandığı *"Derviş"* sözcüğünün eklendiği de olmaktadır.

Bundan önceki, âşık Hüseyin bölümünde, onun, âşık Mehmed'in muamma'sına verdiği karşılık deyişini yazmıştık. Bu karşılık deyişinin sonundaki dörtlükte: *"Mehmed'im nece ucan yüceden"* diye seslenmesi ve sonra *"Nasihat alırsan üstaddan öğüt / Gül ol Mehemmedim değme gönüle"* dizeleriyle başlayan ve tümüyle Mehmed'e öğütler taşıyan deyişi ile, âşık Hüseyin'in, âşık Mehmed'in üstadı olduğunu anlamaktayız.

Böylece Mehmed'in yaşam zamanı Hüseyin'inki ile ilgili olmaktadır. Âşık Hüseyin'in zamanını 1700'de başlatmış 1780 yılına kadar getirmiştik. Kendi deyişlerine dayanarak yaptığımız bu kestirmeler, onun son deyişinde bildirdiği tarihe dayandığından, yaşamının daha ne kadar sürdüğünü bilemiyoruz. Ancak, Mehmed, Merzifon ilçesindeki Pirî Baba yatırını ziyaretini konu edinmiş bir deyişinde 1215 (1797) tarihinden söz etmekte oludğundan, bu tarihlerde dolaşma gücünü yitirmediği anlaşılmaktadır.

Mehmed'in Yozgatlı âşık Hasan ile de bir aytışma deyişi vardır. Yozgatlı Hasan 1208 (1790) ve 121 (1794) tarihlerinden söz ettiine göre usta durumunda olan Mehmed'in 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı kestirilebilir.

***

Bizim, *"derviş"* sıfatını da kullandığını bildirdiğimiz İmadlı âşık Mehmed'e bir eş çıktığı anlaşılmaktadır. Refik Ahmet Sevengil'in *"Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri"* adlı eserinde Malatyalı bir derviş Mehmed'den söz edilmektedir. Malatya ilinin Arguavan bucağının İsa köyünde 1755 yılında doğmuş, 1825'te ölmüş olduğu, şiirlerinin Malatya çevrelerinde kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza geçerek okunduğu belirtilmektedir.

Böyle olunca; İmadlı Mehmed'in bir iki defa kullandığı veya başkalarınca onun deyişadına eklendiği sanılan (Mehmed'in ustası Çanakçı'lı Derviş İsmail'dir) *Derviş"* ünvanının İmadlı Mehmed için kullanılmasının sakıncalı olacağı anlaşılmıştır.

***

Mehmed, köyün uzağındaki bir mağarada yalnızca ve sefil bir durumda yaşarmış, herkesin kalbinden geçeni anlarmış. Bir ara çobanlık da eden Mehmed, Âşık olmak hevesine kapılmış. Bunun için rüyada ve uyanık iken bir pîrden himmet almak gerekiyormuş.

Mehmed'e, rüyasında, köyün yanındaki pınarda gecegündüz ibadetle uğraşırsa, isteğine erişebileceği söyleniyor. Bu ilham üzerine kırk gün bu pınarbaşında dua ve ibadetle uğraşan Mehmed'e, kırkıncı gece tanyeri atarken *"çorbacı donunda, mavi gözlü, çirkin yüzlü"* bir atlı adam görünüyor. (Çorbacı donunda demek, hıristiyan zengini kılığında demek olduğundan bunu dikkate değer bir yön sayıyoruz..) Mehmet, hemen, *"Sen benim aradığımsın"* diye atlının yakasına yapışıyor. Bu kimse, her ne kadar: *"Ben senin aradığın adam değilim. Yozgat'a mal almaya gidiyorum"* diyorsa da, Mehmet, Hızır sandığı atlıyı bırakmıyor. Atlı adam, en sonunda Mehmed'in yüzünü gözünü sıvazlıyor ve sırtına bir şamar vurarak gözden kayboluyor.

Böylece, Hızır'dan himmet aldığı kanısına varan Mehmed'in dili çözülüyor. İlk deyişini de bu olay üzerine söylüyor. Aşağıya çıkardığımız bu deyiş bunları bize anlatan köylülerin ağzından derlenmiştir:

Her sabah her sabah çıkıp salınan
Hemen mevaliye benzer bu gözler
Siyah zülfün mah yüzüne bölünen
Hemen mevaliye benzer bu gözler

Dilber nerden aldın sen bu kemali
Bir tüyün az gelir dünyanın malı
Dedesi Muhammet atası Ali
Hemen mevaliye benzer bu gözler

Derviş olan hırkal'olur şall'olur
Mevali göz bir bakışta bell'olur
Abdal olan marifette yoll'olur
Hemen mevaliye benzer bu gözler

Mehemmed'im biz d'okuduk heceden
Diz kırdık da sabak aldık hocadan
İmam soyu ya gürünü nâciden
Hemen mevaliye benzer bu gözler

Fakat; Mehmed'in gerçekten himmet aldığı kimseler de vardır. Bunlardan birinin İmat köyü yakınlarındaki Çanakçı köyünde yatırı olan Derviş İsmail adındaki bir âşık olduğu anlışılıyor. Uygunsuz düşen bir sözü ile darıltması üzerine uğradığı *"düşkünlük"* cezası (ki bir çeşit afaroz...) dolayısıyla ustasına sunduğu klişe deyimlerden uzak kalmış, kişiliğini belirten, yargılanma dileğini taşıyan deyişi aşağıdadır:

Gül yüzlü güneşim neme gücendin
Araya su katan ildir sultanım
Men gulâmem senin pâyına indim
Aradan noktayı kaldır sultanım

Dost dostu bir pula satar mı böyle
Sairlere meyil katar mı böyle
Kusuru çok diye atar mı böyle
Bazı kusur işler kuldur sultanım

Kulun işi daim kusur işlemek
Âdettir fidanı kesip aşlamak
Mürüvvete yüz bin kan bağışlamak
Elestü'den kadîm yoldur sultanım

Arzum vardır visaline yetmeğe
Gönül kalktı yuvasından gitmeğe
İntizarım leblerinden tatmağa
Böyle cevretmeden öldür sultanım

Hayal hayal gelür cilven safası
Budur âşıkların miskini hası
Âşıkın maşuka cevri cefası
Hak bilir ki türlü haldir sultanım

Gamla geçirdim şunda beş günü
Senin şanın yargılamak düşkünü
Ben bir divaneyim ölüm şaşkını
Göster yollarını bildir sultanım

Mehemmed'im ilmi hâlin bilenler
Deli m'olur pîr cemalin görenler
Kusur mu gözedür sultan olanlar
Gâhi noksan söyler dildir sultanım

Köylüsü tarafından yer ve şahıs belirtilerek bize söylenmiş olan ve bizim eski deyiş mecmualarında da gördüğümüz; beş gün süren *"düşkün"* cezasının yarlıganmasını, bağışlanmasını dileyen İmatlı Mehmed'in bu deyişinin; 18. yüzyılın ikinci yarısında doğarak 19. yüzyılın ilk yarısında göçtüğü ve Eskişehir yöresinde Seyyit Battal Gazi tekkesinde Babalık ettiği belirtilen *"Pir Mehmed"*e mal edilmekte olduğu görülmektedir.

Gerçekten; R.A. Sevengil'in *"Yüz Yıllar Boyunca Halk Şairleri"* adlı kitabının 2. sayfasında bu *"Pir Mehmed"*den söz edildiği ve yukarıda geçen deyiş (nüsha farkı ile) verilerek başka anlamlar çıkarıldığı görülmektedir. Bu deyişte geçen

sözler için *"Uzaklaşan sevgiliye ne kadar sevimli bir şekilde sitem ediliyor"* denilmekte ve deyişte geçen *"gamla geçirdim şunda beş günü"* dizesi de *"Sevgilinin darılmasına ancak beş gün sabredebilmiş"* şeklinde yorumlanmaktadır.

Kendi köyü yöresinde olan Çanakçı köyünde adına bir tekke kurulmuş olan ve Şah İsmail diye de anılan İsmail'den himmet alan İmatlı Mehmet, -bizim köylüsünden işittiklerimize göre- sevgilisine değil ustasına yönelttiği bu deyişinde, beş günden beri sürmekte olan düşkünlük cezasının kaldırılmasını dilemektedir. Tarikat kurallarına göre Dede'ler bir kimseye düşkünlük cezası verebilir ve bu cezayı yine kendileri yarlıgayabilirler. Bu deyiş, âşık Mehmed'in köylüsü tarafından böyle yorumlanmakta ve yörede de böyle bilinmekte olduğundan, bir sevgiliye seslenme edâsı olmayan bu deyişin İmaltı Mehmed'in olduğu kanımızı değiştirmeye bir neden görmemekteyiz.

Mehmed'in:

Kahbe Felek bir yiğite hamle etti
Meğer böyle imiş Hak'kın fermanı

dizeleriyle başlayan (sayı: 13) ağıt-deyişini de, Çanakçı köyünde yatırı bulunan bu ustasına karşı söylediği anlaşılmaktadır.

Mehmed'in Çorum İli ve yöresinde büyük bir ünü vardır. Ondan söz edilirken *"âyete cevap verir"* denildiğine, birkaç defa, rastlanmıştır. Sungurlu İlçesinin Yamadi köyünden olan *"sefil Ahmet"* bir deyişinde: *"Âşık Mehmet sırda buldu iymanı"* demek suretiyle onu kutsallaştırmaktadır.

Mehmed'in *"Hak evvel hangi âyeti söyledi"* dizesiyle başlayan *"muamma"* niteliğindeki deyişine (sayı: 24) âşık

Hüseyin'in verdiği ve sonunda *"Mehemmed'im nice uçan yüceden"* diye sitem karıştırdığı cevabı ile; baştan sona Mehmed'e öğüt veren *"Nasihat alırsan üstaddan öğüt - Gül ol Mehemmed'im değme gönüle"* dizeleriyle başlayan deyişi, kitabımızın âşık Hüseyin kısmında görülebilir.

Âşık Mehmed'in Yozgatlı âşık Hasan ile de bir *"muamma"* söyleşmesi vardır. Muamma söyleşmesi dememiz; bunun, soruyu soran âşık Mehmed'in her dörtülğünden sonra - o sorunun çerçevesi çinde- âşık Hasan'ın karşılık dörtlüklerinin gelmesi yolu ile, soru ve karşılığı şeklinde, karma bir deyiş düzeni kurulmuş olmasındandır. Bunun; âşık toplantısında Mehmet ile Hasan'ın bir aytışmaları olduğu, `"muamma"nın söylenilen her dörtlüğüne karşılık olan dörtlüğün de hemen orada verilmiş olması yolu ile ortaya çıktığı; ve böylece, söyleyenleri ayrı iki deyişin iç içe girerek -ortaklaşa- tek bir deyiş haline geldiği kanısındayız. (H. 1236) 1820 tarihlerini taşıyan bir cönkte yazılı olduğuna göre, 30-40 yıl önce söylenilmiş olan bu *"muamma söyleşmesi"* deyişin, yazıya geçinceye kadar, belleklerde bu durumu ile, tek bir deyiş gibi, saklanmış olacağı yönü de önemlidir.

Mehmed'in, genel nitelikteki bir *"muamma"*sına, Mehmed'e seslenerek karşılık veren âşık Hüseyin'in, Mehmed'ten yaşlı olduğunu, usta durumunda bulunduğunu âşık Hüseyin kısmında belirtmiştik. Bu *"muamma"* söyleşmesinde de Mehmed'in Hasan'dan yaşlı olduğu ve usta durumunda bulunduğu görülmektedir. Âşık Hasan ile bu söyleşmesi Mehmed'in zamanı hakkındaki düşüncelerimizi de berkitmektedir. Zira; âşık Hasan başka bir deyişinde *"Bin iki yüz sekiz derler bu sene adına"* demektedir.

Sözün gelişine uyarak önce bu *"muamma söyleşmesi"* deyişini sunuyoruz:

Beri gel ey âşık ârif olmuşsun
Şunda yedi kerre tüleyen(?) kimdir
Mehdi gelür diye haber almışsın
Ya zülfikarı bileyen kimdir

Bu sitemli sözler bize mi ey yâr
Cihan yedi kerre tülemedi mi
Muhammed Mehdi'ye inen zülfikar
Hak kudretinden bilemedi mi

Evvel uluydum pîr idim dersin
Hemi mürid hemi tiridim dersin
Elestü gününden var idim dersin
Ali'yi beşiğe beleyen kimdir

Cihanın binasın kurduktan sonra
Her kulun kısmetin verdikten sonra
Niçe bin yıl ömür sürdükten sonra
Muhammed Ali'yi belemedi mi

Ya evvel kim idi cümleye server
Ârif olanlara bunda bir gül var
Ârif isen mânasını sen bil var
Kanber'in üllügin (eleğin) eleyen kimdir

Cennet bahçasında bitti bir ahmer
İsmi Cebrail'dür getirdi bir er
Çar (okunamadı) halk olmuş Kanber
Ali'm eleğünü elemedi mi

Ol nedür ki hesabı yok sayısız
Ol nedir ki meyve verir kıyısız
Mezhep kasd eder dinden duyusuz
İymanın evini talayan kimdir

Hak'kın lütfu ihsanı çok sayısız
O kelamdır meyva verir kıyısız
Tama mezhep bozar dinden duyusuz
İblis iman evin talamadı mı

MEHEMMED'm eydür ebsem dur ebsem
Kim idi Mansur'u darında asan
Ben ârifim dersin ey âşık HASAN
Canı yok gövdesi çileyen kimdir

Eksik tamam bunu söyledi HASAN
Buyruktur Mansuru darında asan
Kırk yıl ceset yetti bilmen mi ya sen
Can gelmeden âdeme çilemedi mi

Şimdi âşık Mehmed'in deyişlerini görelim:

1

Ey ya Rabbi sen bilirsün beni aldı gaye(t)
Ya sabır ver ya Hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ
Bu dünya baki kalmaz hem yoksula hem baya
Ya sabır ver ya hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ

Şunda bir dost bulmadım ahdi ikrarı bütün
Bunca yıldır seğirttim göremedim hörmetin
Mihnet babına varmak nâre yanmadan çetin
Ya sabır ver ya hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ

Bu erenler anılmaz her meydanda her yerde
Halk birbirine görünmez çünkü arada perde
Hasret içinde kaldım bir de sevda var serde
Ya sabır ver ya hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ

Küllü şeye senden olur hep emir ve ferman
Senden hidayet ola dertliler bulur derman
Yine sen merhamet et ey efendim el'aman
Ya sabır ver ya hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ

MEHEMMED'im kerem kânı seni eyledim bute(?)
Her kim seyyaha çıksa gidemez senden öte
Hem Ali'sin hem alîm hem anasın hem ata
Ya sabır ver ya hidayet kıl ya Rab ya Hüdâ

2

Allah medet ya Muhammet ya Ali
Bizi dergâhından cüda düşürme
Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli
Bizi dergâhından cüda düşürme

Hüseyin aşkına kılalım zârı
Hüseyin'dir dinimizin serveri
Cebbar-ül-âlemin cenab-ı bâri
Bizi dergâhında cüda düşürme

Âdem safiyyullah atam hakkiçin
Eyyüb'a sürdüğün sitem hakkiçin
Muhammet Mustafa hâtem hakkiçin
Bizi dergâhından cüda düşürme

Zeynel'in canına kıldılar ceza
Muhammet Bakır'ın sırrı Murtaza
İmam-ı Cafer Kâzım Musa Rıza
Bizi dergâhından cüda düşürme

MUHAMMED'im eydür ey Gani Kadir
Taki Naki Askeri rahmanîdir
Muhammet Mehdiye niyazım budur
Bizi dergâhından cüda düşürme

3

Dediler ki bendenize deminden
Adam âşık olmaynan niç'olur
Gözüm korktu şu insanın keminden
Kemden olan fitne ilen piç olur

Yerden hasıl olan yere karışur
Sırdan hasıl olan sırra karuşur
Nardan hasıl olan nâra karuşur
İblisin mekânı kızgın saç olur

Âdem vardır yıktığını yapıcı
Âdem vardır doğru yoldan sapıcı
Âdem vardır dünyalığa tapıcı
Karnı doyar amma gözü aç olur

Âşıkların gevherinden almayan
Arıdıp da kalbevini silmeyen
Kendi vücudünden haber almayan
Divan-ı dergâhta hali hiç olur

Âşıklar söyler de maşuklar dinler
Kamu ins-ü cin türabî cinler
Kâmile söylesem haberden anlar
Cahil ile sohbet etmek güç olur

Pîri gitmezmiş bir âdil beyin
Ahd-ü ikrarını bu sözü sağın
Şimdi arkasına düştü az ile çoğun
Bir gün olur çok aza muhtaç olur

MEHEMMED'im hata bildim hatayı
Hünkâr Hacı Bektaş Velinin payı
Erenlerin oku vurur bu tayı
Nefîs pîrin alır amma geç olur

4

Şunda bir güzele meyil düşürdüm
Aklımı başımdan aldı gidiyor
Aşkın dalgasını hadden aşırdım
Gözlerim yaşilen doldu gidiyor

Güzel dosta duyuramam ünümü
Cesedimde hoş görmiyom canımı
Gam kasavet geçiriyom günümü
Dost bizi bu derde saldı gidiyor

Çok cehd ettim yetemedim ol yâre
Dost bizi düşürdü bu intizare
Pîrim Balım Sultan yâremi sara
Cümlenin tabii oldu gidiyor

Yâr elinden dertli sinem yâreli
Onulur bu sinem değse yâr eli
Hayır himmet eyle Pîr Bektaş Veli
Ayrılık bağırımı deldi gidiyor

MEHEMMED'im Hak'tan kesmem virdimi
Yüzbin katar deve çekmez derdimi
Hak Muhammet Ali eyle yardımı
Hasretlik böylece kaldı gidiyor

5

Gelişin nereden bezirgân Hoca
Vücudünde Kur'an dilinde hece
Ne gündüzün gündüz ne gelen gece
Hak deyüp gidersin Yol değer sana

Her çiçeğin hasın bilip seçersin
Aşkın dolusunu nasıl içersin
Selâmsız sabahsız gelip geçersin
Dostun illerinden yel değer sana

Âşıksın nişanın var mı kürkünde
Üç yüz altmış âyet saklı börkünde
Riayet kalmadı kürdde türkünde
Dost deyüp gidersin dil değer sana

Her yüze gülenle dost olup kanma
Kabardup kürkünü salınıp gezme
Çok söylerim sözlerime gücenme
Âşık sohbetinde gül değer sana

Derviş MEHEMMED'im ili dilleme
Gönüllere değüp yara elleme
Şu fakir gönlümü ustasız bilme
Üstaz meydanında el değer sana

6

Seyredelim gidelim de bağçalara bağlara
Güle bülbül bülbüle gül tabi olmak gerektir
Herkes misli misliteni arayıp da bulmağa
Bal aruya aruya bal tabi olmak gerektir

Eğlenip bir dalda durmaz yüğrüktür göklerin kuşu
Dilin cürmü büyük olur sonra kestirir başı
Altunun kıymetin ne bilsin alup satmıyan kişi
La'le sarraf sarrafa la'l tabi olmak gerektir

Çiftçi eline düşen Doğan döker tüyün tozağın
Koyuveriban ava salsan bulmaz evelki dağın
Herşeyin erbabı gerek bile kulpun kolayın
Yola yolcu yolcuya yol tabi olmak gerektir

Cevlan edip meydana girmeğe yiğitte yürek gerek
Kötü meydana girmez meydandan ırak gerek
Beyler görün küheylân at farkı mızrak gerek
Şala derviş dervişe şal tabi olmak gerektir

Ey MEHEMMET şu dünyaya gelenler kalmaz gider
Fani idüğğün bilenler malı menali nider
Marifete kadem basan hizmetin edâ ider
Kul Sultana sultan kula tabi olmak gerektir.

7

Aşağıdaki deyiş Çorum ili içindeki kutsal yerleri söz konusu yapmış olması bakımından dikkate değer sayılmıştır:

Garip Musa oğlunu arzular canım
Bir gece mihmanı ol ihmal etme
Kızılca ırmak derler çağlayup akar
Geygel türkmanına gel ihmal etme

Piri gitmez Ocakzade Hasların
Şeyh (okunamadı) de kevkep sayın nasların(?)
Feraşlı'da bizi isteyen dostların
İderüz medhini dil ihmal etme

Koççubaba Hacı Bektaş Velidür
Aslını sorarsan nesli Ali'dür
Zeynel ağayı dersen cem bülbülüdür
Hayır himmetini al ihmal etme

Cingeyli'de ulaşasın pîrine
Delice de siklet verdi serine
Akpunar'da kıyya(?) bakma kârına
Şükür'ü ziyaret kıl ihmal etme

Geç Mihmanlı'dan Çiftlik'ten yana
Sungurlu'da seyredesin dünyana
İmat illerinden gel oldu sana
MEHEMMET şarına gel ihmal etme

8

Aşağıdaki deyişin bulunduğu cönkte deyişin başlığı gibi bir yerinde *"Abdal Mehemmed"* yazılmış olduğu görülmektedir.

Deyişin içinde geçen deyişadı da *"Abdal Mehemmed"* şeklindedir. Bu cönkte, bundan başka Mehemmed deyişadlı 17 deyiş vardır. Ayrıca bir *"Abdal Mehmed"* de olabilir.

Hak'ka intizar isen muhabbet eyle
Hakka doğru giden yoldur muhabbet
Bundan böyle arşa değin çekilür
Elden yukarıya eldür muhabbet

Muhabbettir Muhammed'in cemali
Muhabbettir Hak ehlinin kemali
Hak'kı vird eyleyen bülbülün dili
İrfan kitabında faldır muhabbet

Hak olunca bir canın nefesinde
Hak haberi gezer herdem sesinde
Âşık miyzanında Hak veznesinde
Dartılan gevherdir la'ldir muhabbet

Sen vefasın arzumanın mihrise
Biz iyman sayarız san küfr ise
Sen geçesin vücûdünde küfrise
Durmasın şarında kaldır muhabbet

Hayalin virdini görünce sular
Muhabbet eyledi (okunamadı)
Mağrıpten çıkınca meşriki çalar
Değdüğün daşurür seldir muhabbet

Bunu söyleyen aşkın derdidir
Ârifler menzili aşki yududur
Her kangı gönüle konsak ur dider
Alaylı ülkeli ildir muhabbet

Bülbül isen bekle gül biteğinde
Talip isen elin Pîr eteğinde
Canan arısının can peteğinde
Kudretten aldığı baldır muhabbet

Tükendi kararım kalmadı sabrım
Atam anam toprak yerdir kabirim
Evvelden Hak saymış üstazım pirim
Eğnine oturur şaldır muhabbet

Abdal MEHEMMED yazar aşkın haddini
Medhederim oniki imam adını
Kudret kapısının aşk kilidini
Verdiler açarım dildir muhabbet

9

Şimdiki insana öğüt veremem
Vaktinde bitmedik ham'a ne diyem
Bir gam gelse ağlamazsam duramam
Gözlerimden akan neme ne diyem

Şu yalan dünyaya bulmadım çarem
Kaçan ah eylesem sızılar yârem
Baş(ı) örtük yâreye koyulmaz her em
Yâreler onultan eme ne diyem

Âşıklar söyler de maşuklar dinler
Çıkmış gönül kuşu havada oynar
Herkesin kazanı kapaklı kaynar
İlde yok bendeki gam'a ne diyem

Arayup da ihlâs ile bulduğum
İkrar verip ikrarını aldığım
Gün bu künkü gündür benim bildiğim
Gülüp oynadığım deme ne diyem

MEHEMMED'im bunu söyler gönülden
İnanan yok buğuzundan gamından
Hayfım kalmadı halkın yanından
Eksiklik bendedir kime ne diyem

10

Aşağıdaki deyişin söylenildiği *"yatır"* Merzifon ilçesi köylerindedir.

Mürüvvet Pîrî Baba kapuna geldim
Mahrum etme beni murada geldim
İşittim Adlini tapuna geldim
Mahrum etme beni murada geldim

Sensin şu âlemde her murat veren
Gözliye giz olmaz bakmadan gören
Hacı Bektaş Veli'den nasip alan
Mahrum etme beni murada geldim

Eğnimi uryan ettim sinemi püryan
Kimseye yâr olmaz âfet-i devran
Ruz-ü şeb kılarım nale-ü giryan
Mahrum etme beni murada geldim

Er olanlarda ihsan bol olur
Hatâ ile isyan kulda çok olur
Mürüvvet deyince günah affolur
Mahrum etme beni murada geldim

MEHEMMED'im eydür dâra duruncak
Gözlerim kan ağlar yüzüm sürüncek
Sene bin iki yüz on beş oluncak
Mahrum etme beni murada geldim

11

Arzum vardır Hacı Bektaş Veli'ye
Tavafım kabul et Cemal efendim
Yüzüm süre geldim hak-i pâyine
Tavafım kabul et Cemal efendim

Seksen bin erin nasibini verdin
Darı çeç üstünde namazın kıldın
Cansız dıvarları binip yürüttün
Tavafım kabul et Cemal efendim

Bulunmaz cihanda mislin menendin
Daktın bu boynuma ikrar kemendin
Nuru sulbden sulbe süzüldün geldin
Tavafım kabul et Cemal efendim

Onsekiz bin âlem derdine düştü
Varını terk eden sultana koştu
Bu dünyadan nice gerçekler geçti
Tavafım kabul et Cemal efendim

Nice şu dünyaya geldin de gittin
Mucizat mührünü yedinde duttun
İsmin müsemmadır dellaklık ettin(?)
Tavafım kabul et Cemal efendim

Meslek-i Muhammed'en aslın Alidür
Tarikat rahında Bektaş Velidir
Efendim yolların mübah güllüdür
Tavafım kabul et Cemal efendim

MEHEMMED'im maksuduna erdin mi
Ravza-i mutahharaya yüzün sürdün mü
El kavuşturup divanına durdun mu
Tavafım kabul et Cemal efendim

12

Mah yüzün göreli divane oldum
Halime rahm eyle aman sevdiğim
Cemalin aşkına bir edna oldum
Benim halim oldu yaman sevdiğim

Leyl-ü nahar gözden gitmez cemalin
Afitab misali hüsn-ü hayalin
Gönül arzu çeker her gün visalin
Eyle bu derdime derman sevdiğim

Senden gayrı yâre olmadım bende
Şu divane gönlüm sendedir sende
Gece gündüz hayalimde dilimde
Hakikat sözüme inan sevdiğim

Bulmadım sen gibi bir kişizade
Sevdan ile düştüm ahl-ü feryada
emsalin görmedim fani dünyada
Sen gibi bir taze civan sevdiğim

MEHEMMED'im aşkın karartı beni
Yoluna koymuşum baş ile canı
Hasılı cihana değişmem seni
Geçti nice müddet zaman sevdiğim

13

Kahbe felek bir yiğite haml(e)etti
Meğer böyle imiş Hakk'ın fermanı
Âhırında ahbapların terk etti
Hak gerçek dünyaya kurdu mekânı

Hakka yoldaş oldu mürşide erdi
Felek birden yetişti alnına verdi
Gurbette olsa öldü gitti derlerdi
İbret alın zamanenin insanı

Belâlı başımı sevdaya saldım
Dünyaya geldim de ne vakit güldüm
Kerem gibi yana yana kül oldum
Figanımız duttu arş-ı Rahmanı

MEHEMMED'im biricik kelâm söyledi
Şöyle bir yiğitin medhin eyledi
Allah'ın resulü Muhammet Ali
Cümlemize nasip eyle iymanı

14

Her sabah her sabah bağrım dağılır
Ver benim muradım İmam Hüseyin
Âşık bülbüllerin boynu bükülür
Ver benim muradım İmam Hüseyin

Yüz yirmi dört bin ferman senin
Arş yüzünde sima döner Selman'ın
Cümlemiz muradın vermektir şanın
Ver benim muradım İmam Hüseyin

Gelmişem kapuna arip değilem
Özürsüz şüphesiz seni severim
Gelmişem kapunda boynum eğerim
Ver benim muradım İmam Hüseyin

Gelmişem eşiğine yüzler süreyim
Daha senden gayrı kime varayım
Görmediğim yeri göster göreyim
Ver benim muradım İmam Hüseyin

Suya değmiş dertli sinen yâreli
Yüzüm süre geldim sevdiğim Veli
Dedesi Muhammet atası Ali
Ver benim muradım İmam Hüseyin

Seni seven âşık divâne olur
Hakkı arayanlar özünde bulur
MEHEMMED'im yüzün sürerek varır
Ver benim muradım İmam Hüseyin

15

Hak Muhammet Ali demişim bu gün
Muradlar verici gani kerimdir
Nicelere söyledik derdim pek yasın
Bu dünya kimseye kalmaz fânidir

Her giz murad almaz iblise uyan
Güzel evliyanın niyazın yapan
Gayret çekmez oldu sofuyum diyen
Kim yiğin olursa andan yanıdır

Biz de olduk bu rakibin dilinde
Sonra bir gün iden bulur yolunda
Ilgıt ılgıt akan Kerbelâ çölünde
Akan Hasan Hüseyin'in kanıdır

İmam Zeynel ilen yakın konuşak
Sofu isen evce olman inişek
Ol imam Bakır'a varup danışak
İmam Cafer yükü gevher kânıdır

Musa-i Kâzım'ı gören gâipte
O gün fikr eyleyüp sonun sayıp da
İmam-ı Rıza'ya beli deyüp de
Tâlip olanın İyman'dır dinidir

Takî Nakî bülbül olup ötüşe
Hasan Ali Askerî gelüp katışa
Himmet eylen Mehdî gele yetişe
Bu günkü gün âhır zaman günüdür

MEHEMMED'im eydür derdim tayladım
Muhammed Ali'ye niyaz eyledim
Dalga geldi bir gevherdir söyledim
Anlayana onu değil ünüdür

16

Dünü günü hayalinde gezedim
Bir gice seyrime gir Hacı Bektaş
Günahım çok günahımdan bezedim
Özüm dâra çektim sor Hacı Bektaş

Ya nice olur edna kulun çaresi
Değdin sızılattın zahmım yâresin
Dermansız derdime derman olasın
Bu sınık mendedir sar Hacı Bektaş

Bülbülün de arzumanı gül ilen
Ya ben ince varam garip hal ilen
Dalayidim muhabbetin gölüne
Şu sefil bendeyi yuğ Hacı Bektaş

Arunun yaptığı bala benzersin
Şu garip illerde gönlüm eğlersin
İkrar verip ikrarına bağlarsın
Sailin sattığı kul Hacı Bektaş

Derdimin dermanı yâremin ucu
Şu menim sevdiğim güruhu nâci
Belinde kemeri başında tacı
Alnında balkıyan nur Hacı Bektaş

Hatâî Pir Sultan'a kılın niyazı
Kul Himmet katarından ayırma bizi
Yarın Divan günü isterim sizi
Sefil MEHEMMED'e car Hacı Bektaş

(Bu deyiş'in son dörtlüğünde *"Hatâî Pir Sultan"* ve *"Kul*

Himmet" adlarının geçmiş olması deyişi söyleyen üzerinde yanılmalara yol açmıştır. deyiş, Hatâî'ye veya Kul Himmet'e mal edilmiştir. Son dize okunmadan verilmiş olan bu yargıların, dörtlüğün sabırla okunması halinde, hemen, düzüleceği besbellidir.)

17

İlmile kalbine girsem nic'olur
Pîr uğruna sırra erelim yârim
Bu muacciz kulun hali nic'olur
Hâr düşmüş gülünü derelim yârim

Tâ ol zaman dedik biz "kalu belâ"
Ol zaman kimidi bu münkir dili
Ne için yarattın bu "yezit" kulu
Mehdi'ye bir şekva kılalım yârim

Ne için yarattın "Yezit" mahluku
Az yarat pak yarat Yezit çokluğu
Bize çektirmedin münkir yokluğu
Aklın yok bir öğüt verelim yârim

MEHEMMED'im eydür ben böyle bildim
Kalmazsan kusura bir öğüt verdim
Açılmış dükkânın haşrını gördüm
Açılmış bir gonca alalım yârim

18

Ârif olan sözümden hisse ala
Nuru görmeyince nar mevce gelür
Güneş çökünceğiz yer melûl olur
Bulut şak olunca nur mevce gelür

Eyüler de gider kemler de gider
İyilik et elinden geldiği kadar
Yer gök âciz kalmış kış sefer eder
(okunamadı) kır mevce gelür

Baharda hep sular menzile yeter
Al yeşil çiçekler yer yüzün tutar
Güller açılmış da bülbüller öter
Muhabbet görünce er mevce gelür

MEHEMMED'im eydür yalan mı lâfım
Söylerim doğruyu yoktur hilâfım
Sonu hayır gele kesilmez havfım
Bed fitne türedi şer mevce gelür

19

Gel gönül sabreyle ferman Allah'tan
Emrine şükreyle kahrına sabır
Eğer dertli isen derman Allah'tan
Emrine şükreyle kahrına sabır

Olura olmaza sırrını verme
Arıt kalbevini kin kibir koma
Sana nasih olan gelür gam yeme
Emrine şükreyle kahrına sabır

Şu dünyaya kimler geldi kim gide
Nice dertli vardır senden ziyade
Gelince gitmen mi yetince vâde
Emrine şükreyle kahrına sabır

Gerçek âşık şu dünyada yoz olmaz
Rakiplerin katarına düzülmez
Alına yazılan yazı bozulmaz
Emrine şükreyle kahrına sabır

MEHEMMED'im bu lisanı Hak verdi
Bunu böyle olur diye kim derdi
Kahrını çekenler lûtfuna erdi
Emrine şükreyle kahrına sabır

20

Dinlen Hak'kın kelâmının aslını
Ol Hak'kın nurudur nuru müminin
Sorarsanız Mevali'nin aslını
Muhammed Ali'dir pîri müminin

Yâd kenti kuşunun yuvası olmaz
Müminin yalana hevesi olmaz
Biri biriylen dâvası olmaz
Yola taş atandır hârı müminin

(i)rakip İrfan'da delil yakamaz
Affettirip günahını dökemez
Cömerdin köşküne nekes çıkamaz
Meydanda gerektir varı müminin

Arayup eşini bulabilirsen
Kul olup sultanı görebilirsen
Eğer gerçek mümin olabilirsen
Hayra yazılır şerri müminin

Bu işleri böyle eden Mevlâ'dır
Kimini güldürür kimin ağlatır
Kırk kere hacca varmadan evlâdur
Sıdkile durursa dârı müminin

Dolu kadehlerden içtiğin zaman
Yahşiyle yamanı seçtüğün zaman
Dünyadan ahrete göçtüğün zaman
İyman ile Kur'an kârı müminin

MEHEMMED'im eydür dinlen bu hali
Özün temiz eyle bek dut bu eli
Yardımcımız Allah Muhammed Ali
Cennet-i âlâdır yeri müminin

21
İhlâs ile niyaz eyle Hazret-i Ali'ye
Gine Ali'den değil mi cümlenin debreşmesi
Şek getürme kâfir olun Hacı Bektaş Veli'ye
Biz onu Ali bilürüz cümlenin serçeşmesi

Ol Muhammed Mustafa Hak Yaradan Suphanımız
Yerde gökte ay ilen gün vücutta mihmanımız
Biz kapusunda kuluyuz Ali'dir sultanımız
Elbet kulun eksik olmaz yıkılüben düşmesi

Anladık hoş güzel olur Erenlerin irahı
Bu sevdaya düş olalı gayet severmi Şahı
Ol çeşmenin pınarından damladı bir nem dahi
Gördüm Ali'nin çeşmini ab-ı hayat çeşmesi

Biz onu Ali bilürüz kandilde nurda iken
Çekildi pinhana Ali mekânda sırda iken
Kimin aldı kimin sattı bir eyyam yerde iken
Gine Ali'den değil mi çiğ lokmanın pişmesi

Celâlinde buyurdu ki radıy'allahü Ali
Cemalinde buyurdu ki elhamd-ü lillah Ali
Kemalinde buyurdu ki elhükm-ü lillah Ali
Dökülmiyor eksik olmaz kaptan kaba taşması

Hasan Hüseyin Zeynel Bakır İmam Cafer'dür Ali
Muse-i Kâzım Rıza Taki'de sırdır Ali
Ali Naki Şah Askerî Mehdide vardır Ali
Ya saadet değil mi semtine yaklaşması

Ey MEHEMMED içtin dolu yakın bil yakın Ali
Hünkâr Hacı Bektaş Veli yakın bil yakın Ali
Her neye baksan Ali yakın bil yakın Ali
Gördün münasiptir Ali günden güne deşmesi

22

Hak'kın birliğine iyman getürdüm
Allah birdir iki diyemem hâşâ
Sana nice gelüp gideni gördüm
Dünya baki değil güvenme yaşa

Gözü kör olanlar bâtın göremez
Cehd etse de sınıkları saramaz
Amel olmazsa cennete giremez
İster vezir olsun gerek bey paşa

Kem huyundan bed amelden geçmeyen
Yorulur gidemez engin uçmayan
Dünya ziynetinden gönlü geçmiyen
Düşürmüş meylini kora kumaşa

Cemali nurundan nuru esmanın
Okunur Kur'anda ismi hüsnânın
Özü büyük sözü sadık nesnenin
Ârifler yüzünü benzetmiş kışa

Sakın muhannete yerini verme
Olura olmaza kârını verme
Serini verirsen sırrını verme
Kimse bilmez yolun yolsuza düşe

Yüz yirmi dört bin peygamber geldi
Hamle etti cihana pençesin saldı
Dahi senden evvel niceler geldi
Dünya benim deyu güvenme boşa

MEHEMMED'im eydür gel böyle söyle
Elinden geldikçe bir sevap eyle
Amelin kem ise bu günden böyle
Dahi neler gelür bu garip başa

23

Dünya malı için tama' edersin
Göğertmezler seni bitemen sonra
Kalbin kara tutup kibir güdersin
Tohumuna tohum kataman sonra

Yaradan Alah'tır cümlenin başı
Önüne sürerler ağudan aşı
Kurumaz altının üstünün yaşı
Kuru yer bulup da yataman sonra

Bunda ne işlersen yanına kalur
Bastıcağın yerler hep diken olur
Varınca önüne bir derya gelür
Sığınıp kendini ataman sonra

Önüle bakarsan çok dala konar
Kendiin bilmeyen odlara yanar
Günahın var ise üstüne biner
Müşteri bulup da sataman sonra

Nice canlara da hulle biçilir
Haklular haksuzlar anda seçilir
Yârelerin köz köz olur açılır
Açılan yâreyi dutaman sora

MEHEMMED'im sırat mıyzan geçince
Kanlı yaşlar gözlerinden saçınça
Can cesetten kanatlanup uçunca
Seğirdip ardından yetemen sonra

24

Hak evvel hangi âyeti söyledi
Divit kalem bulup yazan kimidi
İptida yarattı bir şar eyledi
Tiz celale gelüp bozan kimidi

Kilidi ne anahtarı Kur'anın
Ârif isen mânasını ver anın
İsmail'e hak'tan inen kurbanın
Bıçağını çalıp yüzen kimidi

Bilir misin küllü şey'in beyini
Bunu bil de arayalım sonunu
Kim taradı o koyunun yününü
Eğirip dokuyup çözen kimidi

Bir duada sekiz âyet ne acep
Yerin göğün hangi katı müstecap
Arştan yukarısı acap kaç hicap
Daha ilerisin gezen kimidi

MEHEMMED'im eşik nedir kapı ne
Tiz yapılıp tiz yıkılan yapı ne
Zülfikarın demiri ne sapı ne
Tezgâh kurup yapıp düzen kimidi

(Aşık Mehmed'in bu *"muamma"*sını âşık Hüseyin'in çözdüğünü, onun bölümünde belirtmiş idik.)

25

Eline almayı küfür mü bildin
Ağaçtan yaparlar sazdır yadigâr
Eğer dertli isen derman bulalım
Görelim hangi tabip uzdur yadigâr

Her yiğit de görür koç döğşünü
Kendi matı kurtarırsa başını
Avcı olan ava salar kuşunu
Sen de sal kuşunu bazdır yadigâr

Yalancıdır fındık ile leblebi
Ayran ilen çorba doldurur kabı
Her taamı pişirince erbabı
Ona lezzet veren tuzdur yadigâr

Hesap olmaz dünya malı saysan da
Anlamazsın bu mânayı duysan da
Dürlü libas hindî kumaş giysen de
Alup gideceğin bezdür yadigâr

MEHEMMED'im der ki ses ver selâya
Haves etme yalan gıybet hiylâya
Dil ilen girilmez cennet-i âlâya
İymanın şeriki özdür yadigâr

(*"Saz"*ı ve onun çalınmasını kâfirlik sayan bir sünnî kimseye karşı söylenilmiş olduğu söylentisi vardır.)

İBRAHİM

Çorum ilinin Osmancık ilçesinin, Kızılırmak kıyısında bulunan, Kumbaba köyündendir. İbrahim de, ustası âşık Hüseyin ve arkadaşı âşık İmatlı Mehmet gibi, deyişlerinde, adını bir sıfat katmadan doğrudan mahlas olarak kullanmıştır.

Âşık Hüseyin ile yol kardeşliği söylentileri vardır. Biz; âşık Hüseyin'in kendinden genç olan bu âşıklara (İmatlı Mehmet ile İbrahim'e) ustalık etmiş olmasını, onları deyiş söylemekte yetiştirmiş olmasını daha önemli bulmaktayız. Bu sırada bu genç âşıklardan söz konusu İbrahim'in, tarikata (yol'a) girmesi töreninde, tarikata daha önce girmiş bir kimse olarak, yol kardeşliği etmiş olması olasılığı da vardır. Fakat önemli olanın ustalık yönü olduğu, âşık Hüseyin'in; *"İbrahim'"im gelmez oldu selamın - Gel bizim illere gezegel geze"* dizeleriyle başlayan sitemli deyişinin son dizesinde *"Üstaz'a hak etmiş sezegel seze"* demiş olmasından belli olmaktadır.

Âşık Hüseyin ve âşık Mehmet'i incelerken, deyişlerinde söz ettikleri tarihleri gözönüne alarak, 18. yüzyılın ilk yarısı ortalarında doğup ikinci yarısı sonlarına doğru ölmüş olabileceklerini kestirmiştik. İbrahim'in de bu çağlarda yaşamış olduğu anlaşılmaktadır.

İbrahim'in deyişlerinin de ustası âşık Hüseyin'in deyişleri gibi, konuşma diline uygun, rahat söylenilmiş izlenimini veren güçlü deyişler olduğu görülmektedir. Her âşık gibi yurdu dolaşmış olan İbrahim'in İstanbul'a gitmiş olduğu da anlaşılmaktadır. Derlemelerimiz sırasında, bu topluluğun ileri gelen bir kişisi İstanbul'a giden İbrahim'in zamanın padişahına bir koşma sunarak "İhsan" istemiş olduğunu söylemiş ve bu koşmadan aklında kalanları bize tekrarlamıştı. Bir kızılbaş âşıkın böyle bir davranışı biraz garip görünmektedir. Fakat bize not ettiren kimse bunu hiç yadırgamamakta ıdi. Bizim için başka önemli bir husus, padişaha sunulan bu deyişin bir dizesinde geçen tarih olmaktadır. *"Sene bin yüz yetmiş derler kalemde"* dizesi ustası âşık Hüseyin'in deyişlerinde bildirdiği tarihlerinden en eskisi olan 1177'den yedi yıl önceyi göstermiş olmaktadır. Bu tarih de, böylece, bu üç âşığın 18. yüzyıl birinci yarısında doğarak ikinci yarısı sonlarına doğru göçmüş oldukları şeklindeki kestirmemizi berkiştirmektedir. (1170 = 1752).

Padişaha nasıl sunduğunu ve bu sunuştan ne sonuç aldığını bilemediğimiz deyişini not ettiğimiz gibi sunmaktayız:

Keştü güzar ettim gezdim âlemde
Seyyah ettim şu cihanı Hünkârım
Sene bin yüz yetmiş derler kalemde
Hesabı meclis-i irfan Hünkârım

Serçeşme başında icazet alan
Âlemi hükmüne müsahhar kılan
Şad olur babına ağlayup gelen
O kuluna kıl İhsanı Hünkârım

Hayli zaman oldu devri esiri(?)
Taht-ı Halife-i iklimin eri
İzzetinden tezkâr eylemiş Barî
Fi zamanının kahramanı Hünkârım

Vatan-ı aslîm Anadoludur
İBRAHİM bâbında kemter kuludur
Hüseyin mahi tâbân fırdevs gülüdür
O kuluna kıl ihsanı Hünkârım

1

Âşık Hüseyin'in *"üstad"* ağziyle Âşık İbrahim'e yönelik sitemkâr deyişinin burada tekrar edilmesinde yarar ummaktayız.

Âşık İbrahim'in kendisine yönelik bu deyişe bir karşılık deyiş söyleyip söylemediğini bilemiyoruz. Böyle bir karşılık deyişin de ilgi çekici olacağını sanmaktayız;

İbrahim'im gelmez oldu selamın
Gel bizim illere gezegel geze
Kesret kemdir kaldır aradan
Yıkıver gam yükün çözegel çöze

Âşıklığın hep âleme duyuldu
Âşıklar sırasında ismin sayıldı
Himmetle kul oldun muradın aldın
Özünü türab et tozagel toza

Âşıklara aşk verip de çağırdan
Çeken yüklülerin yükü ağardan
Hakkını gör sapmayasın çığırdan
Hakka doğru giden ize gel ize

HÜSEYN'im eydür duyamadın mı
Eksiğim tamamdur sayamadın mı
Suncağız cevrime doyamadın mı
Üstaz'a hak denmiş sezegel seze

Şimdi deyiş mecmualarından ve bir kısmı ağızdan derlenmiş olan İbrahim'in deyişlerini görelim:

1

Zamanenin âhırına kalmuşuk
Dünya âhır oldu azdı zaman hey
Ruhum kabz olunca geriye gelmez
Bek dutagör elde iken daman hey

Cümleyi yaradan senden inayet
Gene Muhammed'den olur şefaat
Borçluya edâ ver miskine nimet
Bunalanı bunda koma aman hey

Bizden selam olsun gül yüzlü yâre
Mukadder böyledir ya nedir çare
Herkese derd vermiş haline göre
Benim derdim cümlesinden yaman hey

Ölmeden bir dem sılaya varsam
Şol gürbüz erlere yüzümü sürsem
Bilmem deli miyim bilmem ki sersem
Ayrılmadı serimizden duman hey

Cümlemizi yaradan ol gani kadir
Yalan dünya için bu kavga nedir
İbrahim'in senden dileği budur
Son nefeste nasip eyle iyman hey

2

Hayır ola vakit yakın dediler
Her taraftan baş kaldırdı adüvler
Haram helal demeyüp de yediler
Hem müftüler müderrisler kadılar

Vali olan merhametin kaldırdı
Zâlim azdı zülmü İl'e doldurdu
Dünya menim deyu çoğun yıldırdı
Eşdi gitti nice ahmak gidiler

Dün bu güne uymaz bu gün yarına
Sual eyle âriflerin birine
İyi gider bir kem gelür yerine
Duymadın mı âhırı şer dediler

Yapışalım Hacı Bektaş postuna
O ulaşur düşmanına dostuna
Küffar huruc etti İslâm üstüne
İmdat eylen üçler beşler yediler

İBRAHİM der pîrim böyle buyurdu
Hamd olsun taç urur hırka giyerdi
Şükür olsun her milletten ayırda
Biz eAbdallığı sinan(?) kodular

3

Yine havalandı şu garip gönlüm
Yine bir söz yüreğime derd oldu
Bir âşinâ musahibin yüzünden
Şah-ı Merdan dilimize vird oldu

Aşnı musahibin hali bilinmez
Yollan desem gediğinden ırılmaz
Şimdiki insana öğüt verilmez
Edepsiz erkânsız Cem'e kör doldu

Herkes bir yol sürer kendi başına
Kail olmaz üstazının işine
Onları sürünüz dağlar başına
Tarikati azdıranlar kurd oldu

Herkes bir yol sürer kendi hevesi
Sütü ekşi kaymak tutmaz mayası
Ustasız kapının eğri süvesi
Örtülmez kapısı eve kar doldu

İBRAHİM'im eydür Ali virdinden
Hep gerçekler göç eylemiş yurdundan
Edepsiz erkânsız dede derdinden
Yanıyor bu yüreğime kor doldu

4

Mürşid bendi ile bağlandı belim
Şimden sonra kasavetim kalmadı
Azm-i Kerbelâya uğradı yolum
Şimden sonra kasavetim kalmadı

Baharım geldi güllerim açıldı
Al kırmızı bıyaz bâde içildi
Evrakım yetmiş üçe seçildi
Şimden sonra kasavetim kalmadı

Bu idi maksudum pendim muradım
Ali birsin senden dilek diledim
Süzüldüm yedi elekten elendim
Şimden sonra kasavetim kalmadı

Marifetten bir yol geçti elime
Hakikati tesbih ettim dilime
İmam Cafer yolu derler yoluma
Şimden sonra kasavetim kalmadı

İBRAHİM der böyle gördüm seyranı
Cem'imizdir mümin kullar bayramı
Buna derler Sultan Cemal devranı
Şimden sonra kasavetim kalmadı

5

Hak Muhammed Ali üçü bir nûrdur
Birini anarsan üçü de birdir
Bunların kurduğu bu doğru yoldur
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

İki eş birbirine bulsa bahâne
Onları koyarlar bir ıssız hana
Kara cehennemin oduna yana
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

Musahiplerin ayrı olsa kârı
Şeyh Safî süreğinde bulunmaz yeri
Onlara lânet etti erlerin eri
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

Musahipler malın nice ayıra
Onları Hak temelinden devire
Ol yedi tamu'nun hepsine vara
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

İki musahip ne için bozulur
Onların defterine lânet yazılır
Balı sövünmüş arı gibi sızılur
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

Eşler birbirine demese belî
Anlara şefaat etmiyor Ali
Kara cehenneme doğrudur yolu
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

Sultanım kuluna eylemiş nazar
Divit kalem neylersin dil okur yazar
İBRAHİM'im der ki gevherin dizer
Söyleyen Muhammed söyleten Ali

6

Oku (...) Ali şah-ı merdanı
Erişüp Hüda'nın arslanı Haydar
Âşıklar maşuku canlar cenanı
Müminlerin dini iymanı Haydar

Mazhar-ül-acaip(?) (...) eden
İns-ü cinni her eşyayı var eden
Cah(?) içinde Mustafa'ya car eden
Kıluptur nübüvvet sulianı Haydar

Tecede avenen lek(?) dedi Murtaza
Yetiş Şah-ı Merdan meded kıl bize
Âlemler perişan dağıldı kazâ
Dosta çare edecek zamanı Haydar

Ve (...) küllü hüm kıl hidayet
Yerlerin damarı duruldu kan kat
Cah içinde nidâ kıldı Muhammed
Verme kâfirlere amânı Haydar

Hasan Hüseyn ile Zeynelden Bâkır
Cafer Kâzım Rıza virdim de hazır
Takî Nakî Askerî Mehdi'ye şükür
İBRAHİM'im dutam dâmanı Haydar

7
(Destur-u İbrahim)
İcazet vaktidir benim efendim
Gönül arzu eder illerimizi
Derya-i muhabbetten bağlıdır bendim
Kime arz edelim hallerimizi

Vilâyet-i pür şan'a bağlılığım var
Düştüm bir efkâra leyil ve nehar
Nice ahbablarım vardır intizar
Öğerler mecliste dillerimizi

Kişi efendisin medheder her gün
Veliyyüniamsın kalmam (okunamadı)
Ne kadar eğlesen git olur bir gün
Akıttın dembedem sellerimizi

Kulun niyaz eder ol hak-ı payı
Budur âşıkların erkânı yolu
Gitti de İBRAHİM gelmedi deyu
Belki gözledir der yollarımızı

8

Hakka tapan çeke geldi cefayı
Bir gerçeğe yetireyim el deyu
Cefayı çekenler buldu safayı
(okunamadı..) bil deyu

Binbir dondan baş gösterdi oldu sır
Her mahluka nasip veren üstaz bir
Her kime söylesem menimki hak der
Düşüp gider bir küleğe yol deyu

Ucu çıkmaz yola gidip nidersin
Neyleyim sen sana yazık edersin
Men müminim deyu dâvâ edersin
İnatta kalırsın ilmihal deyu

Koy diyarlar bana sen al diyen yok
İman ettin cemaatte uyan yok
Bin söylesen bir sözünü duyan yok
Nice âsî yaratmışsın kul deyu

İBRAHİM'im der ey yâr kül ettin meni
Yohsa hatâ mıdır sevdiğim seni
Kusurum varise efendim kani
Bağlanmışım rahmetine bul deyu

9

Yürü bire kalleş sofu
Hakka yarar kul değilsin
Özün yukarı tutmuşsun
Türap ol yol değilsin

İntizar hödeltmiş seni
Yeler tezer kılmış seni
Baldıranlar almış seni
Kokar çiçek gül değilsin

Ol iblisin uğrağısın
Mecûzetler yekreğisin(?)
Bildim sığır eğreğisin
Bağlarda sümbül değilsin

Ol şanından uğru çıkar
Hanesinden doğru çıkar
Yonsam özün eğri çıkar
Bir hazensin kıl değilsin

İBRAHİM'im oku kalan
Varup ona tabi olan
Sohbeti piç kalbi yalan
Kuru dilli kul değilsin

10

Bu gün kömür gözlüm efkâra daldım
Hayalin gönlümden gelip gidiyor
Dedim hey sevdiğim bu nasıl efkâr
Her gün gül benizim soldu gidiyor

Güzeller aynası hey kaşı kara
Gam yeme sevdiğim bulurum çara
Sarılalım sarmaşalım bir kerre
İşimiz hasrete kaldı gidiyor

Güzel olanların kalbi pâk olur
Yardan ayrılanın varı yok olur
İkrar veren ikrarına tek olur
Gözlerim kanlı yaş saçup gidiyor

Ben senin derdine ortak olurum
Demir çarık giyer derman bulurum
Öl dediğin yerde dünden ölürüm
Nice koçyiğitler ölüp gidiyor

İBRAHİM'im der yolum uğradı dosta
Sen sağ ol sevdiğim ben olam hasta
Eller allar giymiş ben kaldım yasta
Eller yeyüp içip gülüp gidiyor

11

Ey güzeller serfrazı yoktan var eden Gani
Çok şükür hak-i pâyine yüzümü sürdüm bu gün
Mahşerde miyzan gününde unutmagil sen meni
Bülbül gibi zâr düştüm tükenmez virdim bu gün

Kimisi istihare girer kimine olur beyan
Hakikatin künhü budur gerçekle olur ayan
Gafil olma gafil insan uyur isen de uyan
Sâki güzel kadeh güzel bir devran sürdüm bu gün

Talibi özün ütmüş pek yapışmış peşine
Eğer kanmak ister isen dolan çeşme başına
İnna Fetehnâ sûresi yazılmıştır kaşına
Hel Etâ şanına almış sevdiğim gördüm bu gün

Nice âşık hayran olmuş doyamıyor tadına
Bun gününde car deyince yeter kul imdadına
Hünkâr evladından biri İysa derler adına
Şöyle bir zât-ı şerif-i nevcivan gördüm bu gün

İBRAHİM kemal kesbetmiş gerçeğe tapmayile
Adam günahkâr mı olur hiç güzel öpmeyile
Esb'in alnına vurulmaz bir yoldan sapma ile
Sıdk ile tâlip olana sen eyle yardım bu gün

12

Dinlen nakledeyim size bir kıssa
Nice âlim halim can geçti gitti
Mümine verilmiş gamilen gussa
Münafik dünyaya şen geldi gitti

Suyun ılınmış bil kefenin hazır
Bir kaç nesne vardır ona muntazır
Nice bin padişah nice bin vezir
Çok bu vîraneye Han geldi gitti

İbni Hüseyin Gazi Battal gibi zât
Urumu darp ilen ol eyledi feth
Gün bu günkü gündür saat bu saat
Hani ele gelmez dün geldi gitti

Bek dutagör bir gerçeğin peşini
Tumana koy verme gönül kuşunu
Ârifler fehmeder Rabbin işini
Ahmaklar cihana bön geldi gitti

Hazreti Hamza Ali gibi er
Ne geldi cihana ne gelecek var
İBRAHİM der n'oldu Ömer-i ayyar
Zan ile hayalet ün geldi gitti

13

Beri bakıp yönün öte döndürme
Yine benim meylim sendedir sende
Yıkıp hilal kaşlarını indirme
Kusur sende değil bendedir bende

Zevk var senin dudağında dilinde
Arzum kaldı yârin ince belinde
Sen bir padişahsın hükmüm elinde
Senin ilen dâvam sindedir sinde

Sensiz çıkıp şu yaylayı yaylamam
Erginler içinde sırrım söylemem
Çok kusur işledim inkâr eylemem
İki elim kızıl kandadır kanda

Yüce beylerile düştüm yoruldum
Kan bulanık oldum aktım duruldum
Sencileyin bir güzel esarıldım
Senin muhabbetin candadır canda

İBRAHİM'im der ki böyle oluptur
Âşıklar güzeli seve gelüptür
Bir güzel sevmeynen kan mı oluptur
Kelle koltuktadır yandadır yanda

14

Gonca gül ferman eden
Her derde derman eden
Ali'm hurma dibinde
Oynardı Selman ilen

Oyunum yetmez oynuna
Elim yetmez soyuna
Ali'm hurma çiğidini
Sıktı Selman boynuna

Rahat dursana oğlan
Severim seni candan
Ben bir ulu kişiyim
Ne istiyon sen benden

Can cana ulu musun
Cana sokulu musun
Sana diyem hey Selman
Sen benden ulu musun

Cana candan uluyum
Canlara sokuluyum
Ben üç yüz yaşındayım
Belli senden uluyum

Okurum beratını
Buluram gayretini
O Erzene gölünde
Kim aldı haylanını

Gonca gül palan ilen
Kavlim yok yalan ilen
Bir nişanem var idi
Haylanım alan ilen

Uyur gitmez uyana
Atlı uymaz yayana
Ali'm nergis gösterdi
Selman indi ayağına

İBRAHİM'im baz değil mi
Okunan ihlas değil mi
Selman Ali'nin lâlası
Bu Selman'a kast değil mi

(Selman gençliğinde Erzene gölünde yıkanırken elbiselerinin üzerine bir arslan gelip yatınca gölden dışarı çıkamaz olmuş. O sırada bir pehlivan gelerek arslanı öldürmüş. Selman da ona bir nergis çiçeği sunmuş imiş. Lâlasına verdiği nergis çiçeği Selman'ın arslanı öldüren pehlivana sunduğu çiçek imiş...)

15

Halimizi sen bilirsin İlâhî
Derdini verdin iş çarede kaldı
Asümana çıktı insanın âhı
Yarattığın kullar arada kaldı

Evlat günü görmez oldu fukara
Bu çamura çökürenler çıkara
İytibar kalmadı avrattan ere
Şimdi ikram izzet parada kaldı

İnsan şaştı kaldı bu ne müşkül hal
Her yandan bir ateş düştü yandı kul
Elinde zülfikar altında düldül
Tanrının arslanı nerede kaldı

Artık insan kail olmuyor aza
Daim bu işler müstahak bize
Yüreğim derdinden kan doldu göze
(Okunamadı...)

Hamza-i kahraman ya Battal olsa
Mazlumun âhını zâlimden alsa
Mevlâm emir verse Mehdi de gelse
İBRAHİM der ki umut orada kaldı

16

Âriflik âşıklık acaip haldir
Aşkın deryasına gemini saldır
Derince bir göl bul kabını daldır
Yalancı çay seli akar savuşur

Bir iki gün gelir de beni bulur
Karnı acıkınca yanıma gelir
Fena fiillerle yollarda kalır
Karnı doyuncağız kalkar savuşur

Çevresi hisardır aşna güneşi(?)
Kâmil mürşid ile bunun savaşı
Her adama örgütletme kumaşı
Bunlar alıcı değil bakar savuşur

Ak için yapamamışsın yapıyı
Kendin onarıp takaman kapıyı
Emek verip yaptucağın yapıyı
Noksan akıl ile yıkar savuşur

İBRAHİM'im eydür muhabbete ersem
Şimdi kötülerin bir aybın görsem
Kendini bilmeze bir öğüt versem
Eğlenmez yanımdan kalkar savuşur

17

Binbir güzel vardır dar-ı dünyada
Herkes sevdiceği yâre dolanur
Gayret yoktur âşıkların sözünde
Âşık tehi olmaz nura dolanur

Çok cefalar geçti bu garip baştan
Efendim saklasın boradan kıştan
Keramet olur mu ağaçtan taştan
Kendini fehmedenler ere dolanur

Pâk eyleyüp sarayını görenler
Sarayda gizlenir cümle erenler
Allahımın eleğine girenler
Mürşid emri ile pîr'e ulanır

Elestü bezminden inandım kaldım
Gül yüzlü yârimi gördüm inandım
Hünkâr Hacı Bektaş'ın aşkına yandım
Pervane olanlar nâra dolanır

Mecnunum Leylâ'mı göreyim diye
Ser verdim yolunda öleyim diye
Yârimden yadigâr alayım diye
İBRAHİM'in gönlü kâra dolanır

HASAN

Âşık Hasan'ın Yozgat yöresi köylülerinden olduğu söylenir. Nitekim; bir deyişi Çapanoğlu ile ilgili gösterilir. Araştırmalarımız sırasında, bir yerde, Hasan'ın iki gözünün de görmez olduğundan söz edilmişse de, bunu berkiştirecek başka bir söylentiye rastlanamamıştır. Deyişlerde de bunu işaret eden bir belirti yoktur.

Âşık Hasan'ın, derlemelerimizi yaptığımız bölgelerdeki ünü; Çapanoğlu'ya karşı söylediği ileri sürülen: *"Ali'yi sevdin diye beni asalar idi"*dizesiyle oluşmuştur. Söylentilere göre; deyişlerinde Ali'yi Tanrılaştırma anlamına gelebilecek sözler söylediğini duyan Yozgat Beyi Çapanoğlu, böyle sözler söylerse kendisini astıracağını veya dilini kestireceği haberini gönderir. Hasan da aldığı bu tehdit haberi üzerine bir deyiş söylemekle tepki gösterir. Bu nedenlerle; derlemelerimizi yaptığımız Çorum ili içindeki kızılbaş köylerinin hemen hepsin-

de sözü edilen bu deyişin bilindiği ve söylenildiği, cönklerde de ufak farklarda yazılmış olduğu görülmüştür.

Âşık Hasan'ın cesaretini ve kişiliğini belirten bu deyişi birlikte okuyalım:

Ali'yi sevdin deyi beni asalar idi
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır
Ol Şahı zikrettin deyi dilimi keseler idi
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Muhammed dini uludur zerrece iymaninen
Kabul eyle kurbanımı bek de bin caninen
Zikrullahım Mustafa evladı Hasan ilen
Çün hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Hüseyinim yoluna aksa şu kanım benim
İmam Zeynel yoluna tufail(?) olsun canım
Hak bir şefaat kânıdır çoktur noksanım benim
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Muhammed Bâkır uludur Cafer'e bend olmuşum
Mürüvvet Kâzım Rıza müşkül halde kalmışım
Onlar şefaat kânıdır şöyle yakın bilmişim
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Kelp rakîp neyler ola âşık mâşukun arar
Takî Nakî Askerî Ali'de kaldı karar
Mehdî âl-i Resuldür var mı virdimde zarar
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Ondört masum-u pâk için kurdu erkânı yolu
Âşık olan nesne bilmez pîrinden içti dolu
Yüz yirmi dört bin nebiye Muhammed geldi ulu
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır

Yeniyle bir haber geldi HASAN'ın feryadına
Bin ikiyüz sekiz derler bu sene adına
Muhammed Ali inkâr mı onbir evladinen
Çün Hakkın dediği olur serimiz meydandadır.

Elimizdeki iki cönkte de, âşık Hasan ile İmatlı âşık Mehmed'in karşılıklı söyleştikleri dörtlüklerle oluşturdukları bir aytışma deyişi olduğunu Mehmed'in bölümünde açıklamıştık.

Bu deyişin; âşıklar toplantısı gibi bir toplantıda oluştuğunu; Mehmed'in sazı ile söylediği soru dörtlüğünden sonra, âşık Hasan'ın hemen sazı ile bu dörtlüğe karşılık olan bir dörtlük söylediğini, böylece iki deyişin iç içe girerek ortaklaşa bir deyiş durumuna girmiş olduğunu sanıyoruz.

Bu aytışma deyişindeki sorulardan, onları soran âşık Mehmed'in daha kıdemli ve usta durumunda olduğu sezilmektedir. Nitekim, âşık Hüseyin; Mehmed ile İbrahim'e ustalık ettiğini, onlara seslenen deyişlerle belli ettiği halde, İbrahim'den daha yakın bir yerdeki Hasan'dan hiç söz etmemiştir. Bu, Hasan'ın Mehmed'den genç olduğuna bir işarettir. Çapanoğlu'na dönük deyişinde Hasan, 1208 tarihinden söz etmektedir. Bu, (1790-792) yıllar, III. Selim zamanını karşılamaktadır.

Deyişe Mehmed başlamış Hasan bitirmiştir. Bu nedenle her ikisine de mal edilecek olan bu deyişi Hasan bölümünde de yinelemekteyiz:

Beri gel ey âşık ârif olmuşsun
Şunda yedi kerre tüleyen kimdir
Mehdi gelür deyu haber almışsın
Ya zülfikarını bileyen kimdir

Bu sitemli sözler bize mi ey yar
Cihan yedi kere tülemedi mi
Muhammed Mehdiye inen zülfikar
Hak kudretinden bilemedi mi

Evvel uluydum pir idim dersin
Hemi mürid hemi tiridim dersin
Elestü gününden varidim dersin
Ali'yi beşiğe beleyen kimdir

Cihanın binasın kurduktan sonra
Her kulun kısmetin verdikten sonra
Nice bin yıl ömür sürdükten sonra
Muhammed Ali'yi belemedi mi

Ya evvel kimidi cümleye server
Arif olanlara bunda bir gül ver
Ârif isen mânasını sen bil ver
Kanber'in eleğin eleyen kimdir

Cennet bağçasında bitti bir ahmer
İsmi Cebraildür getirdi bir er
Çar (okunamadı) halk olmuş Kanber
Ali'm eleğün elemedi mi

Ol nedir ki hesabı yok sayısız
Ol nedir ki meyva verir kıyısız
Mezhep kasdeder dinden duyusuz
İymanın evini talayan kimdir

Hakkın lütfu ihsanı çok sayısız
O kelamdır meyva verir kıyısız
Tama' mezhep bozar dinden duyusuz
İblis iyman evin talamadı mı

Mehemmed'im epsem dur epsem
Kimidi Mansuru dârında asan
Ben ârifim dersin ey âşık Hasan
Canı yok gövdesi çalayan kimdir

Eksik tamam bunu söyledi Hasan
Bu buyruktur Mansuru darından asan
Kırk yıl ceset yetti bilmen mi ya sen
Can gelmeden âdeme çalamadı mı

Hasan'ın deyişleri:
1
Kudret kandilinde balkayup duran
Muhammed Ali'nin nurudur billah
Nâzil olup kâfir askerin kıran
Elinde zülfikar Ali'dür vallah

Belinde zülfikar altında Düldül
Önünce Kanber'i dilleri bülbül
Hazret-i Fâtıma cennetteki gül
Ona sırrım dedi hak Resulullah

Ondan oldu İmam Hasan Hüseyin
Onların nurundan ziyalandı din
Kırk pâre bölündü Zeynelabidin
Çekerim yasını hasbetenlillah

Mehemmed Bâkır'dan Cafer-i Sadık
Şah Müse-i Kâzım (İ)rıza dedik
Marifet âbıyle cesedi yuğduk
Hak buyurdu mümin kalbi beytullah

Takî Nakî imamların civanı
Hasan Ali Askerî kalbim sultanı
Muhammed Mehdî'dir sahip zamanı
Sıdk ilen çağıralım gönderir Allah

Tâ ezel ezelden böyle kuruldu
İnkâr eden bu dergâhtan sürüldü
Kün deyince yedi kat yer dürüldü
Bu harf ilen karar buldu arşullah

HASAN'ım der niyazım var üstaza
Elinde zülfikar hem ehl-i gazâ
Bin bir dondan baş gösterdi Murtazâ
Elestü'den inanmışım eyvallah

2

Şunda bir güzele meyil düşürdüm
Gönül müştak olmuş otaklarına
Âvâzın duyunca aklım şaşırdım
Sanki şeker ezmiş dudaklarına

Yârinden ayrılan olmaz mı melûl
Cümlesinden efdal yaratmış Celil
Mübarek (okunamadı) ayeti delil
Kaşlar sayvan kurmuş kapaklarına

Derviş olan giyer hırkayı şalı
Bir tüyün ödemez dünyanın malı
Fîrdevs bağçesinde rüyâ misali
Zülfün divan durmuş bugaklarına(?)

Ârif gerek güzelleri seçmeğe
Kasdeder âşıkı iki biçmeye
Seher yellerine amber saçmaya
Konca gül takınmış yanaklarına

Hey çeşmi siyahım korkman mı kandan
İhlâs âşık olan geçer bu candan
Dürr-ü yekta çıkar nazik lisandan
HASAN kurban olsun sabaklarına

3

Gice gündüz âh iderim bir dileğim var senden
Mücrime sen şefaat kıl kıyamet günleri
Seni gâyet cömert derler dostum geçersin kandan
Düşkün gedâ elini al kıyamet günleri

Kimi ahrete göçer şerbetlemiş yükünü
Kimi viyran bağçeye salmak ister kökünü
Zebaniler yedi yerde sorar konşu hakkını
Varınca cevap vermeli dil kıyamet günleri

İblis atına binen menzil almaz yorulur
Cümle mahluk arasatta bir araya derilür
Herkesin amel defteri ellerine verilir
Yahşi halim yaman olur ol kıyamet günleri

Yerin mahşer günlerinde ulu divanlar duta
Hak sahibi hakkın ister seyir eyle firkate
Yedi dane Tamusu var katıranından öte
Sırata miyzana uğrar yol kıyamet günleri

HASAN'ım der hediyem yok nice varam Hüdaya
Mümin olan kail gerek Haktan gelen kazaya
İki cihan nebisi ihsan eyle gedaya
Gözüm yaşı revan oldu sel kıyamet günleri

4

Gidi Yezit benim nemi dan iden
Dergâha çekülür yollarımız var
Hakka doğru döndürmüşüm yönümü
Gerçeğe ulaşır ellerimiz var

Allah'ın rahına doğru giderler
(Okunamadı) benliğin terkin ederler
Binimizi bir kıl ile yederler
Hal içinde dürlü hallerimiz var

Her nerde çağırsam Hak hazır yeter
İytikad bağlayup bir birini dutar
Dudular kumrular sunalar öter
Ser çeşme bendinden göllerimiz var

Yoktan var eyledi Yaradan şükür
Muhammed aşkında vücudüm şakır
Nasr-un min-allah'ı (okunamadı) okur
İsm-i âzam söyler dillerimiz var

İmam Hasan kalp evimde mihmanım
Hüseyin aşkına sebildir kanım
İmam Zeynel imam Bâkır iymanım
İmam Cafer gibi güllerimiz var

Müse'i Kâzım Rızadan gel uyan
Takî Nakî Askerî den al ihsan
Bin ikiyüz on ikiler ey HASAN
Mehdî'ye niyazbent kollarımız var

5

Görünce aklımı başımdan aldı
Mahitap bakışlı civanı seyret
Dostun nazarında bir hayal kaldı
Hûri mi gilman mı cânanı seyret

Okumuş olanlar dersini açar
Şerh edip Kur'anın mânasın seçer
Rahmetin ayyası günahdan geçer
Haktan gelen lûtfu ihsanı seyret

Gerçekler makamı keyfiyetullahtır
Muhammed Mustafa habibullahtır
Bu dünyaya baki kalan Allahtır
Her saatte dönen devranı seyret

Kendini pek verme havâ üstüne
Derdi olan gelür devâ üstüne
Yer gök kurulmuştur dua üstüne
İncil Tevrat Zebur Furkanı seyret

Kimisi de intizardır dostuna
Kimisi de avın almış eline
Kimi tâze konmuş yurdun üstüne
Kimi göç yüklenmiş kervanı seyret

Gerçek âşık olan hayalin gizler
Bu hasretin nârı ciğerim közler
Yarın mahşer günü ümmetin gözler
Nebiler serveri sultanı seyret

Dalgasın HASAN'ın serden ayırmaz
Bahal olan Hakkın diydarın görmez
Kulunun ayıbın yüzüne vurmaz
Ayıplar setreden Süphanı seyret

6

Bir ferişteh halk eyledi evveli
Pîrin dutup paralıyan kendüdür
Mustafa'dır mürsellerin serveri
İslam dinin aralayan kendüdür

İslam dini zuhur oldu kitap dört
Gördüğün işleri setreyle de ört
Tabip bilür bu sinemde zahim derd
Kereminden şifa veren kendüdür

Akıl fikir iyman verdi insana
Şeriat erkânı çıktı meydana
Muhabbet düşürür bir can bir cana
Yazup bozan karalayan kendüdür

Azgun olan kem huyundan kesilmez
Onda suçlu için suçsuz asılmaz
Mahşer günü hak batıla basılmaz
Küllü hakkı aralayan kendüdür

HASAN der cihanda inanma merde
Sakın bel bağlama şu fanî yurda
Bir ilâç bahane olsa bir derde
Em'in çalup çareleyen kendüdür

7

Sinnim otuz sekiz kırda yedmeden
Sînemde yâremüz yüze gelmüştür
Tabip ilâç edip bir el komadan
Akar hicranım yüze gelmiştir

Kendim sevdim gönül geçmez güzelden
Arkamıza bir don giydik gazelden
Âdem şerifidir ezel ezelden
Edep erkân hayâ yüze gelmiştir

Gayet müşkül haldir ulaşmak yâre
Derdi o kâr ile saldı bu kâre
Bağdat'da çektiler Mansur'u dâre
Nesimi postunu yüzegelmiştir

Mustafa şevkine bağladı rahmi
Şanına indirdi âyât-i rahmi
Mahitap cemali nesli Haşimi
Efendim cümleden yüze gelmiştir

HASAN'ım der çoktur hakkın hikmeti
Cihan bununla buldu izzeti
Çeşmi ab-ı zemzem kevser şerbeti
Dâne fülfüllerin yüze gelmüştür

9
Destûr
Yetiş bun gününde kırklar erenler
Devir döndü gün yezitler günüdür
Sözüm dinlen behey yahşi yârenler
Bilmiş olun işbu dünya fânidir

Adalet yerine nedamet geldi
Yezit'ler müminin fırsatın buldu
Şeriat tahtına deccallar doldu
Sanma gittikleri İslâm dinidir

Azdırdı Dede'ler kör oldu talip
Yezitler mümine oldular galip
HASAN der dâvayı Mehdi'ye salıp
Keşf etme kimseye sır nihanidir

(Cönkteki sayfası yırtılmış olduğundan yukarıdaki deyişi bu eksik durumu ile sunmayı yine uygun bulduk)

SEFİL AHMET

Sefil Ahmet, Çorum ilinin Sungurlu ilçesinin Yamadi köyü halkındandır. Turnalara seslenen bir deyişinde: *"Yamadi köyünde bir âşık vardır - Öylece bir gedâ bulun turnalar"* demekle, kendisi de yerini yurdunu belli etmektedir.

Yetmiş yaş yaşadığı, köyünün ileri gelen yaşlıları tarafından söylenmektedir. Yaşamının 19. yüzyıl başlarında sürmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Sefil Ahmet'in köylüsü ağzından derlenilen deyişlerinde, yöresel yansımalara çokça rastlanmaktadır. Bununla birlikte, Sefil Ahmet asıl ününü, *"Kızılbaş"* deyimini konu edinmiş bir deyişi ile sağlamış görünmektedir.

Şah İsmail Safevî'nin babası Şeyh Haydar'ın askerlerine giydirdiği ve ondan sonra kurulan Safevî Devleti ordusuna katılanların ve o devlete bağlı olanların gyidikleri kırmızı külâh

dolayısıyla, kendileri için, yine kendileri tarafından kullanılmakta olan *"KIZILBAŞ"* sözcüğünün, sünnilerce, onları aşağılatıcı bir edâ ile kullanılması* bu topluluk insanlarını üzmektedir. Sefil Ahmed; *"Kızılbaş"* deyiminin, sünnilerce, kendilerini aşağılatıcı bir anlama getirilmiş olmasına bir deyiş ile tepki göstermiştir.

Deyiş budur:

Yezidîler bize kızılbaş demiş
Bahçede açılan gül de kırmızı
Gönül incinme sen varsın desinler
Kur'anı derceden dil de kırmızı

Aklı fikri olan haramı yer mi
İftira bühtanın hiç yeri var mı
Gözlerin kör kulakların sağır mı
Alâimi sema doğar ol da kırmızı

Görçekten sayılır arayup bulan
Şek sünni sözümde var mıdır yalan
Cenneti âlâdan hediye gelen
Yanıl elma ile nar da kırmızı

Bu yedi kapıyı fark etmez avam
İniler arısı içi boş kovan
Hakkın kandilinde âleme doğan
Havanın yüzünde gün de kırmızı

SEFİL AHMED böyle gördü düşünde
Hiyle vardır hâricînin işinde
Muhammed Mustafa'nın alnı döşünde
Behey kâfir Yezit nur da kırmızı

(*) *"Aferin"* sözcüğü dahi, kullanışına göre, aşağılatıcı bir anlama gelir.

Derlememizi yaptığımız bölgedeki bütün kızılbaş köylerinde bu deyişi ezberinden söyleyen birkaç kişi mutlaka bulunmakta idi.

Köyünün ileri gelenlerinden anlaşıldığına göre, Sefil Ahmet, meczûp imiş... Kaplumbağaları toplar, üzüm yesinler diye bağlara salıverir; kendinden daha yoksul bir kimse görürse, hemen, elbiselerini çıkarıp ona giydirirmiş...

Sefil Ahmed'in; komşu köylerinden Yazır'dan olan Sefil Ali ve merkez ilçeye bağlı Sarımbey köyünden olan Deli Boran ile zamandaş ve arkadaş olduğu anlaşılmaktadır.

Sefil Ahmed'in deyişleri:

1

Şimdi şu güzeller adam aldatur
Al yanağın şeker ilen baldadur
Tenim teneşürde sınım saldadur
Mevt tamam olmadan öl(ü) etme meni

Siyah zülfün ak gerdanın telidir
Leblerinden daman şeker balıdır
Öl dersen bu bana dünden evlidir
Kesip dillerimi lâletme meni

Gönül çiçeklendi yine allandık
Şimdi yârim şu yerlerde bellendik
Sen güzelsin diye sana fırlandık
Sair bir kötüye kul etme meni

Menim yârim güzellerin gülüsün
Senden ayrılalı kalbim yasısın
Anan baban duyup azarlamasın
Dostumla düşman gel etme meni

AHMED'im de der ki hüsnün pek beyaz
Lisanı bal döker lebleri kiraz
Seni görmiyeli aklımda pervaz
Çevirip sevdiğim del(i) etme meni

2

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Hakikat yağında hal olamadım
Garip bülbül gibi siynem yâreli
Dostun bağçesinde gül olamadım

Bağım viyran oldu gonca gülüm yok
Tütsü versen sepetimde balım yok
Hesap ettim bir sevapta elim yok
Günahkârım Hakka kul olamadım

Bir vahdet çağında seyrettim Pîre
Kimine doluverdi kimine çevre
Okuduğum ilim zerreden zerre
Cüz'î katreyim gül olamadım

SEFİL AHMED her müşkilât yol ile
Maksûdun ne ise bulun hâl ile
Öyle yâr sevilmez kuru dil ile
Yanıp ateşine kül olamadım

3

"Ergûlu Baba"dan ihsan olursa
Gideyim gurbete yolu güzeldir
Gönül "Cingeyli"de dostu bulursa
O zaman âşıkın hâli güzeldir

"Karadonlu" vardır yolun üstünde
Münkir gezer âl-i evlad kasdında
"Hasandede" Kur'an okur postunda
Giyinmiş hırkası şalı güzeldir

"Çıplak Alim" çöküvermiş oturur
Kulu dede hizmetini yetirir
"Hasandede" tomurcuk gül bitirir
"Haydar Sultan"ın dalı güzeldir

Gönül düştü bir cânânın peşine
Mail oldum gül yüzlünün kaşına
Çıkıncağız yüce dağın başına
Görünür "Malya"nın çölü güzeldir

Elifi taç giymiş (okunamadı) bilinmez
Mahitap yüzünde her giz dolunmaz
Gezdim şu cihanı misli bulunmaz
Hünkâr Hacı Bektaş Veli güzeldir

Seher vakti hup didara bakıyor
Dost bağında bir acaip şakıyor
Şahı merdan kitabından okuyor
"Yazır"da dostumun dili güzeldir

"Hüseyin Gazi"ye etme gümanı
"Âşık Mehmed" sırda buldu iymanı
Erlik dedi bekçe duttu damanı
"Aşık Mustafa"nın eli güzeldir

Sadık yâr sevmeyen sonra yerinir
Bunca evliyalar eğil (?) sarınır
"Evci"nin dağından baksan görünür
Uyuyan "seyfe"nin gönlü güzeldir

"Abdal Bodu" bir belende yatıyor
"Adal Ata" car deyince yetiyor
Muhammed Ali'den alıp satıyor
"Kuyumcu"da "Boran"ın malı güzeldir

Seyranımda gurbet ili boyladım
Ali'im destur verdi böyle söyledim
Çorum şehirini seyran eyledim
Açılmış şehitler gülü güzeldir

"Hızırlık"tır muhabbetin harmanı
"Seyyid Murad" her dertlerin dermanı
Kösedağ'da okuyunca fermanı
Çağlar Kızılırmak seli güzeldir

SEFİL AHMED eydür bir dolu içtim
Sermayem haktandır bir dükkân açtım
"Mehemmed dede"nin toruna düştüm
Orda Hak Muhammed Ali güzeldir

Sefil Ahmed, yukarıdaki deyişi ile, kendi köyüne göre güney yöne düşen Hacı Bektaş'a kadar olanlarla, kuzey yöne düşen Çorum ve Çorum ile İskilip arasında bulunan ünlü yatırları anmakta ve sonunda Mehemmed'den söz etmektedir.

4

Hünkâr Hacı Bektaş Veli aşkına
Siz Ali'ye gulâm olun turnalar
Balım Sultan Kızıldeli aşkına
Siz Ali'ye gulâm olun turnalar

Âşık kördür eğer sizi övmezse
Engin geçin alıcı kuş koğmazsa
Yavru şahin telinize değmezse
Kerem-i Ali'den bilin turnalar

Dost elinden içticeğim doludur
Nazlı dilber sevmeyenler delidir
"Hasan dede sultan" gerçek velidir
Hayır himmetini alın turnalar

Hani sizin mor sümbüllü gölünüz
Seher vakti ığranıyor teliniz
"Elmalı"dan doğru geçer yolunuz
"Koççu"ya bir niyaz edin turnalar

Gökyüzünde pervaz döner canınız
"Cingeyli"de vasfoluyor ününüz
"Ergulu Baba"ya döndü yönünüz
Az "İbik" köyüne inin turnalar

Uğraman "Yirci"ye adamı dardır
Lânettir münkire durağı hardır
"Yamadi" köyünde bir âşık vardır
Öylece bir gedâ bulun turnalar

SEFİL AHMED hal evine gireli
Dahi yol gitmiyor bundan ileri
Dalgam yeğdir hup cemalin göreli
"Mehemmed dede"de kalın turnalar

5

Sabahın seherinde kalktım uyandım
Bir derviş donunda geldin sevdiğim
Ak göğsün düğmelerin çözer iken
Doğru söyle neye güldün sevdiğim

İzin ver ki izleyeyim yolunu
Senin için kabul ettim ölümü
Kimselere açmıyorum halımı
Ciğerim bin pâre böldün sevdiğim

Seni gören âşık hemen âh çeker
Mahitap yüzünde benlerin kokar
Senin aşkın beni ateşe atar
Aklımı başımdan aldın sevdiğim

Siyah kaşlar bu sineme al eder
Senin derdin beni yakıp kül eder
Sevdiğim bir busen beni del(i)eder
Şaşkının olduğum bildin sevdiğim

SEFİL AHMED şunu medheder yine
Dengini benzettim ay ilen güne
Hemen bir bakışın kâr etti cana
Aklımı başımdan çaldın sevdiğim

6

Bir âdem sonradan zengin olursa
İhsan olmayınca ne fayda kardaş
Günde bir kuzu kesse yedirse
İz'an olmayınca ne fayda kardaş

Ben hocayım diye gelse otursa
Elifi taç giyse fakir görünse
Kitaplar dercedip fetvalar verse
İyman olmayınca ne fayda kardaş

Ben âşıkım diye gelse otursa
Yüzbin kulu olsa hep divan dursa
Kemerbes bağlanup hırka giyinse
İm'an olmayınca ne fayda kardeş

İhvana yakışmaz böyle kaba söz
Hasmın gıybetine sallama boş gürz
Kılıç ile kalkan ile yüz be yüz
Meydan olmayınca ne fayda kardaş

SEFİL AHMED eydür olursun âşık
Bir amel eyle ki Hakka yaraşık
İster şeyh postuna otur ister meşayih
İnsan olmayınca ne fayda kardaş

7

Gözleri hümâdır bakışı bengî
Huri kızlarından almış (i)rengi
Kevni cihan içinde bulunmaz dengi
Güzeller sahrası bir canı seyret

Kâkülü eğrice kaşları eğme
(okunamadı) bir dikkat dikme
Ak göğsün hizası bir yere düğme
Güzeller sahrası her canı seyret

Mahitap bakışlı güzeller genci
Kaşları lâmelif dişleri inci
Cennet bağçesinin narı turuncu
Peri dost cemali bir canı seyret

Hûriler serverisin binlerce yaşa
Çekilmiş haddeden bak hilâl kaşa
Tâze bağ içinde bir top menefşe
Otur yol üstünde dur canı seyret

AHMED'im der etti Hakka bir niyaz
Ak göğsün üstünde gerdanı beyaz
Bilmem yeşil olur bilmem ki beyaz
Dökülmüş hokkada mercanı seyret

8

Yedi iklim çar köşede bir idim
Muhammed Mustafa'ya sadık yâr idim
Üçler ile danışıkta var idim
Beşler makamını göreni Bülbül

Miyraçta kapuya bekçi koydular
Çakıddıları(?) ismin sadık dediler
Bize himmet etti onda Yediler
Hakkın divanına duranı Bülbül

Kevser dağıtan Selman'la var idim
Doksan bin Rum eri onda eridim
Kırklar gülbank çekti kalktım yürüdüm
Cur'a câmdan dolu vereni Bülbül

İçti kudiretten evvel kim doldu
Efendim Sultanım anı Hak bildi
Yedi mürsel dünyaya hangi gün geldi
Selman'a yaşını soranı Bülbül

Bülbül oldum has bağçede şakıdım
Şît peygamber ile bezi dokudum
Altı bin altıyüz âyet okudum
Bir sırrı hikmetten göreni Bülbül

Yetmiş bin hicapta bile gezerken
Cebrail ceseti candan üzerken
Hel Etâ sûresin kendim yazarken
İncil Tevrat Zebûr Kur'an'ı Bülbül

AHMED'im oturur kendi postunda
Gerçekler intikam olur kastında
Gök kubbe altında seccade üstünde
İçtim Kudretten doluyu Bülbül

9

Yürüdünüz Kerbela'ya gelerek
Asker cemettiniz name salarak
Ali evlada kasdettiniz bilerek
Kevser kaymakamı oldu Hüseyin

Dünya âhirette şeytan pîriniz
Hani sizin namusunuz arınız
Narı cehennemdir sizin yeriniz
Kevser kaymakamı oldu Hüseyin

Amanı mürveti sen bastın ise
Niçin katil oldun Hak dostun ise
Kerbelâ çölünde baş kestin ise
Kevser kaymakamı oldu Hüseyin

Şu SEFİL AHMED'e hor baktın ise
Oniki imamdan kan döktün ise
Yezit o binayı sen yıktın ise
Kevser kaymakamı oldu Hüseyin

10

Zâhirde bâtında yatan erenler
Hele vaden yetenecek dur derler
Muhabbet bağın gülün derenler
Ölmeden yârene merhem sar derler

Sana derim sana ey gafil âşık
Hazır ol vaktine geliyor keşik
Bilirsin ki dünya gayetle ışık
Hele şu karanlık eve gir derler

Kibir isen cefâ eden canına
Hiç kimseler kulak vermez ününe
Sonra iki melek gelir yanına
Hele başın sualini ver derler

Kaleme gelmez şu mahlukun sayısı
Divanda bell'olur kemi iyisi
Korkusun çektiğim Gayya kuyusu
Hele sırat köprüsünü gör derler

SEFİL AHMED özün hardan seçerse
Başım halî olur şeytan kaçarsa
Kadir Mevlâm günahlardan geçerse
Dostun ile bu da sana kâr derler

11

Mehemmed Mehdî şol kayadan çıkınca
Nice münafıklar kırılır bir gün
Yaallah deyüp zülfikarı çalınca
Şu fanî dünya durulur bir gün

İsa peygamber de Şama gelecek
Çürüğü sağlamı onlar bilecek
Nice hainler de hem kırılacak
Kırıldığı günler görülür bir gün

Duyarsınız bir gün sûr çalınacak
Her kişi de ettiğini bilecek
Yedi gün ay ile gün tutulacak
Şiddetinden dağlar yarılır bir gün

Ali'ce şu cihana kadem basılır
Ne söyleyim çok kafalar kesilir
Çağrışır diller toplar yassılır
Zorluca hükmüne erinir bir gün

SEFİL AHMED padişahlık da batar
Bin iki yüz otuz da her iş biter
Hallacı Mansur çıkar dağları atar
Erenlere destur verilir bir gün*

12

Bayların yohsula yoktur faydası
Aman kadir Mevlâm ihsan sendedir
Menzil almaz bu derdimin faydası
Aman kadir Mevlâm ihsan sendedir

Kimsenin kimseden haberi yoktur
Bu dünyanın sonu tuzaktır faktır
Mihnetin yüzü kayadan pektir
Aman kadir Mevlâm ihsan sendedir

Kıble tarafından eser yellerin
Yağmur diler arık ednâ kulların
Nerde kaldı coşkun akan sellerin
Aman kadir Mevlâm ihsan sendedir

Bereket kalmadı bağçede bağda
Dilimiz duada gözümüz gökte
Yarma bulgur un da Hak vere o da
Aman kadir mevlâm ihsan sendedir

SEFİL AHMED eydür olmuşam gafil
Kimi gümrah gezer kimisi sefil
Cihanı toylamaya sen oldun kefil
Aman kadir Mevlâm ihsan sendedir

(*) Aslının böyle olduğundan kuşkuluyuz. Zamana göre değiştirilmiş olabilir.

13

"Mehemmet dede"den gel oldu bize
Arzu ettim dosta gitmek muradım
Ziyaret eylemek gayrı yol oldu
Hûplar ile ülfet etmek muradım

Gel gönül engin ol gezme yücede
Kimi kur'an okur kimi hecede
"Karaavdar"a vardığım gecede
Ahbaplarla bir kez yatmak muradım

Kızılırmak dost önüne perdesin
Kimse bilmez ah-ü giryan zardasın
Âşık dellal olmuş sen ne kârdasın
Deryayı deryaya katmak muradım

Ziynet için heves etmem donlara
Doyum olmaz vahdetle geçen günlere
"İbik"te bizi isteyen dostlara
Bezirgânım meta satmak muradım

"İbik Sivrisi"nin dumanı dağlar
Enginde Kızılırmak dost diye çağlar
Ötüşür bülbüller şen olur bağlar
Deryayı ummana katmak muradım

Hayran oldum "Karadonlu" nuruna
Akıl ermez evliyanın sırrına
"Mehemmed Dede"nin bendelerine
Şu başımı kurban etmek muradım

SEFİL AHMED himmeti Pîr'den aldı
Leylasın arayan Mevlâsın buldu
Arzumanım "Hüsam" dede'de kaldı
"Koyun" "Kumbaba"ya gitmek muradım

(Yukardaki deyişte sözü edilen köy ve yatırlar, İskilip yolu üzerinde Kızılırmak kenarlarında, Osmancık kasabasına kadar uzanan yerlerdedir.)

14

Garip bülbül gibi figan edelim
Mehemmed Dede oğlu Pîrimiz göçtü
Şu dünyanın ettiğini nidelim
Mehemmed Dede oğlu Pîrimiz göçtü

Bu dünyadan o dünyaya yol oldu
Gözden akan kanlı yaşlar sel oldu
Hak emretti arştan ona gel oldu
Mehemmet dede oğlu Pîrimiz göçtü

Kadir Mevlâm nur eylesin yurdunu
Zikredenler unutmayın virdini
Bize verdi ayrılığın tadını
Mehemmet Dede oğlu Pîrimiz göçtü

Derman için geldim şimdi buraya
Tabip baksın sinemdeki yaraya
Bu hasretlik derler düştü araya
Mehemmed dede oğlu Pirimiz göçtü

Bilmem akıllıyım bilmem deliyim
Efendim seni mahşerde bulayım
Şu fânî dünyada neme güleyim
Mehemmed dede oğlu Pîrimiz göçtü

Talip olanlar da yasını çeksin
Tekkesinde misk-ü anberler koksun
Evlatları kâdim postuna çıksın
Mehemmed dede oğlu Pîrimiz göçtü

SEFİL AHMED sayru dala konmayım
Ahdim olsun ikrarımdan dönmeyim
Nasıl ağlamayım nasıl yanmayım
Mehemmed Dede oğlu Pîrimiz göçtü

15

Zâhid ne dan eden benim pîrimi
Muharremde kara giyenlerdeniz
Aklınca beğenmiyorsun dinimi
Yedinci katara uyanlardanız

Silsileden heves etmek kumara
Yezit kardeş olsa girmez tomara
Hiç çağırmak Sıddık ile Ömer'e
Biz Ali'ye talip olanlardanız

İnkâr ettin şu Mansur'un dârını
Menakıpta bulamadım yerini
Gönlüm olmayınca dutmam birini
Ramazanda oruç yiyenlerdeniz

SEFİL AHMED eydür okuruz mimi
Asıl müslümanız değil haricî
Erenler aşkına ederiz cemi
Pir aşkına sere kıyanlardanız

16

Bu âşıklar bize Haktan erildi
Elimde sazım yok bu bir hidayet
Yer içinde bir kayaya gerildi
Hazırda sözüm yok bu bir hidayet

Dükkânımda her çeşitten varidi
Ulu Bezirgândan yüküm sır idi
Metaım çok arayan bulur idi
Elimde bezim yok bu bir hidayet

Ben derdimi dertlilere söylerim
Çoşuncağız ummanları boylarım
Yüz dört koy(u)na çoban oldum heylerim
Sürüde kuzum yok bu bir hidayet

SEFİL AHMED eydür olmuşam fakir
Mevlânın verdiği kazanca şükür
Günümü kudretten sabakın okur
Elimde cüzüm yok bu bir hidayet

17

Müslümanım dersin behey Havariç
Ali evlâdı bilmedikçe fayda ne
İbadet eyle de hemen dut oruç
Ali evlâdı bilmedikçe fayda ne

Mektebe varsan da sabak eylesen
Cehdinen ilim deryasını boylasan
Otuz iki farzı mevcut söylesen
Ali evlâdı bilmedikçe fayda ne

Vaiz olup camilerde şakısan
Beş vaktini bilmeyene kakısan
Dört kitabı ezberinden okusan
Ali evlâdı bilmeyince fayda ne

Bu SEFİL AHMED'e güman getürsen
Benlikle kalkıp benlikle otursan
Ayete hadise mana yetürsen
Âl-i evladı bilmeyince fayda ne

LEVNİ

Yeri geldikçe sözünü etmekte olduğumuz, elimizde bulunan 1236 tarihli bir cönkte; kızılbaş âşıkların deyişleri arasında iri, güzel ve nesih yazı ile yazılmış ve harekelenmiş, *"Levnî"* mahlaslı bir deyiş vardır. Bektaşi ve Kızılbaş âşıkların, duyduğumuz, okuduğumuz türlü mahlasları içinde bu mahlasa hiç rastlamamıştık. Hatırlanacağı gibi, *"Levnî"*; II. Mustafa, III. Ahmed ve I. Mahmut zamanlarında sarayda çalışmış ve *"Nakkaş Başılık"* pâyesine yükselmiş ünlü ressamımızın mahlasıdır. İç Anadolu'nun şehirlerden uzak bir köyünde düzenlenmiş bir *"deyiş mecmuası"*nda, onun mahlasını taşıyan bir deyişin bulunmasının, önceleri, bizi şaşırttığını açıklamamız gerekir.

Sayın Dr. Süheyl Ünver'in *"Levnî"* adlı inceleme eserinde, onun musiki ve şiirde de zamanının ileri gelenleri derecesinde olduğunun belirtilmiş ve son zamanlarda onun bir türküsünün

de plağa alınmış olması karşısında bu deyişi de Nakkaş Başı Levnî'ye mal etmek kolaylaşmış ise de; bu deyişin bu cönke ne yolla ve nasıl girmiş olabileceği sorunu önemini yitirmemiş idi.

Refik Ahmed Sevengil'in radyo konuşmalarından oluşmuş *"Yüzyıllar Boyu Halk Şairleri"* adlı kitabında Levnî'nin bu deyişinin *"Atalar Sözü Destanı"* olarak vasıflandırılarak sunulmakta ve radyo zamanı oranında açıklanmakta olduğu görüldü. Bu kitaptaki metin ile bizdeki arasında dörtlük sayısı ve nitelikler bakımından farklar olduğu belirmektedir.

Bir dizesinde belirtildiği gibi *"darbı emsali nazımla söyle"*mek amacının güdülmekte ve böylece ilk dizede dahi *"Tut atalar sözün kalbi selim ol"* öğüdü verilmekte olan bu deyişte, öteki Bektaşi-Kızılbaş âşıkların deyişlerinde olduğu gibi, Bektaşi-Kızılbaş inançlarını, açıkça, anlatma, belirtme niteliği görülmemektedir. Ancak; aşağıda metinde de görüleceği üzere, bizdeki cönkte bulunan deyişin ikinci dörtlüğünde *"ikrarın gözet" "birdir iyman ile ikrar"* denildiği, birkaç yerde geçen *"Kâmil"* sıfatının 14. dörtlükte tam anlatımı ile *"mürşid-i kâmil"* şeklini aldığı ve yine bu dörtlüğün ikinci dizesinde *"pirlerden nasihat alamayanlar"* ve son dörtlükte *"Levnî pîrlerin nasihatı böyle"* denilmiş olduğu görülmektedir. 19. dörtlükte de *"Kırkların birine olurmuş bedel"* denilmekte ve *"Usûl"*den söz edilmektedir. Bunlar Bektaşi-Kızılbaş tarikatinin terim ve deyimleridir. Bu deyişin, Bektaşi-Kızılbaş deyiş mecmuası içine alınmasına, bunlar, yeter sayılmış olabilir. Bu deyişin orta Anadolu'nun bir kızılbaş köyü cönküne girmesi, herhalde, İstanbul ile ve saray çevreleriyle ilgileri, ilişikleri bilinen Bektaşi tekkelerinin ve dervişlerinin aracılığı ile olmalıdır, diye düşünüyoruz.

Böyle olunca; ünlü Levnî'nin Bektaşi tarikatinden olduğu sonucu ortaya çıkmış olmaktadır.

***

Bizdeki deyiş 20, Sevengil'in kitabındaki ise 22 dörtlüktür. Ancak, deyişler yalnız dörtlük sayısı ile değil, bunların niteliği ile de bir ayrılık göstermektedir. Sevengil'in kitabındaki deyişin 4, 9, 10, 11, 15 ve 18. dörtlükleri bizdekinde yoktur. Bizdeki deyişin 7, 14, 15 ve 19. dörtlükleri de Sevengil'in kitabında yoktur.

Bizdekinde bulunup da, Sevengil'in kitabındaki deyişte bulunmayanların çoğunun, yukarıda belirttiğimiz, tarikat deyimlerini ve terimlerini taşıyanlar olduğu görülmektedir. Bu durum; deyişlerin, ilgili kimseler ve çevrelere göre bilinçli veya bilinçsiz, nasıl değişmekte olduğunu belirten bir örnek olmaktadır.

Deyişi sunuyoruz:

Tut atalar sözün kalbi selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gider yavuzluğu tab'ı halim ol
Zarplı sirke küpüne zarar demişler

Çün bildim alçağa akmadadır su
Kâmilin cahile nasihatı bu
İkrarın gözet olma abestü
Birdir iyman ile ikrar demişler

Âkibet endiş ol ey dil-i çâbik
Yetmez mi sana da bu numunelik
Kaçan Loru kuşu bulsa bir kemik
Evvel ölçer sonra yudar demişler

Dilden ister isen gill-ü gış gide
Tamahın hamını açma hasûde
Kıyma müşteriye az al fâide
Alan da satandan umar demişler

Tamahın hamın terk eyle elden
Gitmesün dersen de elinden dümen
Deve âhû gibi boynuz ararken
İki kulaktan da çıkar demişler

Çarşu-yu dehirde nice toz kopar
Evvel vakti bekleyen çok takye kapar
Helalzade gelür bazarlık yapar
Haramzade bazarı bozar demişler

Işk ile ırz ile varamaz eve
Uslu gez ki seni kâmiller seve
Bunda et varını onda ne deve
Deveden de büyük fil var demişler

Hiyleyi irtikâp etme kıl hazer
Desünler adına bir eroğlu er
Sen il'in kapusun kakarsan eğer
İl de senin kapun kakar demişler

Kûy-u dilâraya edersin akın
Hele gâfil mübaş(?) etrafa bakın
Karda yürü izin bell(i) etme sakın
Ârif olur il tiz duyar demişler

Aslım arasatta ben de bir koyun
Meydan-ı hünerde gel sen de soyun
Feleğin zoruna dayanmaz oyun
Katî zor oyunu bozar demişler

Her kâra uzatma elin eteğin
Âkibet yilkovana döner emeğin
Nitekim göllerde şaşkın ördeğin
Başın kor kuyruğnan dalar demişler

Güneş balçığ ile sıvanmaz ey dil
Bî zeban olsa da bellidir kâmil
Kendinden gayrıyı beğenmez cahil
Kendi çalar kendi oynar demişler

Gerçi çoktur cihanda boş yilenler
Kande bilen kande bilmeyenler
Böyledir âdeti dağdan gelenler
Bağdaki olanı kovar demişler

Bir mürşid-i kâmil bulamayanlar
Pîrlerden nasihat alamayanlar
Sözünün subutu olamayanlar
Bir boş kile dipsiz anbar demişler

Gerek şakî olsun gerekse said
Kerimi keremden eylemez baid
Bu dehr-i felekten kesmezem ümid
Gün doğmadan neler doğar demişler

Doyar mı dil yârin buse kenare
Hicran-ı ışkile dil pâre pâre

Gam giderse gitsün vasıf-ı nâre
Çün yek arzu hezar diynar demişler

Takdir-ullah budur ezelî azâd
Kul kula sebeptir ey dil-i nâşad
Bay gedâya hizmet etmekten murad
Bal dutan barmağın yalar demişler

Ben de bu pendi dedimse kime
Tuz ekmek bilmeze müşkülün dime
Kül kömür yi namerd lokmasın yime
Bir gün olur başa kakar demişler

Eski mesellerle eyleyen amel
Kırkların birine olurmuş bedel
Usul-ü mâ'nayı bilmiyen eçhel
Solağına davul açalar demişler

LEVNİ pirlerin nasihati böyle
Darbı emsali nazmile söyle
Meydan-ı hünerde ağırlık eyle
Ağır basar ekli (yeğli) kalkar demişler

DELİ BORAN

Köyünde *"Boran Baba"* diye anılan *"Deli Boran"*, Çorum İlinin merkeze bağlı *"Sarımbey"* köyündendir. Sarımbey köyü, yöresindeki köylerin en büyüğüdür. Bu köy ile, bulunduğu küçük vadideki komşu köyler, Kuyumcu (Gomcu diyenler de vardır) aşiretindendirler.

1935 yılında Köyünde Deli Boran'ı gören bir kimse olmadığı gibi, onu ve hayatını iyi bilen birine de rastlayamadık. Torunları olarak tanıtılan kimseler de, dedelerinin yaşamından ve deyişlerinden haberli değildiler. Köyün ileri gelenlerinden alınan bilgiye göre, Deli Boran, H. 1300 (1884-85) tarihi sıralarında hayata gözlerini kapamıştır. Bu takdirde, onun 19. Yüzyılda yaşamış olduğu belli olmaktadır. Komşu Sungurlu ilçesinin Yamadi köyünden olan Sefil Ahmet, yatırları ve ulu kişilerin yerlerine yapılan ziyaretleri konu edinen bir deyişinde:

Muhammet Ali'den alıp satıyor
Kuyumcu'da Boran'ın malı güzeldir

demektedir. Sefil Ahmed'in 19. yüzyıl başlarında yaşamış olduğu bir deyişinde geçen tarihten anlaşıldığından, bu da, Boran'ın köylüsünün, onun zamanı hakkında söylediklerine uygun düşmektedir.*

Deli Boran'ın, Sungurlu köylerinden Yazır köylü olduğu bilinen Sefil Ali ile de arkadaşlık ettiği, hatta, bu üç kafa ve saz arkadaşının, Sungurlu mahkeme üyesi Ermeni Aşuğ Zeki ile karşılaştıkları da söylenilmektedir.** Aşağıdaki üç dörtlük, Aşuğ Zeki ile karşılaşmada Deli Boran'ın söylediklerinden bir kısım imiş. Bu karşılaşmada söylediklerinden köylülerinin belleklerinde bundan başka bir iz kalmamıştır.

Püryan eylediler hakkım ellere
Yine sen mi geldin gül yüzü benlim
Seni bekçi derler yüce bellere
Dem kadem getirdin hırkası şallım

Er olanlar menziline yetişir
Kan kanı görür de kaynar katışır
Seher vakti can bülbülün ötüşür
Sünbül-ü rayhanım yar konca güllüm

(*) P.N. Boratav ve H. Fıratlı'nın ortak eseri olan *"İzahlı HALK ŞİİRİ Antolojisi"* adlı eserde, iki deyişi konulmuş olan Deli Boran'ın 50 yıl önce (kitap 1943 tarihli olduğundan 1893'te) öldüğü rivayetinden söz edilmiştir.

(**) Sungurlu'ya gelen Çelebi Feyzullah Efendi'den himmet aldığı söylenilen mahkeme üyesi Sungurlulu Ermeni Aşuğ Zeki'nin basılmış şiir kitabı olduğu söylenilmektedir. Biz bu kitabı göremedik.

DELİ BORAN karşındaki yavru baz
Bir tüyünün vasfın etsem yine az
Dilberlerin cümlesinden serefraz
Kesme selâmını ey şirin dillim

Üç peşli entari giyip kendisine verilen sıfata uygun bir şekilde serseri ve perişan bir şekilde dolaşan deli Boran'ın Kerbelâ'ya (hacca) gittiği bu nedenle Irak'ı ve Suriye'yi dolaştığı köylüsünce söylenmektedir.

"En Güzel Koşmalar" ve *"Başakların Sesi"* adındaki eserlerde bulunan bir deyişi, onun Tuna boylarına kadar uzanmış olduğunu da göstermektedir. *"İzahlı HALK ŞİİRİ Antolojisi"* adlı eserdeki iki deyişinden biri, Münbiç ve yöresini konu etmiş olduğundan, onun doğu dolaşmaları haberini berkitmektedir. Bu dolaşmalar, halk saz ozanlarının bir geleneğidir.

Biz bu eserlerde yayınlanmış olan deyişlerini buraya almıyoruz. Başka bir yerde yayınlanmamış olduğunu sandığımız yedi deyişini sunmaktayız. Bunlar, bizde bulunan ve incelememize bırakılan cönklerden derlenmiştir.

1

Alemi kudretten bir güzel sevdim
Marifet ehl(i) olan hu dost yazıldı
Âdeme şeriatim demedi mi Hak
Feriştehler secde kıldı dizildi

Bir pula sat şu cihanı terk eyle
Çarkı döndür asiyabın ark eyle
Zamanenin hikmetini fark eyle
Kem kesret bastı candan bezildi

Asılsız olanlar arını gözler
Kimi zarar kimi kârını gözler
Şâki cehennemin narını gözler
Refiklik şaşıldı yoldan azıldı

Gönül bir kaçları karada kaldı
Derdini verdin iş çârede kaldı
Güzel izzet ikram arada kaldı
Büyük küçük bir birinden yozuldu

Komşudan komşuya varılmaz oldu
Bozuldu şu âlem düzelmez oldu
Evliyanın yolu sürülmez oldu
Rah-ı din üç yıllar artık giz oldu

Kâmil mürşit olan buyruktan başlar
Herkes kemalin işleğin işler
Neyleyim müdara erkânın taşlar
Muhkem değil kuşağımız çözüldü

Mîzanı geçmeğe yükrük at gerek
Gerçek âşıklara coş firkat gerek
Müşkül halletmeğe kâmil zat gerek
Tarikatin kapıları bozuldu

BORAN der âhırı mehdi gelecek
Rakipleri bölük bölük bölecek
Aynelyakin alametler olacak
Çok ikrarlı ikrarından üzüldü

2

Deşt-i Kerbelâ'dan ihsan olursa
Arayım derdimin çarelerini
Yine çevrildim bak sana yar deyu
Silemedin alınımın karalarını

Muhabbet deminde çağlar gezerim
Ben niçin güleyim ağlar gezerim
Derman deyu adil bekler gezerim
Hâlik deldi sinem aralarını

Gönül odur ilmihalin bilmektir
Asıl merdlik bu meydanda ölmektir
Gönül dergâhından canı çalmaktır
Ârifler fark eder buralarını

Aşk dolusu içtik ama az geldi
Dosttan bize şaka ile naz geldi
Kumaş deyu beklediğim bez geldi
Hele bir fark eyle oralarını

Eski gam yükünü taylamak olmaz
Kılavuzsuz deryayı boylamak olmaz
Başına her geleni söylemek olmaz
Yine açtın sinem yaralarını

Gönül vaz mı gelür kaşı karadan
Tecallamız nasip eyle Yaradan
Sürünecek söyler rakip aradan
Bilmezler mi anda sıralarını

Bu aşkın elinden sinem ezgindür
Ceset candan can cesetten bezgündür
DELİ BORAN Haydar ile bozgundur
Kim düşüp bulacak aralarını

3

Niçin Hak'tan cüda düşürdün meni
Bir dahi düşemem izine gönül
Yetmişiki yol gösterdin şaşırttın
Bir dahi uymıyam sözüne gönül

Menziller gönderdin uruma Şama
Namerdin nimeti bal ise yime
Sonra bozuşuruz duymadık deme
Getirme benliği özüne gönül

Dünya benim diye çaldın çağırdın
Usta yanında dil(i) olmaz şakirdin
Çektim dizginin durmadan seğirttin
Gösterdin dünyayı gözüme gönül

Bir gönül uğrusun öldüremedim
Çok ikram eyledim bildiremedim
Sıdkı sefa ile güldüremedim
Bir dahi uymıyam sözüne gönül

BORAN'ım der sana beli beş demem
Harap ettin bu eşliğe has demem
Şimden sonra kazancını istemem
Sana belli cevap yüzüne gönül

4

Çıkıp çar köşeyi seyran eyleyen
Yârelerin mende İmam Hüseyin
Hak için serini kurban eyleyen
Yârelerin mende İmam Hüseyin

Müminlere bâde sunar elinde
Ölsem gerek azrum vardır yolunda
Şehit düşmüş Kerbelâ'nın çölünde
Yârelerin mende İmam Hüseyin

Halifeler gülbankini çekiyor
Dost ateşi bu sinemi yakıyor
Daha kanın ılık ılık akıyor
Yârelerin mende İmam Hüseyin

Kalbimin aynası gönlümün yazı
Her dem baş vuruyor gerçeğin sözü
El-aman katardan ayırma bizi
Yârelerin mende İmam Hüseyin

Gerçek meydanında gizli sır olan
Kamu müminlere destigir olan
Sensiz bu cihanı istemez BORAN
Yârelerin mende İmam Hüseyin

5

Gidi yezit size kalmaz âhımız
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu
Arkasından ellerini kestiniz
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

Damarlar çatladı kanlar çağladı
Arş yüzünde cümle melek ağladı
Kırk gün yas çekildi kara bağladı
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

Her kim (okunamadı) benim canıma
Anlar girdi imamların kanına
Yüzü kara varsın Hak divanına
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

Geyikler meleşti erler sağmadı
Kırk gün rahmet yağmurları yağmadı
Ol zaman ay ile gün de doğmadı
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

Edepsiz gidiler horan tepdiler
Kellesini top ettiler attılar
Gör ki Ali evladına nittiler
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

DELİ BORAN coştu böyle söyledi
Mihmanları koyun gibi dinledi
İslâm olan lânet diye inledi
İmam Hüseyn'in kanı nicoldu

6

Elifba'dan dersin alıp okudan
Ali-yyül-Murtaza hocamız bizim
Fetahna süresin hakkında beyan
Fahr-i Kâinattır hecemiz bizim

Kadim ikrar verdik bir sadık yâre
Ehl-i beyt derler bir kıymetli ere
Kerbelâda şehit düşmüş servere
Çok göz yaşı döktü nicemiz bizim

DELİ BORAN kadim pîre ahd(i) aman
Her ne iş dutarsan Hünkâr'a ayan
Zuhur etse Mehdi ya Sahip Zaman
Gündüz bayram kadir gecemiz bizim

7

Seyranımda himmet aldım bir erden
Yüzünün cilvesi balkıyor nurdan
Kalma kusuruma yâ şah-ı merdan
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Köse Dağı erenleri şahanım bazım
Sarı Baba Sultan baharım yazım
Tapgın devletlüye süreyim yüzüm
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Erzurum Sultandır erenler bazı
Hızırlık Sultandan Kerebi Gazi
Mürvet Pîrî Babab aşkı niyazı
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Kandil Baba çıkmış yüce köşküne
Elvan Çelebi'ye varır müşküle
İmam Hasan Hüseyn'in aşkına
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Kutluk Baba Sultan Yanıcak'ta yatar
Zeynelabidin'den dem alır satar
İhsan et kuluna bir himmet yeter
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Hızır Baba Sultan gün gibi şakır
İşiğine yüzüm sürdüm çok şükür
Neslin Ali evlat Muhammet Bâkır
Bağışla günahım mürvet ya Ali

İrci Baba Sultan yüksekten bakar
Hüsam Dede Sultan çerağın yakar
İmam Cafer aşkına bir gülbenk çeker
Bağışla günahım mürvet ya ali

Kum Baba Sultana süreyim yüzüm
Destine damânım aşkı niyazım
Koyun Baba Sultandan Müse-i Kâzım
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Hasan Baba Sultan karpuzu büyük
İmam Rıza'yınan eylemiş peyik
Dertlerin sinemde yanıyom koyuk
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Urumun körpesi ballar peteği
Ne güzel pîrine kurar otağı
Aslı Ali evladı Muhammet Takî
Bağışla günahım mürvet ya Ali

İbik erenleri destim damanım
Haydar-ı Sultandır diynim iymanım
Askeri'nen Mehdî işin tamamı
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Sultan Fazlullah'a yüzüm sürmeğe
Hamdullah'ın nur cemalin görmeğe
Günahımdan başka yoktur sermaye
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Kızıl Deli Sultanı severim candan
Ayırma kulunu dinden iymandan
Her gün her saatte umarım senden
Bağışla günahım mürvet ya Ali

Hüseyin Gazi'den toğrudur yolu
Günahkâr DELİ BORAN kapuğun kulu
Âlemin umudu Pîr Bekdaş Veli
Bağışla günahım mürvet ya Ali

8

Gel ey gönül gafil durma cihanda
Nasip veren yeşil eli gözle dur
Bek yapış duttuğun desti damanda
Hakkı zikreyleyen dili gözle dur

Gitmez oldu şu insanın körlüğü
Âhırında bulamazlar dirliği
Sen neylersin ağalığı beyliği
Abdal ol hırkayı şalı gözle dur

Kaptan isen göle uğratma gemi
Deryadan ayrılma çekersin gamı
Kan kana can cana lahmüke lahmi
Kırkların sürdüğü yolu gözle dur

Aynı hakikatte vermiş cihanda
Ârif ol kabını doldur İrfanda
Boş kafa gezdirme fâni cihanda
Marifet babında hali gözle dur

DELİ BORAN eydür dertlerim artar
Gerçek er olan gördüğün örter
Nice şehbaz vardır dünyayı dartar
Dünyayı boş bilme dolu gözle dur

KEMTER

Dört deyişini sunduğumuz *"Kemter"*den; bizde 2 sayılı olan deyişle birlikte, R.A. Sevengil'in *"Yüz Yıllar Boyunca Halk Şairleri"* adlı, radyo konuşmalarından oluşmuş, eserinde, *"Kemter Baba"* başlığı altında söz edilmektedir.

"Nazlı yâre selam saldım almamış" dizesiyle başlayan ve bizde de bulunan bu deyişinde deyişadı yalnız *"Kemter"* olduğu gibi, bizde bulunmayıp yazısı içinde *"Bir kömür gözlünün kahrın çekerim"* dizesiyle başlayan deyişde de deyişadı *"Dertli Kemter"* şeklinde olduğu halde; Sevengil'in, bunu da, *"Kemter Baba"* olara vasıflandırdığı *"Kemter"*e mal ettiği görülmektedir.

Öte yandan, *"Ahmed gibi hiçbir sultan olamaz"* dizesiyle başlayan deyişin deyişadı *"Kemter"* değil *"Kemterî"*dir. Bu yöne dikkat edilmeden deyiş Kemter'in deyişi gibi sunulmuştur. Bu deyiş bizdeki bir cönkte de vardır. Deyişadına ba-

karak bunu *"Kemter"* deyişleri arasına katmayı uygun bulmamıştık. Nitekim, yine bizdeki cönklerden birinde *"Kemterî"* deyişadlı bir deyiş daha vardır. *"Dertli Kemter"* ile birlikte *"Kemterî"* deyişadının başka kimselerin olması bize daha doğru görünmektedir.

"Kemteri" deyişadlı deyiş başkasının olunca, orada geçen *"Bin ikiyüz yirmi beş seneden"* dizesindeki tarih de bizim Kemter'le ilgili değil demektir.

Sevengil, Kemter Baba'yı, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Ağcı kışla bucağının Kale köyünden, âşık Veli'yi de aynı bucağın İğdecik köyünden göstermektedir. Bir deyişinde: *"Ustam gitti yapılacak damım var/Aldırdım Kemter'i yığın gamım var"* diyen âşık Veli'yi, "Kemter Baba"nın çırağı olarak göstermektedir. Kitapta, Veli'nin bir deyişinden alınmış bir dörtlükte *"Sene 1244"* denilmiş olduğu kaydedilmektedir. (Bu, bizim, kendi bölümünde Veli'nin zamanı üzerindeki kestirmelerimize uymaktadır), Çırağı, 1828-29 tarihlerinden söz ederse, ustası olan Kemter'in zamanının daha eski tarihlere götürülmesi olağandır. Böyle olunca; Kemter'in 18. yüzyıl sonlarında ve 19. yüzyıl başlarında yaşamış olacağı kestirilebilir. 2 sayılı deyişi 1818 (= 1236) tarihleri bulunan bir cönktedir.

Deyişleri:

1

Erenler cünbüşe geldi
Amma ne keyf imiş bu keyf
Gizlikçisi Ganber oldu
Amma ne keyf imiş bu keyf

Muhammed miraca erdi
Orada arslanı gördü
Hâtemin ağzına verdi
Amma ne keyf imiş bu keyf

Selmana şeydullah geldi
Ol habibin orda gördü
Bir üzüm danesi verdi
Amma ne keyf imiş bu keyf

Selman üzümü götürdü
Kırklar Cem'ine yetürdü
Selvar(?)da bile oturdu
Amma ne keyf imiş bu keyf

Verdiği üzümü ezdi
Kırkları sıraya düzdü
İptidasın kendi süzdü
Amma ne keyf imiş bu keyf

Mest oldu çöktü oturdu
Cebrail ikrar yetürdü
Ali Fatımayı getürdü
Amma ne keyf imiş bu keyf

Cümlesi birden mest oldu
Ali icazet aldı
Erkânı mülhemden(?) oldu
Amma ne keyf imiş bu keyf

Ayağa kalktı birisi
Şah-ı Merdandır ulusu
Zefil KEMTER keyf dolusu
Amma ne keyf imiş bu keyf

Deyişadının başına *"zefil"* sıfatının getirilmiş olması dolayısıyla yukarıdaki deyişin de konumuz olan *"Kemter"*in olmaması olasılığı var demektir.

2

Nazlı yâre selam saldım almamış
Almazsa gam değil almayıversin
Nazlı yâr de bize selam salmamış
Salmazsa gam değil salmayıversin

İstemem kaşları kare ise de
Hasretten ciğerim pâre ise de
Merhemi derdime çare ise de
Çalmazsa gam değil çalmayıversin

Mansur gibi dârım idin bir zaman
Kisb içinde kârım idin bir zaman
Âlem bilir yârim idin bir zaman
Şimdengeri yârim olmayıversin

Doksana vardı da yü geçti ise
Aradan ahd-ü aman söz geçti ise
Sevdiği KEMTER'den vaz geçti ise
Bergüzar verdiğim almayı versin

3

Sana derim behey yezid behey tun(?)
Ne sebepten içmediniz bu sudan
Muhammed Ali'ye eylediniz kin
Ol sebepten içmediniz bu sudan

Hem zünupsun hem gafursun hem kadir
Sual edelim bunun aslı nedir
Şeraben tahuren derler bu odur
Meyde tamam olan içer bu sudan

Üçler beşler kırklar yediler
Ezdiler de bir keşküre koydular
Size haram bize helâl dediler
Gerçek içer hilâf içmez bu sudan

Hidayet olmazsa bir kula güçtür
Yakın Mehdi dedem dimek ki gictir
Yezide mezide eyleben(?) bictir
Hakikat kapusun taşlar bu sudan

Ciğerciğim aşk oduna bişiren
Sel sel edip gözüm yaşın taşıran
Aşk verip de âşıkları coşuran
Acep KEMTER içtim(i) ola bu sudan

4

Gözlerin sevdiğim ağlatma beni
Âşığı ağlatmak ar değil midir
Aşkın ateşine dağlatma beni
Bu sinemde yanan nar değil midir

Ala gözlüm kapunuzdan kesilmem
Türap oldum her ayağa basılmam
Varup Mansur gibi dârda asılmam
Zülfün telleri dâr değil midir

Her nereye varsam medhin söylerim
Hayalin gönlümde gönlüm eylerim
Senden özge kisb-i kârı neylerim
Yüzüne baktığım kâr değil midir

Senin muhabbetin cesette canda
Benim bir sevdiğim vaz gelmem senden
Güzel dostum niçin kaçarsın benden
Bu âşık KEMTER sana yâr değil midir

5

Çıktım baktım Kurşunlu'nun başından
Göründü Hünkâr efendim göründü
Kurşunlu dağından dahi sağından
Göründü Hünkâr efendim göründü

Malya ova çayır çimen arası
Er olanın er cezevi(?) etmek türesi
Erbab-ı kâmilin sohbet hanesi
Göründü Hünkâr efendim göründü

Bundan öte Şah İsmail sürüsü
Anda yatar erenlerin birisi
Edirafı (etrafı) Balım Sultan korusu
Göründü Hünkâr efendim göründü

Çilehane belekine(?) varınca
Ateşim keskindür dâre durunca
Ravza-i mutahhare'yi görünce
Göründü Hünkâr efendim göründü

KEMTER'im der her özürüm mazurdur
Arzusun çekene her dem hazırdur
On sekiz bin âleme dahi nâzırdur
Göründü Hünkâr efendim göründü

Aşağıda sunulan deyişlerin deyişadı *Kemterî*'dir.

Hey Gaziler kötü zamana kaldık
Söz sahibi ettiler oğlan uşağı
Aslında merd oğlu merdin yeri yok
At yerine bağladılar eşeği

Cühelâ mecliste ayak uzadur
Kâmil her yerlerde edep gözedür
Bed asıllılık hayvana sezâdır
Niçün bend ederler ata duşağı(?)

İnsanın cahili hayvandan beter
La'li yâkût bilmez buncuktur sanar
Kendini kâmilden iler idutar
Felek aksine kuşattı kuşağı

Ezelden güllere andelip şakır
Aslında merd olan olsa da fakir
Gurap gelmiş halka yanlış dil okur
Bir ah ile döşediler döşeği

Hey Gaziler kötü asır bu asır
Bahâda uyar mı kumaşa hasır
Şükr eyle KEMTERİ sendedir kusur
Şimdi âhır zaman rağbet aşağı

Yukarıdaki deyişte geçen *"asır"* sözcüğü yakın zamanlarda kullanılmış bir sözcüktür. Bir şahıs tarafından düzenlenmiş bu cönk 1293 (M 1876) tarihini taşımaktadır. bu nedenle bu Kemterî'nin Kemter'den çok sonra yaşamış olduğu görülmektedir.

Hamid kes hiç bir sultan olamaz
Anın aşkı derunumu yandırdı
Ben uryanım der de ağlar gezerdi
Kahır gömleğini bize gönderdi

Lâ kehre nutkun giyer mânadan
Mânayı fehmeyledi dânadan
Bin iki yüz yiğirmi dört seneden
Hamden lillah müşkülümüz kandurdu

Müşkülü kananlar kalur mu şekde
Her şeyde var ama illâ âdemde
Kâfirler kırk sual sordu o demde
Doksan bin kâfiri dîne döndürdü

Doksan bin kâfir kabul etti islâmı
Ol zaman seçtiler has ile hamı
Müminin eline sundu ya câmı
Cümlesini rahmetine bandırdı

On sekiz bin âlem düşmüş derdine
(Okunamadı...)
Ahmed ile ol ahad'in farkı ne
Arasına bir mimceğiz kondurdu

KEMTERİ'yem yer yüzünde bittikçe
Çok kalıp eskidi gelip gittikçe
Bek tutarım ol sultanı tuttukça
Toprakken meni âdeme döndürdü

DERVİŞ SÜLEYMAN

Derviş Süleyman'ın Yozgat yöresinden olduğu söylentisi vardır. 1236 (= 1818) tarihi bulunan bir cönkte deyişleri bulunduğuna göre; günümüzden, en az, iki yüz yıl önceleri yaşamış olduğu belirmektedir.

Âşık Süleyman'ın bizdeki bir cönkte bulunan (3) sayılı deyişinin son kısımları Milli Kütüphane'deki bir cönkten aldırdığımız fotokopilerde de vardır. (5) sayılı deyişi köylerde gördüğümüz bir cönkten alınmıştır. Ötekiler elimizde bulunan cönklerdendir.

Deyişleri:

1

Hak mihman mı olur değme gönüle
Eğer sen can isen cânan oturur
Dalgaların gitmez oldu serimden
Akıl ermez sırrı pinhan oturur

Gevher yükleri var bağlanur şunda
Arıt kalbevini nazar et günde
Ol yedi kıralın yedisi sende
Gördüm böyle böyle düşman oturur

Muhabbet bir haldür meyil katarsan
Kâmil olan kâmillere yetersen
Eğer gevher alur gevher satarsan
Yükünü dutmaya güran oturur

Yaman huylar çiğ lokmaya aşurur
Onulmaduk dertten derde düşürür
Sahın seni sonra yoldan şaşurur
Hâr mıdır fesad şeytan oturur

Derviş Süleyman'ın kem yere akma
Gerçek erenlerin izinden sapma
Ârif isen gel gönlüme hor bakma
Zira mülk ayyası Sultan oturur

2

Yer yok iken gök yok iken kandilde durdu Ali
Şu âlemde mimar iken binasın kurdu Ali

Muhammed miyraca vardı girdi arslan donuna
Sâfi cömerdlik geldi tâ ezelden şanına

Kul etti kendünü sattı kıydı tatlu canına
Aldı kırk katır altunu sâile verdi Ali

Cem eyledi eshapları derdi cümle varısıca
Nice kâfir beylerinin zapteyledi korusuca

Haykırıp havâdan indi yıktı burc-u bârûsun
Kopardı Hayber kapusun merdlerin merdi Ali

Câbir Ensar'ı hizmette gördüm delil yakardı
Mübarek elin kaldursa ab-u kevser akardı

Davet etti bir kazandan türlü hânlar çıkardı
Açtı keramet sofrasın meydana serdi Ali

Müminler zevk-u safâda münafıka cefası
Nârı gülistan eyledi ilm ü hikmet nefesi

Kırdı nice zincirleri kırdı demir kafesi
Çâr köşede kâfirlerin gözlerin gerdi Ali

Selman münadi çağırdı Medine halkın derdi
Bir keremler kânı imiş görün merdlerin merdi

Zeyram'a seksen deve yükü cevahir verdi
Telli Hisar kal'asını gördüler yardı Ali

DERVİŞ SÜLEYMAN'ım gördüm lütfunun çokluğunu
Kerem eyle sen gösterme din iyman yokluğunu

Âşıklar vasf edip söyler Ali'nin haklığını
Yir ve gökte ezber olan âlemin virdi Ali

3

Gafilen yanıma geldi bir Arap
İndim dabanına sürdüm yüzümü
Efendim halimi eyleme harap
Doldurma yaşınan ala gözümü

Bezer arslan Ali'm sarayım köşküm
Yüzünü göreli artıyor aşkım
Zâhire bâtına veriyom meşkim
Mürekkepsiz yazıyorum yazımı

Derlidir yüreğim senden yâreli
Divane oldum mah yüzün göreli
Yâ Ali men sana meyil vereli
Şükür olsun türab ettim özümü

N'olur hey sevdiğim sırrına ersem
Seni görmeyince kimlere sorsam
Yâ Ali men sana her ne ki dersem
Başın için hacil etme sözümü

DERVİŞ SÜLEYMAN'ım ol arap Ali
Erden evliyadan cümleden evli
Dağların daşların yok amma dili
Emir etsin okur Kur'an(ı) azîmi

4

Bir mah-ı münevver Alidir aslı
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin
Revakı beytullahtır bulunmaz misli
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Gördüm arap donundan akça mayadan
Boyadırlar bu iznine (?) boyadan
Nişanı bellidir hacer kayadan
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Çar kûşeden gelür koç kurban adak
Can ol (okunamadı) için ağılar yudak
Pırlayı pırlayı yanar kırkbudak
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Erişir lütfuna nice bin erler
Gönül âşinasın yolların dener
Ab-ı hayat çeşmesidir Akpınar
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Gerçek erenlere eylerük minnet
Şanına yakışur saltanat sünnet
Kapusunda gök eşik ak cennet
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Tâ ezelden Muhammed Ali'nin dostu
Belinde zülfikar inkâre karşu
Kırklar meydanında serili postu
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Hasan Hüseyin irfana başlar
Zeyneli sevenin kalbinde kışlar
İnkâra şehadet verdi beş daşlar
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

İmam-ı Bâkır'ın kibardanları (?)
Cafer-i Sadık'ın akar kanları
Gördüm ateş oddan yanar hûnları(?)
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Müse-i Kâzım tarikatın (okunamadı)
İmam-ı Rıza'dan içtim kanası
Hakkı zikrediyor çilehanesi
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Muhammed Takî yeğlerin yeği
Ali Bil-Naki sözleri sağı
Seyreyledim han bahçeyi han bağı
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

Hasan Ali Askerî sevdiğini sever
Mehdi mağaradan çıkmaya var
Yürüyüp gidiyor bindiği dıvar
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

DERVİŞ SÜLEYMAN'ım demişim belî
Uzatsa yaman ulaşur eli
Cümle erenlerden uludur yolu
(Behey) Erenler Hacı Bektaş-ı Veli'nin

5

Hak ferman eyleyüp kalem gelince
Kur'an arş yüzüne yazılmadı mı
Cebrail emine emir olunca
İlim Muhammed'e süzülmedi mi

Ezelden Ali'ye bağlıdır özüm
Muhammed sırdaşım ârife sözüm
Selman'ın şeydullah'tan aldığı üzüm
Kırkların cem'inde ezilmedi mi

Âşıka ar mıdır Pir'in sormağa
Dur deyince durdu akan ırmağa
Ali'ye hamle iden devin parmağı
Üç yüz yıldan sonra çözülmedi mi

Gerçek âşık olan boyanır nura
Yokla terazini eksiğin ara
Mansur'u astılar Bağdat'da dâra
Nesimî Halep'de yüzülmedi mi

DERVİŞ SÜLEYMAN'ım arar öteyi
Bize yardım etsün Sultan Hatâî
Avret er'in bilmez oğlan atayı
Bu dünyanın sonu bozulmadı mı

VELİ'lerden:

ÖKSÜZ VELİ

Kim bilir, kendinden önce veya zamanında *"Veli"* adını doğrudan deyişadı olarak kullanan kaç kişi vardı ki, deyişlerini sunmakta olduğumuz bu *"Öksüz Veli"*, adına bu öksüzlüğü katarak kendini adaşlarından ayırd etmek gereğini duymuştu.

Öksüz Veli'nin deyişlerinden ikisi 1236 (1820) tarihleri bulunan eski bir cönkte olduğuna göre, Öksüz Veli bu tarihten önceleri bir yaşam sürmüş demektir.

Deyişleri:

1

Hulkı dar gönülde devlet eğlenmez
İnsan da evliya oldu sabrinen
Ezel inanmayan şimdi inanmaz
Dört Nebi'ye dört kitap indi sabrinen

Girdiler cennette hup seviştiler
Sır edip doluyu anda içtiler
İblis azdurdu da ayru düştüler
Âdemde Havva'yı buldu sabrinen

Bir azîm derde mübtelâ oldu
Hem çekti cevrini hem şükür kıldı
Emi kendündendir ferişteh saldı
Eyyûp da şifayı buldu sabrinen

Yakûp oğlu idi Ken'an ilinde
Kısmetin gönderdi kuyu halinde
Süleyman çağırıldı mühür elinde
Hükmü hükûmeti kıldı sabrinen

Halil de çok girerdi kurdet hûnun
Hakka kurban verdi bir tane oğlun
İsmail bağlattı mübarek elin
Koç kuzu da kurban indi sabrinen

İncilde okurken düşde hayali
Muhammed mayası vardır evveli
Hak bu dindir deyu duydu duyalı
Selman da kırklara erdi sabrinen

İnan ÖKSÜZ VELİ'm eyleme güman
Her küfrü sabrinen eyledin iyman
Şu cahil gönlüme bıraktı ilham
Hak taalâ nazar kıldı sabrinen

2

Sabahleyin erken kalkmaz
Uğursuz avrat tembeli
Kalkıp da işine bakmaz
Uğursuz avrat tembeli

Uykudan gözü süzülür
Çocuk beşikte üzülür
Yüzü çehresi büzülür
Uğursuz avrat tembeli

İlk ahşam döşeğe girer
Döşekte kişiyi arar
İneği sağmadan sürer
Uğursuz avrat tembeli

Mehleye de çokça gider
Halince adavet güder
Kapı ardını küllük eder
Uğursuz avrat tembeli

Evde otursa kor kalur
Mehleye gitse ev kalur
Bişmez ekmeği göv kalur
Uğursuz avrat tembeli

Gider erbabını bulur
Ahşam olur eve gelür
İçme suyu ödünç alur
Uğursuz avrat tembeli

Ilk akşam döşeğe yatar
Çıkrığına kurşun atar
Çenberciye buğday satar
Uğursuz avrat tembeli

ÖKSÜZ VELİ'm melûl olur
Her kişi amelin bulur
Başına gelenler bilür
Uğursuz avrat tembeli

3

İblis ile buğday oldu bahane
Sür cennetten çık diyene sığındım
Âdem ilen Havva uğradı tifane(?)
Bunu böyle ettirene sığındım

(Okunamadı) sürüldü gitti
Mansur'un eceli dâr oldu gitti
Yunus da bir zaman sır oldu gitti
Kan balığı yutturana sığındım

Veys-el Kara giydi hırha-i tacı
Uzaktır ötesi bulunmaz ucu
Emretti bulundu derya ilâcı
Nuh'a gemi çattırana sığındım

Cebrail eremedi bir dem delile
Eyyup da derd çekti düştü zelile
Nemrud neyledi gör şu Halile
Narı gülşen ettirene sığındım

Emretti kuyuyu kazdırdı Âd'a
Hasret cemalini gösterdi Hud'a
Yusuf da Mısırda çıktı mezata
Kul edüp de sattırana sığındım

Alkanın içinde gördüm mefayı(?)
Kul ölende her dem sürmez safayı
Abdürrezzak derler çekti cefayı
Ana hınzır güttürene sığındım

ÖKSÜZ VELİ'm dener idim alçağı
Emir Haktan her dertlerin gerçeği
Gam ile yoğruldu âlem balçığı
Kula cefa çektirene sığındım

4.
Halk ettiğin dört kitaba
Evveli farzın yazıldı
Nidâ geldi ol hazrete
Emrettin sözün yazıldı

Vahiy geldi kaçında
Server nebiler içinde
Muhammed'in veçhinde
Kur'an-ı azîm yazıldı

Muhammed şeriat kurdu
Tarikat Ali'ye geldi
Hidayet Allah'tan oldu
Lütfile ihsan yazıldı

Kadem bastı mucizata
Oku İllâ Ali fetâ
Lâ havle ve lâ kuvvete
Aliyyül-azîm yazıldı

Cigününde(?) götürdü Selman
Önüne geldi düldül Kanber
Lâ seyfe illâ zülfikar
Ali'ye(i) lâzım yazıldı

Yürüdü kâfir kasdına
Kimse dayanmaz aslana
Evvel zülfikar üstüne
Bu ism-i âzam yazıldı

ÖKSÜZ VELİ'm secde kıldı
Hak'tan emir böyle geldi
Mümine âhiret verdi
Şehidlik bizim yazıldı

VELİ'lerden

KUL VELİ

Sunduğumuz üç deyişinden biri, bizde bulunan ve yer yer, 1236 (= 1820) tarihleri atılmış bir deyiş mecmuasında bulunduğuna göre; Kul Veli'nin 1820'den önce yaşamış olduğu belli olmaktadır. bu da doğrudan Veli adını kullanandan eski olduğunu göstermektedir.

(1) sayılı deyişi bizde bulunan cönkten alınmıştır. Öteki iki deyiş, Sungurlu köylerinde bize yardım etmek isteyen öğretmen arkadaşların derlemelerindendir.

Deyişleri:

1
İptida bu cihan oğrulup yapılmadan
Hakka pervane olan erden haber ver
Yüz dört kitaba yazı yazmadan
Mürekkebin ezen elden haber ver

Kim getirdi mürekkebi kim ezdi
Kamış yoğiken bu kalemi kim düzdü
İptida ne yarattı neyi bozdu
Bozup düzdüğü yerden haber ver

Âlem nihan iken yoğidi âdem
Ne üstünde durur idi ol *gafi hüdam?*
Yer nedendir arş nedendir kürs neden
Kudretin durduğu yerden haber ver

Ne var ne hikmettir bu ondört katta
Kaç isim dizildi ol muallakta
Ervahı kim getürdü bir kapta
Ervahın bulunduğu yerden haber ver

Kim idi bulan ervahın nurun
Ya kimde kaldı mühürün sırrın
Öküzden aşağı ondört kat yerin
Katlarında ne var andan haber ver

Öküzün adı balığın adı ne
Dırpanın adı ne pilik(?) adı ne
Yıldan aşağıdan on yedi kat ne
Binası nedendür durdan haber ver

Âdemi çamurdan yoğurdu yaptı
Hak sulbünden vücude gör neler kattı
Can gelmeden ceset kaç sene yattı
Divan durduğu dârdan haber ver

Can verilince âdemin cismine
Kim açtı gözünü baktı dostuna
Gör ne idi gelen tabak üstüne
El sunup aldığı (okunamadı)dan haber ver

Ya nerden gelürsün nire durağın
Kaç sene dolandın sen bu bir dağın
Kangı duayla af oldu günahın
Evvelki okunan sırdan haber ver

Kim idi bulan farzı sünneti
Kelime-i tevhid altı saadeti
On dört masum-u pâk dokuz âdeti
On erkân oniki kavilden haber ver

KUL VELİ'm eydür bir kudret misali
Söylediğim (okunamadı) birinin meş'ali
Onyedi kıyam yirmi sekiz suali
Kaçı farz kaç sünnet şurdan haber ver

2

Sabah kalktım Hakka döndüm yüzümü
Muhammed Ali'yi göreyim deyi
Dünya müşkülünden çektim elimi
Bir kâmile yoldaş olayım deyi

Yol oğlu kâmile yoldaş olmaya
İkrar verip bir ikrarda durmaya
Dört dıvarın binasını kurmaya
Arayım ustasın bulayım deyi

Sevdiğim serimi sevdaya saldım
Aşkın ateşine kül oldum yandım
Evliya cem'inde bazar eyledim
Sırrımı tercüman vereyim deyi

Âşık olup İmam Hasan'ı sevdim
Mazlum Hüseyin'in dârına durdum
Zeynel Abidin'le zindana girdim
Vücudümü kırk pâre böleyim deyi

İsmine âşıkım İmam Bakır'ın
Kesme şükrün Hakka olan zikrin
Günbegün ismin virdeder okurun
İmam Caferden dersim alayım deyi

Müsei Kâzım'a dârım niyazım
İmam-ı Rıza'ya bağlıdır özüm
Taki Naki Askerîyle parladım
Mehdî günü kılınç çalayım deyi

KUL VELİ der Hakka niyaz ederim
Diydar âşıkıyem malı nederim
Oniki imamları zikrederim
Oniki imamlara ereyim deyi

3

Zamane halkından çevir yüzünü
Millet sağır duyraman sözünü
Mahlûk deccal oldu gaybet izini
Doğru dost yoluna varan kalmadı

İşin doğru ise devranın döner
Gönül şemasında çırakman yanar
Pervane kül oldu aşkına döner
Aşk-ı muhabbete yanan kalmadı

Nar-ı aşka sarf ederse bir beden
Hemi belli bizi yoktan var eden
Terk et şu benliği sen çık aradan
Varını meydana veren kalmadı

Gönül varlığını verme havaya
Suret uğruları girdi araya
İytibar kalmadı Ana Ata'ya
Büyük küçüğünü bilen kalmadı

Millet iytibarın verdi paraya
Tabip gerek merhem çala yaraya
İşine sahipsiz girdi araya
Kadim ikrarında duran kalmadı

İkrar kadim yol bağlıdır gaziler
Hak sevdiğimi t'aneder bazılar
Rakip taş vurdu yârem sızılar
Azdı yaralarım saran olmadı

KUL VELİ'yem merhem gerek yâreye
Millet iytibarın verdi paraya
Hak demişem şah-ı merdan Ali'ye
Sakla gevherini alan kalmadı

VELİ'lerden:

VELİ

Adına bir sıfat eklemeden deyişadı olarak kullanan *"Veli"* üzerine, İbrahim Aslanoğlu'nun Kültür Bakanlığınca 1984'te yayınlanmış *"Âşık Veli"* adında derleme ve inceleme kitabı vardır. Bu kitapta 97 deyiş bulunmaktadır.

Aslanoğlu'nun kitabında; Kaygusuz Abdal'ın Abdal Musa'ya yönelik ünlü deyişine Veli'nin yaptığı bir nazîre alınmıştır. Bunda dörtlüklerin dördüncü dizelerindeki redifler-den *"gelür"* yerine *"gider"* denildiği gibi *"Pîrim"* sözcüğü de *"bizim"* şekline sokulmuş görünmektedir.

Bizim derlediklerimiz arasında Veli'nin bu naziresi de vardır. Bizimkinde de Kaygusuz'un dördüncü dizelerdeki

"gelür" sözcüğü *"gider"* olmuş ise de *"pirim"* yerine *"bizim"* denilmemiş, yine *"pirim Abdal Musa'ya"* redifi tekrarlanmıştır.

Öksüz Veli ve Kul Veli'yi bundan önce ele almıştık. Aslanoğlu'nun kitabında Kul Veli'den ve bir de *"Derviş Veli"*den söz edilmekte ise de, Öksüz Veli adı anılmamaktadır.

Sayın İ. Aslanoğlu'nun incelemelerine göre; 1853'te öldüğü kesin olarak belli olan, Şarkışla'nın İğdecik köyünden *"Âşık Veli"*nin 60 yaşına kadar yaşadığı da söylendiğine göre, XVIII. yüzyılın son yıllarında doğduğu, şair olan ana ve babasını on yaşında yitirdiği, bunun sonunda kendi köyünde ve Yozgat köylerinin birinde uzun zaman çobanlık ettiği anlaşılmaktadır.

Önemli bulduğumuz yön; *"Şarkışla"*nın Kale köyünde oturan *"Kemter"*'in, gerçekten bir kıza âşık olduğu anlaşılan bu dertli genci merak ederek onu *"yanına ısmarladığı"* ve *"onu ilk görüşte sevdiği" "dizinin dibine oturtup âşıklığın bütün kurallarını ve törelerini"* öğrettiğidir. *"birlikte söylediler, birlikte çığırdılar"* denilmesidir.

"Aylar, yıllar derken" Kemter'in 1818'de ölümünün sarsıntısını gidermek için Hacı Bektaş Tekkesine yollanan Veli, orada Çelebi olan Hamdullah efendiye pek bağlanmıştır.

Sayın İ. Aslanoğlu; Sivas yöresinde birçok âşık Veli olduğundan, kitabındaki deyişlerin, okuma yazması olmayan ve saz çalmasını da bilmeyen bu Veli'nin olup olmaması üzerinde kuşkuludur.

Sivas ve yöresinde Veli'nin deyişlerinin bulunduğu cönklerin *"hepsi XIX. yüzyılın ikinci yarısında tertip edilmiş"* olduğunu belirten İ. Aslanoğlu'nun; bizim Öksüz Veli ile Kul Veli'nin -deyişlerinin bulunduğu cönkün eskiliğine dayanarak- şimdi söz konusu olan Veli'den çok daha kıdemli oldukları hakkındaki yargılarımıza da destek olduğunu görmekteyiz.

Veli'nin elde ettiğimiz deyişlerini sunmaktayız:

1

Âdemin cennetten sürülmesine
Emir Haktan ama İblis sebebi
Fazlı'nın hançere vurulmasına
Emir Haktan ama İblis sebebi

Havanızdı (okunamadı) dağında
Yusuf ile Zeliha hicap çağında
Yunus yattı balığın kursağında
Emir Haktan ama İblis sebebi

Nuh Tufanı büyük derya çeşmesi
Davud zail olup aklı şaşması
Yusuf Zeliha'dan ayrı düşmesi
Emir Haktan ama İblis sebebi

Erenlerde Fazlı'da da böyle
İblis karıştığı iş olur böyle
Nebinin velinin çektiği çile
Emir Haktan ama İblis sebebi

VELİ'm der insana bir nişan eden
Girip kalbevlerini ruşen eden
Bunca evliyaları perişan eden
Emir Haktan ama İblis sebebi

2

Rıza gecesi ibadet eder
Kullar Yâ Muhammed Ali dost deyu
Eğer yolcu isen Dergâha gider
Yollar Yâ Muhammed Ali dost deyu

Bu yol kadim yoldur dergâha yeter
İrıza gecesi bülbüller öter
El ele el Hakka ol demde dutar
Güller Yâ Muhammed Ali dost deyu

İrıza gecesi açılan güller
Hasan Hüseyin'dir deryalar göller
Dost dost der de figan eder hep beller
Seller Yâ Muhammed Ali dost deyu

Bu nasıl sevdadur başa gelüptür
İrakip cihana boşa gelüptür
Hak katında sazlar coşa gelüptür
Teller Yâ Muhammed Ali dost deyu

VELİ güzel sever birdir butası
Severim dostumu olamam âsi
Mah yüzünün zülüflerin burması
Hallar Yâ Muhammed Ali dost deyu

3

Ağlayı ağlayı düştüm yollara
Ziyaretim sana Kiççi Baba*
Bizi göstermedin münkir kullara
Ziyaretim sana Kiççi Baba

Hodül Baba'nın gediğin aştım
Aşkın gürkesinde(?) kaynadım coştum
Şükür olsun aziz dedeme ulaştım
Ziyaretim sana Kiççi Baba

(*) *"Kiççi"* sözcüğü *"küçük" anlamına alınmaktadır.* "Keçici" anlamında da olabilir. Merzifon-Çorum arası bir yerde olan bu ziyaret yeri *"Kiçci Baba"* olarak anılmaktadır.

Dört kitabın hısabını görüyor
Bin bir kelâmdan cevaplar veriyor
Sıdkınan varanlar murad alıyor
Ziyaretim sana Kiççi Baba

VELİ'm der ki bu özümü ilettim
Günahım aldım dârına durdum
Pîrim eşiğine yüzümü sürdüm
Ziyaretim sana Kiççi Baba

4

Niçin inanmadın ey kanlı yezid
Devranı döndüren Ali değil mi
Arşda bir hayale uğradı Habib
(Okunamadı) sunan Ali değil mi

Ali zülfikarı deryaya attı
Derya bulut oldu havaya kalktı
Nisan yağmurunu üstad halk etti
Bu ilmin miyzanı Ali değil mi

Medine şehrinde hurma arasına
Ömdüren (okunamadı) bed nefsine
Yetmiş yedi günlük uhud kazasına
Kuşluk vakti varan Ali değil mi

Dostum burada işin ne senin
Yenilmez cıdavın kesilmez dalın
Nice yüz bin yıllık bendini dev'in
Bağlayup da çözen Ali değil mi

VELİ'm eydür var mı sözüm hatasın
Öldür nefsi hırsı Hak'ka yetesin
Uzatup neylersin bundan ötesin
Fermanları yazan Ali değil mi

5

Seyran bağçesinde bir yanal elma
On sekiz bin âlem nuru dediler
Mustafa Murtaza Haydar-ı Kerrar
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dediler

Fahri âlem elifi taç uruna
İki cihan boyanmıştır nuruna
Tereki oniki imam sırrına
Arşta mühürüne Ali dediler

Hocası tuttu mektebine götürdü
Elifbeyi demeden mânâ yetirdi
Akıttı pınarı susam bitürdü
Hacısı hocası beli dediler

Urum erleri bir araya gelüptür
Her kişi aklınca pîrin buluptur
Üslerinden er geçtiğün bilüptür
Kadıncık Ana'ya tolu dediler

Bu geleni Şah-ı merdân sanmadı
Kimisi inandı kim(i) inanmadı
Sır oldu (okunamadı) çırakları yanmadı
Bes belli bu bizden ulu dediler

Bir araya geldi halifler pîrler
Bekdaş isminde er görmedik derler
Bir yeşil el nasip verirdi derler
Görünce tanıdık eli dediler

Şahım der di Bekdaş'ıyem Bekdaşi
Ya kim idi nasip dağıtan kişi
Sıkıp un edince örs gibi taşı
İsmim Bekdaş kıldı veli dediler

Kimi inandı budur dost dedi
Kimi inanmadı nişan istedi
Şahım mübarek elin gösterdi
(Okunamadı) nasip veren eli dediler

O isen darı çeçte otur derler
Ulu isen nasipler yetir derler
Söz senin olmaz (okunamadı) getür derler
Çok olur neden bir veli dediler

Ol demde velilik fermanı geldi
Şahım mertebeyi orada buldu
Evvel Ali idi âhır veli oldu
Tapduk hey sultanım beli dediler

Cümle evlerin de nasibin verdi
Şevk vakit yol erkân batında kaldı
Urum erlerine hedaya kıldı
Bu yokuşu Hak'kın yolu dediler

VELİ'm eydür cümle erden uludur
Cümle erler ol sultana belidir
Bilirim ki Şah-ı Merdan Ali'dir
İnanmayan İblis kulu dediler

6

Şu doğan ayında geleyim derdim
Gelemedim gülyüzlü yâr küstün mü
Haki payine yüzüm süreyim derdim
Süremedim gülyüzlü yâr küstün mü

Âşık oldum ehli beytin nuruna
Amasya'da gerçeklerin pîrine
Elim bağlı kolum bağlı dârına
Duramadım gülyüzlü yâr küstün mü

Onbeş yıl yattım bulamadım çâre
Efendim derdime bir merhem eyle
Fazlî gibi kendi kendim hançere
Vuramadım gül yüzlü yâr küstün mü

Sürebilsem beytullahın yolların
Orda engin burda yüce bellerin
Deste deste bağladığın güllerin
Deremedim gülyüzlü yâr küstün mü

VELİ'nin çektiği kendi zârıdır
Bu sevdaya salan anın yâridir
Danışmağa bir müşkülüm var idi
Gelemedim gülyüzlü yâr küstün mü

7

Akdeniz yalısı Aydın yakası
Kuşlar gider pîrim Abdal Musa'ya
Cemalin görünce yürüdü dağlar
Taşlar gider pîrim Abdal Musa'ya

Katardan ayrılan küçük kuzular
Âh ettikçe sinelerim sızılar
Ufacık tefecik emlik kuzular
Koçlar gider pîrim Abdal Musa'ya

Baba Kaygusuzdan almış cehdini
Gördünüz mü İbrahim'in vakfını
Padişahlar tacile hem tahtını
Boşlar gider pîrim abdal Musa'ya

Seyyit Ali Abdal Emir Seyyid'e
Dördü bir kardeştir ehli beyite
Cümle âlemi defter içine kayde
Başlar gider pirim Abdal Musa'ya

VELİ'm eydür dört dergâhtan izeli
Seyyid Abdal Musa Bektaş-ı Veli
Şah Hasan aşkına çeşmimin seli
Çağlar gider pîrim Abdal Musa'ya

NOKSANÎ

Noksanî'nin burada sunduğumuz deyişleri; elimizdeki cönklerden, ancak, ikisinde bulunmaktadır. Bunlar da, ötekilerine oranla, daha yakın zamanlarda yazılmış oldukları sanısını vermektedirler. Gerçekten de, Noksanî'nin Küstah Oğlan ve Pîr Yakup taraflarından düzenlenmiş ünlü âşıkları konu edinmiş deyişlerine giremeyecek derecede yakın zamanlarda olduğu anlaşılmaktadır. Böylece, yaşadığı zamanı 19. yüzyıl ortalarına denk düşürmek, bize, en doğrusu olarak görünmektedir.

Burada sunduğumuz deyişlerinde Noksanî'nin rahat ve güçlü bir söyleyişi olduğu sezilmektedir. (2) sayılı deyişinin *"bu gün"* rediflerinden önceki kafiyelerinde, birkaç dörtlükte *"düşersin"* kafiyesinin tekrarlanmakta olduğu görülmektedir. Bunun, cönklere yazılıncaya kadar belleklerdeki bozulmalar sonucu olduğu kestirilebilir. Gerçekten de birçok deyişlerde

bu kafiye gelişigüzelliği her zaman görülmektedir. (4) sayılı deyişinin dördüncü dize olarak tekrarlanan: *"Dem bu dem saat bu saat"* motifini, Amasya Valisi iken âşıkları toplayan ve onları dinleyen Ziya Paşa'da da *"Dem bu dem saat bu saat gün bu gün"* şeklinde mevcut olduğunu hatırlamaktayız.

S.N. Ergun, *"Bektaşi Şairleri"* adlı eserinin *"İlaveler"* kısmında: *"Yine havalandı günlümün kuşu-Aşk ile şevk ile döner Şah deyu"* dizeleriyle başlayan bir deyişini koymuş olduğu Noksanî hakkında bir açıklama yapmamış; yalnız: *"Bu şairin manzumeleri muallim Sadi Beyde mevcut olan bir nushada mukayyettir"* demekle ve bu tek deyişin oradan alındığını işaret etmekle yetinmiştir.

A. Gölpınarlı; *"Alevi-Bektaşi Nefesleri"* adlı eserinde, Noksanî için *"Hakkında bir bilgimiz oktur"* demektedir. Sayın Prof. Dr. S. Elçin'in *"Halk Edebiyatı Araştırmaları"* adlı eserinde sözünü ettiği Erzurumlu Noksani'nin ayrı bir kimse olduğu kanısındayız.

Elimizde bulunan cönklerden kopye ettiğimiz dört deyişini sunmaktayız:

1

Yol süreyim deyu meydana gelen
Berdar olur ikrarından geçemez
Pirlik makamına serle can veren
Katra-i ummandan kendin seçemez

Gülşen bağçesinde bir tek gül açar
Bülbül olan gülün şevkiyle uçar
Pir'den zehir gelse engür der içer
Her can zehri bal edip de içemez

Sırrı hakikati kalbinde dutan
Lahmüke lahmî olup birliğe tapan
Nârını nûr edüp canını atan
Yüzbin pâre kılsan sırrın açamaz

Her nereye baksam cemal görünür
Bâtında yeşil taçlar verinir
Bir bakışta iki cihan görünür
Gönül kuşu olmayanlar uçamaz

Özü hak sözü hak kendi hak olur
Mestane suyundan yunar pâk olur
Nutku kevser kendi cömerdsak olur
Münkir olan o doludan içemez

Zâhirinden mahlûkata hor olur
Bâtınından evliyaya yâr olur
Muhabbet rahına giriftar olur
Aşkın zehirini her can içemez

NOKSANÎ'ye dolu verip kandıran
Havarici damusunda yandıran
Dembedem yönümü Hakka döndüren
Mürşide varmayınca serden geçemez

2

Nefse uyup gönül yolundan çıkma
Yolların bağlanır şaşarsın bir gün
Vesvası hannası kalbine sokma
Ecel çengeline düşersin bir gün

Arılara bakup ibret alsana
Her çiçeğin hamın hasın bilsene
İkilikten geçip biri bulsana
Birlikte gezmezsen şaşarsın bir gün

Can gözün görmezse edersin inad
Sûrete güzeli seversin gâyet
Nefse kul olana yoktur hidayet
İymandan gümana düşersin bir gün

İyman ile güman bir kapta durmaz
Nefse uyan münkir diydarı görmez
İkrar iyman rıza kandedir sormaz
Dar kapta kaynama daşarsın bir gün

İrfanlarda okur ilmim çok dersin
Tenhalarda inkâr edüp yok dersin
Kız gelin aldanup mende hak dersin
Nefsin ateşinde bişersin bir gün

İblis ile nefis atına binersin
Karga gibi her üleşe konarsın
Çiğ bişbiş aramaz elin sunarsın
Kelp olup mundarı eşersin bir gün

Mahluka doğru yol tarif edersin
Haktan dönüp eğri yola gidersin
Haram helal her ne bulsan yudarsın
Cismin zehir olur şişersin bir gün

Zâhirinde ummanlarda yüzersin
Batınında dürlü hiyle düzersin
Ebu Cehil gibi kuyu kazarsın
Kendi duzağına düşersin bir gün

Balı zehir eder sonra içersin
Batının görürsün haktan kaçarsın
Dilber görsen pervaz edip uçarsın
Çok havaya çıkma düşersin bir gün

Nefs için gezenler Hak'kı bulamaz
Bek bir pîre yetse murad alamaz
Nefsin hükmünden halâs olamaz
Dergâhı Ali'den düşersin bir gün

Bunca küstahlığı özümde buldum
Sanmayın erenler dahl için geldim
Kabul eyle Şahım men tövbe kıldım
Tevfikten refike düşersin bir gün

Elharis küllü mahrum buyurdu Ahmed
Nefsine hâkim ol deresin rahmet
NOKSANÎ mürşide kıl candan hizmet
Korktuğun bellerden aşarsın bir gün

3

Havalanıp gökte (okunamadı)
Gökte kılavuzsuz uçar kuş olmaz
Kazaya rıza et belâya sabır
Kişinin başına gelmez iş olmaz

Kötülük edene sen ey(i)lik eyle
Ârif ol herkesin dilince söyle
Özünü hâk edip alçağı boyla
Alçak yerde bahar olur kış olmaz

Haline şükr eyle sen sana bakın
Sen senden yukarı bakmadan sakın
Aklî ol edebin divane takın(?)
Divane sırrı herkese faş olmaz

Hak söze bak nerden gelürse haktır
Hakkı bilmeyenler Hak'tan uzaktır
Yine müminim diyen cihanda çoktur
Nişanesiz mümin sözü gûş olmaz

Konuş akran ile haddini tanı
Sadık yâr olup gözle gelen nânı
Hakka kurban eyle bu şirin canı
Sermayesizlerin eli boş olmaz

NOKSANÎ her yere uzatma elin
Halden bilmezlere bildirme halin
Harâmisi çok olunca bir ilin
(okunamadı) ziyandır kârı hoş olmaz

4

Aşka yol bulam kafesten
Can arzular gider dosttan
Gözüm açtım son nefesten
Dem bu dem saat bu saat

Azrail karşıma geldi
Yüzüme bakınca güldü
Kıyametten nişan oldu
Dem bu dem saat bu saat

Gayrı hakkın nutkun tuttum
Canı dilim püryan ettim
Dudu kumru gibi öttüm
Dem bu dem saat bu saat

Dört yâr geldi dört yanıma
Merhem oldular canıma
Minnet ettim Süphanıma
Dem bu dem saat bu saat

Bağışladı bülbül kanı
İhya etmiş ölmüş canı
Kadir gece bayram günü
Dem bu dem saat bu saat

Azrail ihsana geldi
Dostlarım saz oldu güldü
Dördü beş beşi bir oldu
Dem bu dem saat bu saat

Pîr oldu baktı yüzüme
Nur oldu doldu gözüme
Nutk oldu girdi sözüme
Dem bu dem saat bu saat

Pîr NOKSANÎ'ye kıldı himmet
Bu demdir diydarı cennet
Tamu için etmezem minnet
Dem bu dem saat bu saat

KÂTİP

Çorum İlinin Mecidözü ilçesinin Çorak Bucağı köylerinden birinde elde edilmiş bir cönkte bulunan *"Kâtip"*in deyişlerinin, onun, koyu bir tarikatçı olduğunu yeterince belirtecek nitelikte olduğu görülmektedir.

Merhum S.N. Ergun'un yayınlamış olduğu, *"KÂTİBÎ"* adlı bir ozanın deyişlerinin sonunda, ek olarak *"Kâtip"* mahlaslı deyişler de vardır. Gerek *"Kâtîbî"*nin, gerekse, kitaba ek olarak konulmuş doğrudan *"Kâtip"* mahlasını kullanan kimsenin deyişlerinin, bizim konu edindiğimiz *"Kâtip"*ın deyişleri ile bir benzerliği görülememektedir. *"Kâtibî"*nin ve kitaba ek olarak konulmuş olan *"Kâtip"*in deyişlerinde tarikat esaslarından hiçbir şey yoktur. Bu nedenlerle; burada deyişlerini sunduğumuz Kâtip ile S.N. Ergun'un kitabındaki aynı adı taşıyan kimsenin bir ilişiği olmadığı bellidir.

"Kâtip"'in zamanı ve yeri yurdu üzerinde bir bilgi edinememiş bulunuyoruz. Soruşturmalarımızda bize, onun Şarkışlalı olduğunu söyleyen de, Zile köylerinden birinden olduğunu söyleyen de vardı. Çorum ili içinde elde ettiğimiz veya incelediğimiz öteki cönklerde bulunmayıp, deyişlerinin, yalnız, Amasya, Tokat taraflarına daha yakın bir bucaktaki cönkte bulunuşu, onun Zile taraflarından olduğu kanısını vermektedir. *"Katip"*'in daha eski olmayıp, ancak, 19. yüzyıl sonlarında yaşamış olduğu sanısındayız.

Deyişleri:

1

Hünkâr Hacı Bektaş sırrı Ali'dir
Münkirler inanmaz ol asil zâta
İyman eylemişim gerçek velidir
Ona iyman eden erdi hayata

Gel berü ey mümin talip ola gör
İkrarı iymanı ahdi bile gör
Anda bulamazsan bunda bula gör
Yarın düşmiyesin esfel sıfata

Yalancılar er postuna oturmuş
Benliğe gark olmuş özün yitirmiş
Aldadıp mahluku sarpa götürmüş
Evliya yoluna söz kata kata

Mürşid olmuş hayır himmet gösterir
Kendisince nasip kısmet gösterir
Her biri bir türlü hikmet gösterir
Talip peyda eder dil sata sata

Hak olmuşlar hak divanı bu derler
Talip baş indirir yola hû derler
Talibin hakkını iptal ederler
Ne mahşere benzer ne arasata

Kimi mürşid olur müşküller seçer
Kimi İdris olur hulleler biçer
Tanrı olur talibin suçundan geçer
Miraca iletür ya arafata

Medet Balım Sultan kabul et sözüm
Yeni baştan yere koyarım yüzüm
Gece gündüz budur senden niyazım
Sen bizi benzetme ol müşrikâta

Aman sen bilirsin gani hünkârım
Elde bir nesnem yok sen oldun varım
Ta ezelden sensin benim ikrarım
Karıştırma bizi bu mahlukata

KÂTİB'im severim Hacı Bektaşı
Odur müminlerin yâri yoldaşı
Bu kevni mekânın ayı güneşi
Odur ziya veren bu kâinata

2

Mürşidlik dâvasın kılan dede'ler
Mürşidlik meydanda erlik değil mi
Mürşid haktir hak mürşittir dediler
Mürşidler hak ile birlik değil mi

Mürşidin bağçesi güldür hâr olmaz
Mürşid olan kişi nefse yâr olmaz
Mürşid bir sultandır eli dar olmaz
Mürşidlik bir geniş dirlik değil mi

Mürşidin kazanı kaynar taşar mı
Mürşidin şehrine kavga düşer mi
Mürşid dört gözlüdür yoldan şaşar mı
Mürşidlik rehberlik pîrlik değil mi

Mürşid gece gündüz virdinden şaşmaz
Mürşidin kabında çiğ lokma pişmez
Mürşid pehlivandır ayağa düşmez
Mürşidlik meydanda erlik değil mi

KÂTİB'im mürşidden (okunamadı) tutarsın
Mürşidin sözüne hile katarsın
Mürşide hor bakma yere batarsın
Mürşidi görmemek körlük değil mi

3

Yalan dünya bizden gönül kaldırmış
Gel dedim yanıma gelmedi dünya
Var mıdır bu dünyaya halin bildirmiş
Bil dedim halimden bilmedi dünya

Kahpe felek ile sözü bir ettin
Nice sultanları toprağa kattın
Her zaman kendi bildiğine gittin
Kimsenin dediği olmadı dünya

Niceleri götürdün mal rahatına
Nicesini toprak ettin bahtına
Yel emreyleyüp biner idi tahtına
Sultan Süleyman'a kalmadı dünya

Evvel yüz gösterdi sonra cefayı
Hiç kimse sürmedi zevk-u safayı
Unutur ettiği ahdi vefayı
Kimseye vefadar olmadı dünya

KÂTİB'im seyrettim görmedim hâşâ
Ne sultan ne vezir ne bey ne paşa
Ağlattın cümlesin hep baştan başa
Hiç biri şad olup gülmedi dünya

4

Bir kuru şecereye nice taparsın
Kudiret ağaçta elde mi sôfî
Âdemi hak bilmez yoldan saparsın
Yoksa hak âdemde mi dalda mı sôfî

Dinle bu nutkumu evvel âhırdan
Sana şerh edeyim bâtın zâhirden
Hak âdemi düzdü dört cevahirden
Hikmet balçıkta mı gölde mi sôfî

Bu dört cevahirin hikmetin ettim yâd
Ateş toprak sudur biri dahi bâd
Söyle bu eczalar olayım irşad
Gökte midir bunlar yerde mi sôfî

El keser şeceri dağdan getirir
El dülgerdir yonar işin bitirir
El çeker gemiyi derya götürür
Kudret gemide mi selde mi sôfî

El gevherdir dağdan ağaç devşirür
El cem'eder od üstüne üşürür
Ateşi mürşid yakar çiyler bişirür
Hikmet ateşte mi külde mi sôfî

Âdemin tohumu (okunamadı) sıcak
Hâbil'den Kabil'den kalmıştır bıçak
Esup kudiretten dâne seçincek
Mürşidlik(?) yabanda mı yelde mi sôfî

Bahar gelür kış evinden göçülür
Yer yüzüne Hak'tan rahmet saçılur
Toprak mevce gelür güller açılur
Hayat toprakta mı gülde mi sôfî

KÂTİB'im der âdem kudret-i Haktır
Âdemin evsafı esrarı çoktur
Hak âdemde derler şüphemiz yoktur
Kalpte mi gözde mi dilde mi sôfî
(Kuru ağaca taparsın, diye sofu'ya sitem etmenin anlamını çıkaramadığımızı burda söylemeliyiz...)

5

Medet senden Allah Muhammed Ali
Dertliyim derdime dermana geldim
Yüklüler kurtaran Bektaş-ı Veli
Dertliyim derdime dermana geldim

Derviş olan giyer salı abayı
Sehven hatâ ettim geldim tövbeye
Niyaz ettim Hacı Sultan Baba'ya
Dertliyim derdime dermana geldim

Hasan Hüseyin'den arttı fırkatim
Zeynel Bâkır Cafer mezhep râyetim
Kâzım Rıza kabul eyle hacetim
Dertliyim derdime dermana geldim

KÂTİB'im der mevlâm sen bak halime
Aman mürvet fırsat verme zalime
Şah Abdal Musa Sultan Balıma
Dertliyim derdime dermana geldim

6

Ben talibim dersin yola gelmezsin
Taliplik makamı nedir bilmezsin
Nefs-i emmareden fariğ olmazsın
Nefsini vermişsin şeytana talip

Talip demek ilmi halin kılmaktır
Taliplikten meram Hak'kı bulmaktır
Talip bir mürşide teslim olmaktır
Talip yükün yıkmaz her hana talip

Talip nedir talip nedir bil talip
Talip davasını içten kıl talip
Talip olan olur Hakka kul talip
Talip kulluk nedir Süphan'a talip

Talip demek Hak Muhammed Ali'dir
Talip Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir
Talip cümle ululardan uludur
Talip baş indirdi erkâna talip

KÂTİB'im der dinle talip nicedir
Talip dört harf ile iki hecedir
Talibin makamı gayet yücedir
Talip yeter arş-ı Rahman'a talip

7

Ey gönül Ali'ye talibim dersin
Talip nedir senden nişan isterler
Talibim der talip lokmasın yersin
Talipten ahd ile peyman isterler

Taliplik göstermek halka alaydır
İçin bakır olmuş dışın kalaydır
Hak âdemde demek dile kolaydır
Ârifler bu söze bürhan isterler

Ârifler meydanda oynar utulmaz
Evliya yoluna hiyle katılmaz
Kuru dâva ile hakka yetilmez
Senden höccet berat ferman isterler

Taliplik hesabı nedir gör derler
Bilemezsen sana âmâ kör derler
Bu remzin haberin dosta ver derler
Ne bir artık ne bir noksan isterler

KÂTİB'im der ele getiremezsin
Talip meclisinde oturamazsın
Talip yükü ağır götüremezsin
Dört kapı kırk makam erkân isterler

8

Gel kardeş dolaşup gezme cihanı
Sen cihan ararsan cihan sendedir
Sana bahşettiler kevn-ü mekânı
Muhakkak bu kevn-ü mekân sendedir

Ecel bir gün gelir yeter ardından
Nakledip gidersin fâni yurdundan
Bir derde düş derman ara derdinden
Derdine em olan derman sendedir

Kendini bilirsen gevher kânısın
Kendini bilmezsen külli fânisin
Şimdiden bu mülkün Süleymanısın
Bilcümle hükmüne ferman sendedir

Mürşid haktır niçin hakkı bulmadın
Men arefe sırrına vakıf olmadın
(okunamadı) kondun göçtün menzil almadın
Bilir misin kardeş noksan sendedir

Kemal ehli ile aşinâ çıkıp
Yükletirsin yükün (okunamadı)
Herdem sular gibi alçaktan akıp
Karış bir katreye umman sendedir

Her şehir her köyde sultan eğlenmez
Her kırda bayırda insan eğlenmez
Her hanede aziz mihman eğlenmez
Arıt kalbevini mihman sendedir

KÂTİB'im bir gün cihan fâni olur
Bunda can verenler anda canan olur
Kul olanlar sultan olur han olur
Baş indir kulluğa sultan sendedir

9

Sen seni yitirip gezme ırağı
Sen seni gör cümle eşya sendedir
Sen sende bulursun sana gereği
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Âdem değil midir Allem-ül-esma
Âdem değil midir ilm-i müsemma
Âdem değil midir nusha-i kübra
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Âdem değil midir halifetullah
Âdeme şerif demedi mi Allah
Âdem değil midir sır-rı sırrullah
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Âdem değil midir nur-u arşullah
Âdem değil midir hazinetullah
Âdem değil midir kâbe beytullah
Sen sen gör cümle eşya sendedir

Yedi iklim yedi derya sendedir
Yedi âyet yedi esma sendedr
Yad-i kudret yed-i beyza sendedir
Sen seni gör cümle eşya sendedir

Özünü bilmeze eçhel diyorlar
Hem eçhel hem dahi esfel diyorlar
Özünü bilene ekmel diyorlar
Sen seni gör cümle eşya sendedir

KÂTİB'im der âdem suret-i rahman
Âdemdir cümle delil ve rahman
Sen gafil olma ey âkil insan
Sen seni gör cümle eşya sendedir

DELİ KADİR

Bizdeki bir cönkte iki deyişi bulunan Deli Kadir'in yaşam yeri ve zamanı üzerinde kesin bilgimiz yoktur. Ancak; dolaştığı yatırları konu edinmiş deyişinin baş dizesinde: *"Çorum'un içinde yatan ol gerçek erler"* demesi ve bu yörenin yatırlarını sayması, kendisinin Çorum ilinden olduğu; yine, bu deyiş içinde Amasya'da yatan bir *"Şehidler serveri"*nden söz etmesi, oraya sürülmüş Hacı Bektaş Çelebilerinden Hamdullah (efendi)yi işaret etmesi olacağından 19. yüzyılda yaşamış olacağı kanısını vermektedir.

Çorum ve yöresinde -kendince önemli bulduğu- yatırlardan söz eden deyişinin belgesel bir niteliği de vardır. Ancak; çağdaş olduklarını sandığımız Deli Boran'ın -kendi bölümünde sunulmuş olan- bu tarzdaki deyişi daha kapsamlı görünmektedir. Deli Kadir, Hüseyin Gazi'den Keskin'deki

Koççu Baba yatırına uğradıktan sonra Hacı Bektaş'a gittiğini anlatırsa da, yolda bulunan Hasan dede'den söz etmez. Deli Boran ise, *"Hasan Baba Sultan Karpuzu Büyük"* dizesiyle ondan söz etmekte ve İmam Rıza ile haberleştiğini bildirerek değerlendirmektedir. Deli Kadir'in deyişlerini sunuyoruz:

1

Çorum'un içinde yatan ol gerçek erler
İhsanınız olsun biz günahkâra
Gönül mübtelâdır azaptır canı
İhsanınız olsun biz günahkâra

Kereb-i Gazi'dir erenler bazı
Sofi İbrahim'le uydurmuş sözü
Aman mürvet derim ol Beyt-i Gazi
İhsanınız olsun biz günahkâra

Pîrî Baba Zeynel Abidin'dir ikiniz
Dün-ü günü niyaz kılmak hakiniz
A'lâ ednâ büyük küçük hepiniz
İhsanınız olsun biz günahkara

Kandil Baba rûşen etmektir işi
Durmayup akıyor gözümün yaşı
Elvan Çelebi elvan bitirir işi
İhsanınız olsun biz günahkâra

Ahi Urfan derler Çıtlı'da yatar
Hiç gönül görmek mi saymak mı hatır
Eksüğüm çoktur noksanım yitir
İhsanınız olsun biz günahkâra

Zinnun İddet Baba'ya çaldı bir kalem
Ol bir gerçekerdir himmetin alam
Ona kurban olam yolunda ölem
İhsanınız olsun biz günahkâra

Mehdi çıkıncağız tuğlar alınur
İyi ile kötü anda bilinür
İrci Baba yücesinde salınur
İhsanınız olsun biz günahkâra

Hızır Baba Sultandan eyledim âhı
Amasyada yatar şehidler şahı
Erenler ser vermiş akıtmış kanı
İhsanınız olsun biz günahkâra

Merzifon'da yatan Sâfi Ali Sultan
Korkulu yerlerden sakladım kurttan
Kalkıp göçtüğümde şu fani yurttan
İhsanınız olsun biz günahkâra

Secigen'de eğlen bir gece mihman
Çaputlu'da bulur derdime derman
Koyun Baba Sultan'dan olursa ferman
İhsanınız olsun biz günahkâra

Seyyid Burhan derler Kıbıt'da yatar
Kendine gel de salavat getür
Kum Baba Sultan'a elim al götür
İhsanınız olsun biz günahkâra

Hüsam Dede Sultan'dan himmet aldın mı
Anlar bir sırdır sırra erdin mi
Karadonlu Can Baba'yı gördün mü
İhsanınız olsun biz günahkâra

Mehemmed Dede'den tuttum dâmanı
İnşallah cümleye verir iymanı
Kaldırın şekkinizi yoktur gümanı
İhsanınız olsun biz günahkâra

İbik erenleri gevher-i kândır
Kalkanlı Baba da bir kutlu candır
İn'amınız olsun müşkülüm kandır
İhsanınız olsun biz günahkâra

Uğrar Seydim Sultandan Abdal Ata'ya
Babaoğul Balım da girmiş bu taya
Bizim için minnet eylen Hüda'ya
İhsanınız olsun biz günahkâra

Hüseyin Gazi'den Timur Baba'ya
Amana salma bizi bay'a geda'ya
Sizin himmetiniz yeter Hüda'ya
İhsanınız olsun biz günahkâra

Koçcu Baba derler Keskin ilinde
Ancaları şehid düşmüş yolunda
Doldurmuş dolusun tutar elinde
İhsanınız olsun biz günahkâra

Kimin için dutarlar elde doluyu
Fark edebildin mi senden uluyu
Mestanesi gürbüz Hacı Bektaş Veli
İhsanınız olsun biz günahkâra

Âşık-ı sadıkınen Bekdaş-ı Veli
Hidayeti çoktur keremi dolu
Cümlenin umudu Muhammed Ali
İhsanınız olsun biz günahkâra

Mehemmed Mehdî mest-ü müdamdır
Muradlar verici gani Hüda'mdır
DELİ KADİR Balım Sultan butamdır(?)
İhsanınız olsun biz günahkâra*

2

Sözümüz insana bed gelür oldu
Fehmeyle kendini bil deli gönül
Türap ol aklını başına devşir
Var bir mürşid kâmil bul deli gönül

Hak ilen Hak olup hakkı bilsene
Ellere bakup da ibret alsana
Yuduru gezmeden fariğ gelsene
(okunamadı) ol deli gönül

Bilirsin ki miyzan terazi olur
Ettiğin varise yoluna gelür
Akıl baştan gider perişan olur
Bilmem niye olur hal deli gönül

(*) Yatırların çoğu Çorum ili içindedir. Bunlar arasında Alevi-Kızılbaş olmayanlar da vardır: *"Erzurum Sultan, Hızırlık Sultan, Kereb-i Gazi, Elvan Çelebi (köye adını vermiş olan Tekke Şeyhi Âşık Paşa soyundandır, Âşık ağlu bu tekkede doğmuştur) bunlar arasındadır.*

Bir gün olur günahını tartarlar
Suçlu isen cehenneme atarlar
Zebaniler seni nâra katarlar
Elenür başına kül deli gönül

Haddinden ziyade derya boylama
Varup her cahile yanıp ağlama
Sitem sür özüne küfür söyleme
Şu seni yeniyor dil deli gönül

Pîrim sancak açup ben de vurursam
Hak'kın dergâhında bir yer bulursam
Tâlip benim deyu sahip olursam
Ol vakit şaz ol da gül deli gönül

DELİ KADİR Mehmed dede pîrimdir
Hem dinin iymanım külli varımdır
Eğer mümin isen cennet yerindir
Tâ ebed orada kal deli gönül

SEYDİ YÂR

Başka bir yerde adına rastlayamadığımız *"Seydi Yâr"*ın, aşağıda sunulan deyişinin bulunduğu cönkte 1236 tarihleri olduğuna göre yaşamı 170 yıldan eski demektir. Güçlü bir anlatışı olduğuna bakarak bu tek deyişini yayınlamakta ve böylece adının duyulmasında yarar görmekteyiz:

Garip bülbül figan eyler her seher
Sedâsından dağlar destan olmuştur
Geldi geçti yaz eyyamile bahar
Vahdet gülü kızıllanmış solmuştur

Önce gelen göçer konar yurd eder
Sonra gelen anın ismin virdeder
Geçer bu güzellik bu kemal gider
Kimi gördün bir kararda kalmıştır

(Okunamadı) talibin hali düş gelmez
Yavru şahin şikârından boş gelmez
Kimi gördün huyu kendine hoş gelmez
Her kişi aklın eliyle almıştır

Gezdim şu cihanda meslek bulunmaz
Garip başa ne gelecek bilinmez
Huy canın altında terki kılınmaz
Zira insan ile bile gelmiştir

Ah neyleyim zalim felek yar değil
Ahdi amanı ikrarı bir değil
SEYDİ YÂR'im der ki vazgel hey gönül
Ancaları bu sevdaya yelmiştir

KIR LESNÎ

Adını, (deyişadı'nı) Kırlesnî olarak okuyabildiğimiz bu âşıkın adına başka bir yerde -benzerini olsun- rastlayamadık. İkinci deyişinde (Kırbızlı) da okunabilir olan bu âşık'ın adını ileride doğrulayacak deyişleri de bulunabilir, diye düşünmekteyiz. İki deyişini sunuyoruz:

1

Men o yâri canı gönülden sevdim
Cihan dolu ağyar olsa korkmazam
Vücudümü yüzbin pâre kılsalar
Zerrece âh edip bir dağ etmezem

Ark-ı gerdun kalmaz kimseye baka
Gam değil dost için etseler cefa
Zehrini nuş etsem canıma safa
Adüvlere karşı hiç ah etmezem

Mecnun Leyla için çekti mihneti
Ferhat Şirin için etti fırkati
Acep midir ben de çeksem zahmeti
Ağyara minneti asla etmezem

Bülbül figaneyler bir gül ucundan
Bin hâre yaslanur bir gül ucundan
Dil şikeste oldu bir gül ucundan
Gamdil (okunamadı) davâ etmezem

KIRLESNÎ'yem bir ednayım surette
Gerçek âşıkların billah sirette
Düşmanına düşman bu gün gayrette
Dostuna dost asla cidal etmezem

2

Sofulukta evvel erkân budur ki
Üç sünneti yedi farzı bilmeli
Şu yabanı geçip külli var giden
Özün saf eyleyüp Cem'e girmeli

Ört gördüklerini ile söyleme
Ko gıybet eyleyüp diki dikleme
Evliya Cem'ini hâli belleme
Üzerine farz olanı bilmeli

Ar meydanı değil kâr meydanıdır
Burda oturanlar canlar canıdır
Üçler beşler kırkların erkânıdır
Anda uryan püryan çırak girmeli

KIRBIZLİ'yem can gözüyle görürsen
Söylediğin güftarından bilirsen
Mihman Haktır Hak Mihmandır der isen
Ser meydana koyup yüzler sürmeli

YEKTÂÎ

Orta Anadolu âşıklarının, belli konularla pek sınırlı deyişlerinin dışında, bir başka tarzda söylenilmiş olduğu görülen ve 170 yıllık bir cönkte bulunan bu deyişi sunarken, bunu söylemiş olan Yektâî'nin başka bir deyişine ve âşıkları sıralayan deyişler içinde adına rastlamadığımızı belirtmek isteriz:

Ne hikmet ki yerin göğün cengi var
Arştaki melekler durdu seyrana
Gök de der ki sen de gafletten uyan
Çoktanberi batmeyişem gümene

Yer de der ki onu bunu bilmenam
Korhu virmeyinen lâftan almanam
İderam cengimi senden dönmenam
Yıldırım ateşi düşer ummana

Gök de der ki yere ataş dökerim
Vaktine hazır ol kaddin bükerim
İner bendlerini cümle yıkarım
Bakmaz mısın üstünde asumana

Yerde der ki garaz oldum güderim
Şimden giri insi cinsi yudarım
Derunumdan bir âh-ü vâh iderim
Bakmaz mısın sonu âhır zamana

Gök de der ki benden örüzgâr eser
Üç yüz altmış altı tamarı keser
Men olmasam seni zulümat basar
Şükür eyle günaşıma hıtama(?)

Yer de der ki coşkun sularım akar
Yaz gelince elvan çiçeğim kohar
Yetmiş iki millet seyrime çıkar
Bakmaz mısın üstümdeki çimane

Gök de der ki kıymetimi bilsene
Yağan yağmurumdan ibret alsana
İblis-i lâine tenbih etsene
Varup günah işletmesin insana

Yer de der ki menam sahaptır sözüm
Yedi kat yer altında temal öküzüm
Dört kitap okunur dördü de bizim
Bakmaz mısın dilde okunan Kur'ana

YEKTÂÎ'yem ağlar kanı yâreden
Yüz yirmi dört bin Nebi geçti aradan
Yeri göğü arşı kürsü yaradan
Bin bir ismiynen gelür divâna

CAFERİ

1980 yılında yayınlanmış *"Hak Âşıklarından DEYİŞLER"* adlı kitabımızın *"Hatâî"*den söz eden kısmında: *"Hatâî lakabım Caferî ismim"* diyen bir kimsenin, bu dizesini bulunduran deyişini koymuştuk.

Adının Caferi olduğunu söyleyen bu âşıkın her Deyiş'inde bu gibi bir dizeyi kullanacağı umulamayacağından, onun, her zaman kendi adını belirtmeden, benimsemiş olduğu bu *"Hatâî"* mahlasını, düpedüz kullanacağı kanısı uyanmaktadır. Böyle olunca bu *"Caferî", "Hatâî"* mahlaslı deyişleri kuşku altında bırakmış olmaktadır.

Ancak, elimizdeki bir cönkte, *"Caferâ"* adını deyişlerinde kullanan bir kimse olduğu belli olmaktadır. Bu, sözü geçenden ayrı bir kimse olmalıdır. Elimizdeki cönkte bulunan dört deyişinden ikisini burada sunmaktayız. Ard arda yazılmış deyişlerinden ikisini, okunaksız, karışık, düzeltilemez bir halde

olduklarından, sunulmaya elverişli bulmadık.

Önce, *"lakabım Hatâî"* diyen *"Caferî"*nin deyişini sunmaktayız. Bunlar, deyiş adlarının nasıl pervasızca kullanılmış olduğunun örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Cihanda yoğ iken aslâ agâhım
Bin lütfu ihsana uğradım geldim
Kandilin içinde dururken ruhum
Cennet-ül Me'vâya uğradım geldim

Fani dünya senin aslını bildim
Hazret-i Cibril'den haberin aldım
Meleklerle bile secdeler kıldım
Nur-u Kibriya'ya uğradım geldim

Geşt eyledim gezdim Cenneti hayli
Elestü bezminden aldım bu meyli
Cemali Vedduha saçı Velleyli
Hatemi Enbiyaya uğradım geldim

Cennetten çıkınca sine -çak idim
Cürmü isyanımda suzinak idim
Hocam talim etti tıfl-ı pak idim
Allem-el-esma'ya uğradım geldim

Hatâî lakabım Caferî ismim
Bir levh üzerine yazıldı resmim
Batın madeninden oluptur cismim
Hikmet-i Hüda'ya uğradım geldim

Aşağıdaki deyiş, bizde bulunan, çeşitli yerlerinde 1236 ve 37 tarihleri atılmış bir cönktedir. Övülen *"Ali Dede"*nin yatırının nerede olduğunu bulamadık

1

On iki İmam nesli bu yola gitti.
Zatından er zade Er Ali Dede
Bektaş-ı Veli'den damenin tuttu
Şöyle bir acaip Pir Ali Dede

Oniki İmam nesli Ali'dir soyu
Güruhu nâciden getürür payı
Kırklar meclisinde içince meyi
İder kalb evinde seyir Ali Dede

Cennet-âlanın çırağın yakar
Cemalinin şevki âlemi yakar
Softa Ali Sultanın Gülbankin çeker
Muhammet Ali'ye yar ali Dede

İmam Hasan Şah Hüseyin halidür
Zeynelabidin'in gonca gülüdür
İmam Bakır imam-ı Cafer yoludur
Kâzım ü Musa (okunamadı) Ali Dede

Muhammet Taki'nin aşkına
Ali Naki Şah Askeri müşküne
La'l-ü gevher saçılmıştır köşküne
Maydanında balkır nur Ali Dede

CAFERİ'yem oniki imam yaridir
Hah Muhammet Ali külli vârıdır
Ol Hasan Ağanın bergüzarıdır
Hakikat evinde sır Ali Dede

2

İki güzel gördüm pir divanında
Kaşlarında Mim duası yazılı
Cemalin görünce (Okunamadı) oldum
Kaşlarında mim duası yazılı

Bak güzelin aşnasına nazına
Sürmeler çekinmiş ala gözüne
Zühre yıldızı da doğmuş yüzüne
Kaşlarında mim duası yazılı

Cihanda birimiş dengi bulunmaz
Muhabbeti kanı karar kılınmaz
Bin kese versen satın alınmaz
Kaşlarında mim duası yazılı

CAFERÎ'yim anlar kurdu bu yolu
Onlar dünyanın âhırı evveli
Sevdüğüm Allah bir Muhammet Ali
Kaşlarında mim duası yazılı

YAZMA KİTAPLARDAN ALINTILAR

Uğradığımız köylerde, araştırmalarımız üzerine, incelememize bırakılmış Tarikat esaslarına ait yazma kitaplardan, önemli bulduğumuz kısımları kopye etmiştik. Bunları sunmaktayız:

Nasihat

Üstad-ı nefes tarikat iymanı Şah dehmen Hüseyin buyurur kim Taliplere ve muhiplere malum olsun ki Şah-ı âlempenah işinde gayretle tevhid ederlerdi. Nagâh bir müşkül zahir oldu Ali halife ve İbrahim halife ve Bulgar halife Şah-ı Âlipenah hazretlerine ol müşkülü âgâh eylediler ve hazreti Şah buyurur kim Taliba bir sohbette kırk kimse cem olsa ol sohbete kırk tane elma gelse ol elmayı birer birer kısmıt edeler Eğer masum olsun eğer kâmil olsun birer bire kısmıt edeler Zirâ kim yol içinde büyük küçük olmaz.

Ve Hz Şah mürebbi ve musahip hakkında buyurur kim Bir talibin mürebbisinin eşliği yolda olmasa talip olan kişi ol mürebbiyi bırakıp yolda olan ile yola gitmek caizdir ve bir halifenin eşliği yolda olmasa talip gerektir ki ol halifeyi bırakıp yolda olan halife ile yola gitmek lâzımdır Ve bir talibin musahibinin eşliği yolda olmasa yolda olan ile yola gitmek gerektir Zira kim cümleden yol kadimdir dediler Vallah-ü alem bissavap

Der Beyan-ı Tarikat-i Evliya

İmam Cafer Sadık rahmetullahı aleyh tarikat beyanında buyurdukları budur ki yazıldı Erkân-ı Evlia'dur gaflet olunmıya Ve Üstad ve Pîr olanlara lâzım ve gerektür Zira bu erkân Muhammed Ali'den ve erenlerden kaldı Her talip bilmek gerek Tarikin oniki erkânı vardır aynı cem (ayini cem) evvelinde bunlar ile icra olunur Bunlar ile icra olunmıyacak erkânı tamam olmaz Yediği içtiği lokma helal olmaz Bunların sahiplerin bilmek gerek Zira bu menzillerin sahipleri evlâd-ı Ali'dür Bu menzilleri icra eden evlad-ı Ali'dendir Hazret-i Şah-ı Velâyet âyin-i Cem vaktinde bu hidmetleri her birin bir evlâdına gelik (?) edüp andan sonra erkânını sürdü Tarikatçi İmam-ı Hasan'dır Sürekçi tullabu ferraş İmam-ı Hüseyin'dür zikir Abdullah'tır Sofra Abdülvahud'dur Gözcü Abdülkerim'dir Pervane Abdüssamed'dir çırakçı Hadii Ekber'dür Kapıcı Abdülcelladin'ir Bu zat-i şerifler ki zikr olundu cümlesi evlâd-ı Ali'dir Ve dahi Hak Taalâ gaip açmağa rızası yoktur Ali Veliyyullahtır ve dahi Musahip bir evde ya bir köyde ya bir şehirde gerektir Bu üç yerden taşra olan musahip'e musahip erkân değildir Zira musahip cesettir Erkân candır

(Başka bir köyde incelememize bırakılmış kitaptan):

Yirmi yaşından önce ikrar olmaz Bir âdem yirmi yaşına girdiği zaman evvel farz budur ki bir rehber eteği tutup saniyen bir pîr salisen bir mürşit rabian bir musahip ikrarı vere Dahi Pîr'e ikrar vereceği zaman rehber bunun boğazına yağlık takıp Pîr'in yamacına iki musahibi götüre Musahibin biri öbürünün boğazındaki yağlığı dutup Pîr'in divanına götüre HUU deyip dura Pîr diye ki niye geldiniz rehber diye ki tarikat-i Evliyaya ikrar vermeğe geldik diyeler Pîr diye ki Ey Talip bu bir uzak yoldur gidemezsin dahi timurdan yay oddan gömlektir giyemezsin gidin deyup onlar dahi geri gidip eşiğe varup niyaz ideler Yine böyle diye üç kerre bu minval üzere söyleye Dördüncüde Pîr rehberin sağ elini avucunun içine alıp diye ki (Estağfurullah estağfurullah ilâhi Yarap ilâhî Yarap İlâhi Yarap eğer benim elimden dilimden ve her âzay-ı cevahirimden elfaz-küfr ve şirk ve hatâ ve isyan sadır oldu ise ben anları işlemesine tövbe ettim ve rücu ettim Pîr önünde ikrar verdim) Pîr diye ki günah-ı kebairleri işlemesine ikrar olsun mu Eğer bu günahı işlersen dergâhtan Muhammed Ali'nin şefaatinden mahrum olmasına Yezit ile haşrolmasına lâyık ola mısın Ol da olayım diye ve bu ikrardan dönmesine yanımızdaki daşlar ve hafeze melaikeleri dahi Malik-ül-mülk olan Allah şahit olsun mu diye ol talip olsun diye Dahi bu ikrardan dönene lânet olsun mu Olsun diye bu tertipten yola-getüre Günah-ı kebairden ikrar ettirmeyüp sonra işlerse ol ikrardan dönmüş olur Zira bu olan günah-ı sagairden kimse hali olamaz

Bir âdem musahip olsa emsalini bula Seyyit seyyit ile âlim âlim ile genç genç ile musahip olmak gerek Musahibin musahibe malı rızkı ve ırzı haram değildir Kesip kazanç birdir Bazıları yanlış anlayup musahibin avreti helal deyince ana bed fiil eder Oyle değil Yani musahip musahibe namahrem

değil sakınmak yok Muhabbet edersen cana etmek gerek Ten baki değildir Çürür kokar Sen bir şeye muhabbet et ki baki kala

Bir pir avrete sataşlık etse ikinci kan etse üçüncü kelime-i küfür söylese kuşaktan yukarı şütüm-ü galiz eylese dördüncü Yezide kuşak çözerse beşinci yalan söylese altıncı livata eylese yedinci fâsıklar meclisine varsa sekizinci münkire lokma yidirse dokuzuncu ev sahiplerini Yezidin hanesine gönderse eğer bu zikredilen günahlardan birini işlemişse derdine derman yoktur

Keskin ilçesi köylerinden birindeki Mehmet Hoca adındaki biri tarafından yazılmış bir risaleden Önemli bulduğumuz parçalar

Pîr mürşit eteği tutun Bir Musahip tutup anınla sıratı müstakim üzere yola gidip mal ve canınızı birbirinize teslim edip yılda bir kez Peygamber vekili Cebrail Tanrı vekili Pîr'ın yamacına geçip ve bir de Mahşerde olacak sualleri Pîr ana sual ede Ol kul fiili her ne var ise Pîr'e iylâm ide bildire Eğer talip günahını saklarsa kıldığı günah yine mahşerde sual olunur. Eğer Talip saklamayup günahına Pir âgâh olur Pîr dahi dünya cifesine tama edip iyisin derse ol Pîr'in başına neler gelür yalancı kezzap olur Burada sorulup orada sorulmayayım diyen kullar Hazreti Kur'anda her ne buyurdu ise anı temessük edip işleyeyim Pîr'in divanına Hakkın divanına yüzüm ak varayım diyen dört kapuda kırk makamda her ne buyurmuş ise anı temessük edip kendi kendini ıslah etmek gerek Âdem âdemi ıslah edemez Pîr Rehber aralıkta vasıtadır Bir Pîr'in

yamacına bir talip gelince Pîr diye ki seni ahiretde yarılagadım küllü günahından geçtim dese Amma evvel kendi günahını Tanrı affetti mi Kendinin başına ne geleceğini bilmeden Talibin günahından geçtim dise ol Pîr dinden çıkar Amma şöyle demek gerek ki Talibin günahını söyledip eğer ettiği günah-ı sagair ise günahına göre cezasını verip ol talibe tövbe vereler Tövbe verdirip Allah-ü-taalâ affeylemiş olsa diye dua eyleye

Eğer Talibin ettği günah-ı kebairden ise anı yüze almayup meydana dahi koymayalar Dünya cifesine tama edip günah-ı kebairi meydana alırsa günahından geçtim seni yarlıgadım dise Eğer keramete kadem bastı ise ana söz yok Eğer kendi akli ile dirse meydan-ı arasatta kalır

Meydana ikrara gelmiş talipler için okunan dua:

Allah Allah ikrarları kadim ola Muradları hasıl ola verdiği ikrardan dönmiyeler Pîr divanında utanmıyalar birbirinden usanmıyalar Ruz-u mahşerde oda yanmıyalar Dünyada melalet ahırette dalalet görmiye Şeytanın izine munafık sözüne uymıya Hak Taalâ gelmiş gelecek kazalardan emin eyleye Katardan üzmiye cemimizi bozmıya Dıvarımızdan taş gözümüzden yaş gönlümüze kış düşürmiye Gönlümüzü gümandan başlarımızı dumandan hıfz eyleye Dünyada Kur'an ahirette iyman nasip eyleye Dimeden kalkan avrat buyurmadan dutan evlad nasip eyleye oniki İmamın katarından ayırmıya Allah Muhammed Ali Hünkâr Bacı Bektaş-ı Veli gerçeğe HU diye

Müşkül Dâr kaçtır Üçtür Bazılar dörttür demişler Esah kavil dörttür Önce Dâr-ı Mansur, ikinci Dâr-ı Fazlî, üçüncü Dar-ı Nesimî, dördüncü Dâr-ı Fatıma Evvel Dâr-ı Mansur Dârda asılır

gibi toğru yamacına dikilip elini sallandırıp ayaklarını birbirinin yanına koyup berdar olmak

Dâr-ı Fazlî secdeye varmak Hazret-i Fazlî'nin yüzünü bıçağa bırakmışlar Dâr-i Nesimî de derisi yüzülmek Dâr-ı Hünkâr Hz. Fâtımanındır Ayağını biribiri üzerine koymak İmam Hüseyinden kalmıştır

Bir mü'min yıl başı gelip Pîr yamacına geçtiği zaman Pîr olan aşkola diye Talip Fazlî gibi dârına ine Pîr diye ki ey talip cesedine can verdi kalbine iyman verdi söylemeğe dil verdi tutmak için el verdi Seni beni âdem kalıbında halk etti Ne gördün ne işittin Talip diye ki Hak gördüm Er meydanına geçtim diye Bu gün mahşer gününe kıyas pîr Hak vekili *El vekil kel asil* bu talibe kabir sorgusu gibi sorgu vere Diye ki Aldığın var ise ver döktüğün var ise toldur ağlattığın var ise güldür Kişi de yok ise Hakkın emrinde farzında Muhammedin sünnetinde Ali'nin tarikatinde sual eyleye Ol Talip saklamayup günahını ele vere Pîr de ol talibin günahı ne ile temiz olursa çezasını tertip edip Meşayihin emrine göre Eğer ol talip günahını saklar ise tarikati Ali'ye kizbeder yol haini iyman uğrusu olur... ve ol Cem'e gelen müslim bacılara baksa namahremdir... Aman ey kardeş günahını saklamayup derdini söyle karanlık kabire koyma burada söyle Eğer ol pîr mala tama edip hakkı bâtıl ederse ruz-u cezada hesabını ol pîr verir... Eğer ol pîr kendi akliyle varlıkta(?) olan Türkçe bir söz ile âyetsiz hadissiz aklen nefse yarar bir söz ile Haydi geçtim günahından seni pek yarlıgadım dise yahut âşık sözüne dayansa mutlak kâfir olur Zira âşıklar kafiyeye riayeten küfre kadem basıp münkir olurlar Kavl-i Tealâ *Veşşuara-i yenbehüm ül Gavun** zira âşıklar Gâvûn dedikleri kefereye tabi olup ehl-i cehennemdir Çokları âşık sözüne inanıp kâfir olurlar

... Amma hakkında şahit olunmıyan hadisle amel olunmaz

(*) El gavi: Azgun (Ahteri-i Kebir S. 741)

Kelâm-ı Arap'ta söz çok ve Türkçe olan kısmının galatı ve küfrü çok olur Onlarla amel caiz değil illâ Kur'an'dan bir delil olmalıdır

Hak taalâ ol pîrleri vekil etmiş ola dahi pîrler hiyanetliği lâyık mıdır

...

Müşkül Bir Mümin bir mümine avretin teslim etse dahi o da hiyanet eylese teslim eden dahi helâl eylese yine helâl olmaz Hak Taalâ nehy etmiştir Müminin avreti birbirine haram değil ama müslim bacı ana mahrem olmaz Bacı kardeş olmalı.

...

Ketebe hül fakir Mehemmed ibni İsmail 1322

İLGİLİ KİTAPLARDAN BİR KISMI

Ahmet Âşıkî, Tevarih-i Âl-i Osman. Yayına hazırlayan: N. Adsız, İst. 1947.

Ahmet Refik, Onaltıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik: İst. 1932.

Akalın Sami, Türk Manileri, Ankara 1972.

Akdağ Mustafa, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Ankara 175.

Arısoy Sunullah, Türk Halk Şiiri Antolojisi, Ankara 1985.

Aslanoğlu İbrahim, Sivas Halk Şairleri Bayramı, Sivas 1965.

– Kul Himmet Üstadım, Ankara 1969.

– Aşık Veli, Ankara, 1984

– Pir Sultan Abdallar. İstanbul 1984.

– Söz Mülkünün Sultanları, İstanbul 1985.

Bardakçı Cemal, Alevilik, Bektaşilik, Ahilik, Ankara 1970.

Başgöz İlhan, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, İst. 1968.

Boratav P. Naili-Fıratlı H. Vedat, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ankara, 1943.

Boratav. P. Naili, Halk Edebiyatı Dersleri, Ankara 142.

Cumbur Müjgân, Başakların Sesi, Ankara 1968.

Çelebi Asaf Hâlet, Eşrefoğlu Rumî Divanı, stanbul 1944.

Dizdaroğlu Hikmet, Halk Şiirinde Türkler, Ankara 1969.

Elçin Şükrü, Prof. Dr. Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1977.

– Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1981.

Ergun Sadettin Nüzhet, Bektaşi Şairleri, İstanbul 1930.

– Hatayi Divanı, İstanbul 1946.

– Pir Sultan Abdal, İstanbul 1929.

Erişen İhsan-Samancıoğlu Kemal, Bektaşilik ve Alevilik Tarihi, Ankara 1966.

Eyüpoğlu Sabahattin, Yunus Emre, İstanbul 1971.

– Pir Sultan Abdal, İstanbul 1977.

Gölpınarlı A. Baki-Boratav P.N. Pir Sultan Abdal Ankara 1943.

Gölpınarlı A. Baki, Yunus Emre ve Hayatı, İstanbul 1936.

– Alevî-Bektaşi Nefesleri İstanbul 1963.

– Pir Sultan Abdal, İstanbul 1969.

– 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul 1969.

– 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler, İst. 1969.

– Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, İstanbul 1972.

– Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik, İstanbul 1987.

Güney Eflatun Cem, Folklor ve Halk Edebiyatı, İstanbul 1971.

Köprülü Orhan, Köprülü'den Seçmeler, İstanbul 1972.

Kürkçüoğlu Kemal Edip, Seyyid Nesimî Divanından Seçmeler, İstanbul 1972.

Sevengil Refik Ahmet, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, İstanbul 1965.

Sunar Cavid, Melamilik ve Bektaşilik, Ankara 1975.

Sümer Faruk, Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, Ankara, 1975

Şardağ Rüştü, Hacı Bektaş-ı Veli, İzmir 1985.

Ocak Ahmet Yaşar, Bektaşi Menakıpnamelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul 1983.

Fığlalı Prof. Dr. Ethem Ruhi, İmamiyye Şiası, Ankara 1984.

Özkırımlı Atilla, Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı, İstanbul 1985.

Bayrak Mehmet, Pir Sultan Abdal, Ankara 1986.

Bezirci Asım, Pir Sultan, İstanbul 1986.

Bıyıklıoğlu Tevfik, (W. Hinz'den tercüme) Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd Ankara, 1948.

Zelyut Rıza, Halk Şiirinde Gerçekçilik, Ankara.

Eröz Mehmet Doç. Dr. Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, İstanbul 1977.

SÖZLÜK

- A -

ab: Sy. Ab-ı Hayat: İçene ölmezlik veren su.

abdal: (Genel olarak) Derviş, gezici derviş. Bir tarikat kolu dervişi.

ağmak: Yükselmek.

ağu: Zehir

ağyar: Yabancılar

âl: Soy.

al: Hiyle.

aldamak: Aldatmak

alevî: Hz. Ali'ye bağlı olanlar. Şia'dan olanlar

andelip: Bülbül

arasat meydanı: Mahşer meydanı.

ârif: Gerçek bilgiye sahip, anlayışlı, sezgili.

arı: Hakikati arayan, temiz.

arzuman: Arzu, dilek, istek.

âşık: Abartılı sevgiye tutulmuş. Saz Şairleri unvanı. Bektaşi ve Kızılbaşlar kendi saz şairlerine *"Hak âşıkı"* derler.

avâre: Amaçsız dolaşan kimse.

ayağ: Büyük kadeh.

aytmak: Seslenmek, hitap etmek, söylemek.

aytışmak: Karşılıklı deyiş söylemek. Münakaşa etmek.

aydur: Söyler, hitap eder. (hayolur)*

(*) Arap harfleri kullanıldığı zamanlarda, şimdi *"eydür"* olarak doğru okuduğumuz sözük, *"ider"* biçiminde yazıldığı için, halk yazını ile

âyin: Dinsel tören

âyin-i cem (ayni cem): Bektaşi-Kızılbaş törenlerinden biri.

ayruksu: Seçkin, Mümtaz.

ayya: Sahip, malik.

- B -

bâd: Yel, *"Bad-ı Saba"* Seher yeli

uğraşanlarca *"ider"* olarak okunurdu. Bu nedenle, yeni Türk harfleri kabul edildikten sonra da bu sözcük *"ider"* biçiminde yazınımıza girmiştir. (Örneğin: S. Nüzhet Ergun'un P. Sultan Abdal-1939', Bektaşi şairleri 1930 adlı kitaplarında *"eydür"* sözcüğü hep *"ider"* biçimindedir (Hatai divanında da yarı yarıya *"eder"* vardır.)

Halkla doğrudan doğruya temas sonucu olacak; bu sözcüğün, eyetmek, ayetmek, heyetmek, hayetmekten (seslenmek, hitap etmek) gelen, türeyen bir sözcük olduğu anlaşılmış, ince ünlü ile *"eydür"* kalın ünlü ile *"aydur, haydur"* olduğu belirmiştir.

Şimdi; *"eydür"*ün kalın ünlüsü olarak karşımıza çıkan *"haydur"* sözcüğü, ünlüsü bulunmayan arap harfli yazıda, ve okuma-yazma bileni pek az köylü elinde Hz. Ali'nin bir adı olan *"Haydar"* biçiminde yazılmıştır. Aralarında ünlü bulunmayan bitişik *"h, y, d"* harfleriyle bunların karşısında ayrı duran *"r"* harfinden oluşan bu sözcüğün okunuşu, o takdirde, bulunduğu yere ve sözün gelişine göre olmalıdır. Bu nedenle; bir edat ile kapanmış, tamamlanmış bir mahlastan sonra gelen bu sözün, arap harfleriyle *"haydar"* yazımında da olsa, *"haydur"* okunması gerekmektedir.

Halbuki, bir kısım eserlerde deyiş sonunda mahlas kapanıp tamamlandıktan sonra, sanki bu şairin ikinci adı imiş gibi *"Haydar"* sözcüğü de kullanılmaktadır. Özellikle, *"Pir Sultanım Haydar; Pir Sultan Abdalım Haydar"* gibi. (Pir Sultan Abdal'ın ikinci adı *"Haydar"* diyerek...)

Şairler, deyişadlarını, mahlaslarını belirtip bir zamir ile önünü kapatıp tamamladıktan sonra bir ikinci ad söylemezler. Arap harfli yazıda görülen *"haydar"* yazımındaki sözcük bu nedenlerle *"haydur"* okunmalıdır, kanısındayız.

bâde: Şerap, içki kadehi

banlamak: Yüksek sesle söylemek, Ezan okumak.

balkımak: Parıldamak

bar: Tortu.

bâtın: İç, İçâlem.

bay: Zengin, varlıklı.

baz: Av üstüne salınan yetiştirilmiş yırtıcı kuş (Doğan)

bezirgân: Büyük tâcir, mürşit, bilgin.

beng: Uyuşturucu içki, Esrar.

benzek: Nazire

belemek: Yatırmak, yerleştirmek.

beşe seli: İlk Baharda yağmurlu geçen bir çağın seli.

bezm: Meclis, toplantı.

bile: İle, birlikte.

biat etme: El etek tutup uymak.

boran: Fırtına ile yağan yağmur veya kar, Bora.

budala: Abdal.

bun: Bunalım, sıkıntı.

- C -

Caferî Mezhebi: Şia'nın en yaygın kolu. Oniki İmamı da tanıyan bu Mezhep altıncı İmam Cafer Sadık'ın esaslarına uyar.

car: İmdat, yardım (çağırma)

cemal: Yüz, İlâhî yüz

cüda düşmek: Irak düşmek.

- Ç -

çalap: Tanrı, Allah.

çav: Ün, şöhret.

çelebi: Çalap sözünden üremiş bu söz eskiden ârif kişilere verilen bir sıfat idi. Bektaşi ve Mevlevilerde Pir soyundan gelenlere verilen ünvan.

çember: Kadınların başörtüsü.

çerağ: Mum. Kandil. Işık veren nesne.

çeşm: Göz.

çevrinmek: Bir şeyin dolayında saygı ile dolanmak, tavaf etmek.

çilemek: Küçük kuşların (bülbülün) ötüşmesi.

- D -

dahme: Ölü konulan bodrum.

daman: Damlayan.

dağ: (Kullanıldığı yere göre) yara.

dâmen: Etek.

dan etmek: Şüphe etmek, inkâr etmek.

dâr: Tören yapılan büyük odanın ortası. (Farsçada: Adam asılan direklere denir)

dede: Kızılbaşlarda soydan gelen şeyhlik; Mevlevilerde Derviş.

dehmen: Çoban, lider.

dem: Zaman. Şerap veya rakı.

denemek: Tarassut etmek, gözlemek.

derûn: İç.

deyiş: Manzume, koşuk.

didar: Yüz, çehre.

dîde: Göz.

dirkeşmek: Direnmek, israr etmek.

doğazimam: (Duvazde İmam=Oniki İmam). İçinde oniki İmam'ın adı sıralanmış bir deyiş çeşidi.

don: Şekil, biçim, kılık-kıyafet, giyim.

dulda: Gölge

dost: Yakın sevgili, gerçek sevilen.

düldül: Mısır veya Habeş melikinin Hz. Muhammede Armağan ettiği ak katır.

dün (tün): Gece (Dün-ü gün- Gece gündüz)

düş: Rüya

düşkün: Dedelerin topluluktan süreli veya süresiz çıkardığı kimse.

- E -

edna: En aşağı.

eksimek: Eksiltmek.

em: İlaç.

engin: Alçak yer

eren: Gerçeğe erişmiş, ermiş kişi. Velî.

esrük: Sarhoş.

epsem: Suskun.

eytmek: Hitap etmek seslenmek. (= heytmek)

eydür: Hitap eder, seslenir (heydür)

- F -

fak: Tuzak.

fakih: Fıkıh ile uğraşan bilgin.

farımak: (Fariğ olmak) Vazgeçmek. İhtiyarlamak.

fend: Hiyle, oyun, düzen.

ferişteh: Melek.

figan: Acıdan bağırma

- G -

gazel olmak: Yaprağın sararıp solması.

geda: Dilenci, yoksul.

gen: Geniş.

giz: Sır, gizli şey.

gökçek: Güzel genç kişi.

gulâm: Kul, köle.

gülbank: Toplu durumda iken birinin yüksek sesle okuduğu, kalıplaşmış *"kısa cümleli"* dualara denilir. Dinleyenler hep bir ağızdan *"Allah Allah"* diye bağırırlar. Gülbank *"Hû diyelim"* sözüyle biter. Dinleyenler hep bir ağızdan yüksek sesle *"hû"* derler. (Tasavvuftan Deyimler, A. Gölpınarlı)

gülizar: Gül yanaklı.

güman: Şüphe, kuşku.

güruh-u naci: Kurtulmuş topluluk (Alevî'lerin kendilerine verdikleri san.)

- H -

Hacı Bektaş Veli: 13. Yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya

gelmiş büyük bir Eren. Kızılbaşlar ve Bektaşiler onu *"Pir Sultan"* adıyla anarlar.

hân: Sofra.

hâr: Diken.

hayal kovma: Hayalini gütme, Hayaline bağlı kalma.

hayır sanu: Hüsn-ü zan, iyi sanu.

hazan: Güz, sonbahar.

heft kişver: Yedi iklim, yedi ülke.

hidayet: Hak yoluna erişme.

hod: Kendi.

hudâ: Tanrı.

hû: *"O"*. Tanrı adlarındandır. Bektaşilerde gülbank'lar *"Gerçeğe Hû"* sözü ile bitmektedir.

Hurufilik: Harflerden dinsel anlamlar çıkartmak. Fazlullah'ın XVI. yüzyılın sonrasında kurduğu tarikat.

- I -

ıramak: Iraklaştırmak.

ılgıt ılgıt: Yavaş yavaş

ıs: Sahip, malik.

ışık: Bektaşilere, Hurufilere, genel olarak Alevilere denir.

- İ -

iğva: Aldatmak

ikin: İki kere, iki kat.

ikrar: Tarikata giriş töreninde verilen söz.

intizar: Beklemek.

ivmek: Acele etmek.

iz sürmek: İsrini takip etmek, izinde gitmek.

- K -

kad: Boy

kalem şuarası: Saz şairlerinin okuma yazma bilenleri

kanrılmak: Geri katlanmak.

kayılmak: Sapmak, kaymak.

kem sanu: Su-i zan

kemter: Aşağılık kişi.

kevser: Cennetteki kutsal su

kocmak: Kucaklamak.

koru: Korunmuş yer, mamure.

köz: Ateş, kor.

- L -

leb: Dudak.

- M -

mah: Ay (Mah-ı tâban-parlak ay)

mar: Yılan

mehdi: Onikinci İmam. Kıyamete yakın yeniden dünyaya geleceği, Yezitleri yok edeceği sanılır.

melhamet: Dünya nimetleri peşinden koşmamak, nefse eziyeti esas saymak.

mesavi: Kötülükler.

mevali: Muhammed-Ali soyuna bağlı olanlar.

meydan: Mevlevi ve Bektaşilerde tören yapılan büyük oda.

münacât: Tanrı'ya yalvarış.

musahip: Tarikate yeni girene eş ve rehber olan.

mürid: İsteği ile bir mürşide bağlanmış olan.

mürşid: İrşad eden, uyaran, doğru yolu gösteren.

müşkül: Sorun anlamında kullanılır. Mesele sorulmaz, müşkül danışılır.

- N -

nâdan: Anlayışsız

nâçar: Çaresiz

nâib: Vekil, kadı vekili

nalpara: Topraktan çıkan eski, geçmez, büyük, bakır para.

nâkıs: Eksik.

nasip: Pay, kısmet. Bektaşiliğe giren kimseye *"Nasip almış"* denir.

- O ve Ö -

od: Ateş

onulmak: İyi olmak.

örgümiş: Karışık iş

- P -

pend: Nasihat, öğüt.

per: Kanat.

pervane: Işık çevresinde dönen. Dönerken alevde yanan kelebek.

peyik: Haber
pîr: Tarikatin kurucusuna denir. H. Bektaş gibi.

- R -

rafizîlik: Şiaya bağlı iken sonradan onu terk eden zümre.

- S -

saya: elif harfinin ünlülerle çeşitli okunuşu, heceleri.
sabâ: Lâtif esen sabah rüzgârı.
sabak: Ders.
said: Kutlu.
sâl: Yıl.
sal: Tabut.
sanu: Zan.
sayru: Hasta.
sın: Gövde, endam, ceset.
sındı: Makas.
sınık: Yara.
sin: Kabir, mezar.
sükker: Şeker.
sünmek: Uzamak.
sürek: Âyin, dini tören

- Ş -

şah-ı merdan: Merdlerin Şahı, Hz. Ali'nin ünvanlarından.
şar: Şehir

şia: Bir kimse. Hz. Ali yanlısı

şiî: Hz. Ali'yi ve soyunu sevenler, ona bağlılar.

- T -

talamak: Yağma etmek.

takiyye: Mezhebini, tarikatini belli etmemek.

tapu: İtaat, saygı, tapma hali.

tavş: Davranış, hareket, mişvar.

tay: Dengeli yük.

taylamak: Yükü dengelemek.

teberrâ: Sevmeyüp yüz çevirmek, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ayşe'ye ve bunlara bağlı olanlardan uzak kalmak.

tecelli: Görünmek, belirmek.

terceman: Düzenlenmiş, çoğu manzum olan belli işlere özgü yakarışlar.

terkişmek: Ard arda dizilmek.

tevellâ: Ali'yi ve soyuna bağlı olanları sevmek.(Teberrâ karşıtı)

toy: Ziyafet.

toylamak: Ziyafet çekmek.

- U -

uçmak: Cennet

uğru: Hırsız

uğrun uğrun: Gizlice

- V -

vahdet: Birlik.

vebal: Günah, suç.
vird: Bir sözcüğü dilden düşürmemek.

- Y -

yâd: Yabancı.
yağu: Düşman.
yanıl alma: Yanı al elma (Cennetten gönderildiğine inanılır)
yarlıgamak: Bağışlamak, affetmek.
yasın yasın: Yaslı olarak.
yedilmek: Elinden, kolundan tutularak götürülmek.
yegrek: Müraccah, evlâ.
yeğin: Hafif.
yelikmek: Sapmak.
yelmek: Telaşlı koşmak
yol sürmek: Tarikat kurallarına göre davranmak.
yozulmak: Yozlaşmak, dejenere olmak.

- Z -

zağ: Karga.
zahit: Şeriat buyruklarının darlığı içinde kalmış kişi.
zahme: Saz, Çalgı aleti.

ALİ İsmi çoktur hep delüp takma
Benim aradığım ALİ bulunmaz

Öksüz ALİ

Daha önce yayınlanan "Hak Aşıklarından DEYİŞLER" (Ankara-1980) ve "Hak Aşıklarından AŞIKÎ ve DEDEMOĞLU" (Ankara-1980) adlı kitaplarla birlikte "Hak Aşıklarından ALİ'LER HÜSEYİN'LER, yazarın üç kitaplık derleme dizisini tamamlıyor.

"ALİ'LER HÜSEYİN'LER" de Ziya Gürel, Derviş ALİ, Öksüz ALİ, Kurban ALİ, Sefil ALİ'den Veli, Kul Veli, Öksüz Veli'ye kadar yirminin üzerinde "Hak Aşığı"ndan özgün örnekler sunuyor "Hak Aşığı" dostlarına

NEZİH
KİTABEVİ